

Bulharsko, Rumunsko... a kdo dále?

**Perspektivy dalšího rozšíření
Evropské unie ze strany nových
členských zemí a čekatelů**

David Král (ed.)

BULHARSKO, RUMUNSKO... A KDO DÁLE?

Perspektivy dalšího rozšíření Evropské unie ze strany nových členských zemí a čekatelů

V roce 2007 vydal Institut pro evropskou politiku EUROPEUM
Rytířská 31, 110 00 Praha 1
www.europeum.org

David Král (ed.)

Jazyková korektura: Kateřina Ducháčková

Grafická úprava: (v) design, Vít Šmejkal

ISBN: 80-86993-06-X

Tato publikace vznikla díky laskavé podpoře
Konrad-Adenauer-Stiftung
a Open Society Fund Praha.

Konrad
-Adenauer-
Stiftung

BULHARSKO, RUMUNSKO... A KDO DÁLE?

**Perspektivy dalšího rozšíření Evropské unie
ze strany nových členských zemí a čekatelů**

David Král, Dace Akule

Piotr Kaźmierkiewicz, Olga Shumylo

Seda Domaniç, Marija Risteska

Institut pro evropskou politiku EUROPEUM, 2007

OBSAH

Předmluva	7
David Král Ukrajina a EU – členství, či partnerství? Česká perspektiva	9
Dace Akule Členství Turecka v EU z lotyšského pohledu: Proč by nás tato otázka měla zajímat?	23
Piotr Kaźmierkiewicz Rozšíření EU o západobalkánské země z polské perspektivy	47
Olga Shumylo Diskuze o perspektivách Ukrajiny na vstup do EU	59
Seda Domanić Vstup Turecka do Evropské unie: Výhodný pro obě strany? Možný pro obě strany?	73
Marija Risteska Makedonský vstup do Evropské unie	87

PŘEDMLUVA

Odmítnutí evropské ústavní smlouvy ve Francii a Nizozemsku v roce 2005 zvýšilo nejistotu ohledně dalšího směřování Evropské unie, včetně nejisté budoucnosti jednoho z jejích nejúspěšnějších nástrojů – rozšíření. Spojitost mezi prohlubováním a rozšiřováním Evropské unie se opět dostává do popředí a znovu se začíná ozývat tvrzení, že bez institucionální reformy musí být proces rozšíření zpomalen nebo dokonce úplně zastaven.

Přesto po technické stránce se rozšiřování nezastavilo, ale bezpochyby prochází složitým obdobím. Turecko sice zahájilo v říjnu 2005 přístupová jednání, ovšem rozhovory téměř zkrachovaly koncem roku 2006 z důvodu nevyřešení otázky rozšíření celní unie o Kypr. Přes existující závazky Evropské unie k integraci zemí západního Balkánu v současnosti pouze Chorvatsko vyjednává o přistoupení a pouze Makedonie se těší statutu kandidáta, zatímco ve vztahu ke zbytku regionu zaznamenáváme pouze malé známky pokroku. Dá se očekávat jistý pozitivní vývoj v důsledku srbských voleb, ze kterých pravděpodobně vzejde proevropská koalice, která může přinést vyřešení otázky statusu Kosova a uzavřít Stabilizační a asociální dohodu. Ovšem evropská veřejnost i politická reprezentace je k dalšímu rozšíření daleko méně vstřícná než tomu bylo kdykoli v minulosti.

Existuje reálné nebezpečí, že reakce na rozšíření z května 2004, vlažné přijetí Bulharska a Rumunska a faktické suspendování přístupových rozhovorů s Tureckem vyústí v odložení jakéhokoli dalšího rozšíření na neurčito. To by bylo velmi nešťastné ve vztahu ke všem třem regionům, kam může Unie expandovat – k východní Evropě, k Turecku a k Balkánu. Státy v těchto oblastech vykazují urgentní potřebu zakotvení v Evropské unii s ohledem na množství výzev, kterým čelí, od křehké geopolitické pozice po otázky vnitřní koheze a regionální stability. Je zřejmé, že Evropská unie bude v příslušných oblastech sehrávat klíčovou roli a že rozšíření bylo doposud jediným efektivním nástrojem pro stabilizaci a transformaci sousedních států EU. Ovšem úspěch velkého rozšíření v roce 2004 stejně jako strategická volba, se kterou je Unie konfrontována ve snaze definovat své limity naznačují, že budoucnost rozšíření má strategický význam i pro současné členy Evropské unie.

Zatímco obavy občanů a politiků „starých“ členských zemí figurují v hlavních evropských médiích stejně jako v obecném diskursu rozšíření, o veřejném mínění v nových členských zemích příliš neslyšíme, a to přesto, že postoje k dalšímu rozšíření EU jsou zde velmi rozdílné než v zemích původní patnáctky.

Nedostatek pozornosti věnované názorům nových členů EU stejně jako potenciálních kandidátů je neospravedlnitelný hned z několika hledisek. Zaprvé, obavy západoevropanů z důsledků velkého rozšíření v roce 2004 kontrastují se všeobecnou spokojeností občanů nových členských států. Dále představa, že „únava z rozšíření“ je celoevropským fenoménem kontrastuje s optimismem nových členských zemí ohledně perspektiv přijetí nových členů. A konečně podněcování veřejného zájmu nových členských států o transformaci a integraci sousedních států Evropské unie je nezbytné pro vytvoření osobních kontaktů na vnější hranici Evropské unie a pro překonání dělicích linií mezi novými členy EU a jejich sousedy.

Tento sborník je výstupem projektu cíleného na mapování a analyzování postojů k dalšímu rozšíření Evropské unie ve třech novějších členských zemích (v České republice, Polsku a Lotyšsku) a ve třech potenciálních kandidátech na členství (v Makedonii, Turecku a na Ukrajině). Autoři – odborníci z jednotlivých zemí – se kromě obecných postojů k dalšímu rozšíření ve svých diskusních příspěvcích zaměřují především na země, které prozatím příliš nefigurovaly v jednotlivých národních debatách – tedy na Ukrajinu v případě České republiky, na Turecko v případě Lotyšska a na země Balkánu v případě Polska. Studie jsou pojímány jako diskusní příspěvky, jejichž cílem je nastolit nové otázky, náměty a zájmy týkající se jednotlivých zemí a otevřít širší politickou debatu. Projekt byl rovněž doprovázen sérií konferencí ve třech hlavních městech nových členských zemí – v Rize, v Praze a ve Varšavě – zaměřených na debatu o těchto tématech. Sborník rovněž navazuje na dřívější projekty a publikace vydaných Institutem pro evropskou politiku EUROPEUM, především na publikaci „*Turecko a Ukrajina – členové nebo partneři?*“, popisující vnímání aspirací na členství uvedených dvou zemí v České republice, Maďarsku, Polsku a Slovinsku.

Doufáme, že tato publikace stimuluje věcnou debatu o roli nováčků v Evropské unii v procesu dalšího rozšíření, a že povede k lepšímu pochopení debat v jednotlivých kandidátských zemích ze strany evropské veřejnosti.

David Král

Institut pro evropskou politiku EUROPEUM

Únor 2007

UKRAJINA A EU – ČLENSTVÍ, ČI PARTNERSTVÍ? ČESKÁ PERSPEKTIVA

David Král, *Institut pro evropskou politiku EUROPEUM*

Úvod

Česká republika patří stejně jako ostatní nové členské státy Evropské unie ke skupině zemí EU, které nejsilněji podporují příští rozšiřování EU. Tato podpora prochází napříč politickým spektrem i veřejným míněním. Podle posledního průzkumu veřejného mínění Eurobarometer podporuje další rozšiřování až 65 % české populace. Explicitní rétoriku zaměřenou proti rozšiřování nemá ve svém programu žádná z politických stran zastoupených v parlamentu. Tuto silnou podporu lze vysvětlit nejen tím, že čeští občané chovají dosud relativně čerstvé vzpomínky na přistoupení samotné ČR k EU a uznávají význam politiky rozšíření EU pro vytvoření stabilního a demokratického prostředí, ale také tím, že upřímně věří v potřebu překonání rozdělení Evropy vzniklého po studené válce a v právo nečlenských zemí EU na tutéž stabilitu a prosperitu, jež změnila středoevropský region k nepoznání.

Komplexnější obrázek si však lze utvořit, pokud se podíváme na jednotlivé kandidáty. Zatímco relativně prosperující západoevropské země (Švýcarsko, Island, Norsko) a Chorvatsko se těší velice vysoké podpoře, chudší země na západním Balkáně, Turecko a Ukrajina jsou na tom výrazně hůř.

Tato kapitola se detailněji zaměřuje na to, jak jsou v České republice vnímány aspirace Ukrajiny – významného východního souseda EU – na přistoupení k EU. Rovněž se pokusí poukázat na to, jaké faktory mohou určovat český postoj k Ukrajině a jaké stanovisko k evropským aspiracím Ukrajiny nejspíš Česká republika zaujme.

České postoje k rozšíření EU se zaměřením na Ukrajinu

Při bližším zkoumání českých postojů vůči „evropské volbě“ Ukrajiny je nutné mít na paměti, že v obecném diskurzu o budoucím evropském rozšiřování tato země nepředstavuje prioritu. Je tomu tak navzdory velice vřelému přijetí, jehož se od evropské politické reprezentace a médií dostalo výsledku oranžové revoluce v prosinci 2004, i navzdory vítězství proevropského proudu při sestavování ukrajinské vlády. Přes tyto zmíněné záležitosti čeští politici vysílali směrem k ukrajinskému politickému establishmentu poměrně vágní signály: v nich se sice na obecné rovině zdůrazňovala podpora politického a ekonomického směřování země, ale chyběly tu konkrétní známky podpory při utváření pevnějších vztahů s EU, jako například „cestovní mapa“ ukazující jednotlivé stupně na cestě ke kandidatuře na členství v EU nebo rozšíření vztahů v rámci Evropské politiky sousedství.

Co se týče veřejného mínění, ve srovnání s jinými zeměmi Česká republika myšlenku připojení Ukrajiny k EU v dohledné budoucnosti příliš nevíta. Poslední dva průzkumy veřejného mínění (Eurobarometer 64.2 a 63.4) dokonce ukazují propad podpory ukrajinského členství v EU; zatímco na začátku roku 2005 podporovalo ukrajinské členství v EU 46 % dotázaných a 45 % bylo proti němu, v červnu 2006 bylo pro přijetí Ukrajiny do EU pouze 40 %, zatímco proti 49 %. Tento trend ostře kontrastoval s postojem veřejnosti ve většině nových členských zemí, zvláště v Polsku (65 % pro, 19 % proti), Litvě (67 %, 14 % proti) či Slovinsku (66 % pro, 27 % proti). V tomto ohledu se české veřejné mínění ohledně Ukrajiny přibližuje spíš vzorcům zaznamenaným u některých starších členských států EU než vzorcům nováčků (např. v Dánsku byl daný poměr 41 % pro, 48 % proti, v Belgii 44 % pro, 52 % proti či ve Francii 38 % pro, 48 % proti).

Nalézt vysvětlení tohoto trendu není jednoduché. Za prvé, podpora ukrajinského úsilí o připojení k EU poklesla i v nových členských státech a v některých případech šlo dokonce o ještě dramatičtější pokles než v případě České republiky. Kupříkladu v Polsku (jež je často vnímáno jako přední obhájce budoucího členství Ukrajiny) se podpora ukrajinského vstupu snížila mezi

jarem a podzimem roku 2005 o celých 11 % (zatímco v případě České republiky to bylo „pouze“ o 6 %). Slábnoucí podporu ukrajinského členství je pravděpodobně možné vysvětlit možnou nedůvěrou vůči budoucímu rozšiřování poté, co Francie a Nizozemsko odmítly ústavní smlouvu, případně rozčarováním z obtížných jednání o rozpočtu EU. Tak či onak je zapotřebí zdůraznit, že se může jednat i o obecnější trend konvergence mezi veřejným míněním v EU-15 a EU-10 (vzhledem ke snižující se podpoře budoucího rozšíření), a nikoli o konkrétní faktory, které by se vztahovaly k případu Ukrajiny samé.

Co se týče českého politického establishmentu, jeho vlažný postoj vůči Ukrajině může částečně pramenit ze zdůrazňovaných vnitřních problémů, jež zavládly v EU v roce 2005 kvůli nejistému osudu ústavní smlouvy a budoucímu osudu EU. Dále lze celou věc vysvětlit tím, že v českém pohledu na politiku rozšíření nepředstavuje Ukrajina prioritu. Česká diplomacie se hlásí ke strukturovanému přístupu k politice rozšíření, jak jej stanovily předchozí závazky EU, a proto se zasazuje o rychlejší postup vzhledem k zemím s jasnou členskou perspektivou (Turecko, západobalkánské země), a teprve pak o řešení případného členství východních sousedů EU (jako např. Ukrajiny, Moldávie aj.). Při porovnávání významu Ukrajiny jakožto strategického partnera pro českou diplomacii se snahou o urovnání vnitřních problémů EU jasně převládne druhý zmíněný faktor. Na váze věci nepřidá, zdá se, ani regionální politika. Ani česká politická reprezentace, ani česká diplomacie nereagují nijak zvlášť nadšeně na opakované výzvy Polska, aby ostatní členské státy EU (a jeho visehradští partneři zvlášť) braly ukrajinské volání po „evropské volbě“ vážněji. Jediný znatelný politický posun z hlediska uznání politického významu oranžové revoluce bylo zrušení poplatků za česká víza pro ukrajinské občany, které přišlo v srpnu 2005 jako reakce na rozhodnutí ukrajinské vlády o zrušení vízové povinnosti pro všechny občany EU. I toto gesto však bylo spíše reaktivní než proaktivní. Polsko a Maďarsko přijaly asymetrický vízový režim (zrušení poplatků za víza) ještě před jejich připojením k EU a většina nových členských států v regionu (jako Slovensko a baltské země) reagovaly stejným způsobem.

Obecný pohled české společnosti na Ukrajince a Ukrajinu

Českému diskurzu o Ukrajině, zdá se, vévodí vnímání, které tuto zemi vidí jako zásobárnu levné pracovní síly, zejména v oblastech stavebnictví, výpomoci v domácnosti a prodeje. Ukrajinci jsou pověstní tím, že se do České republiky stěhují za prací, protože je sem přitahují vyšší platy, kulturní blízkost (díky

společným slovanským kořenům ukrajinštiny a češtiny není jazyková bariéra tak velká) a relativně pružné podmínky, díky nimž mohou být uznáni jako tzv. samozaměstnaní (ačkoli legálnost tohoto statutu je sporná a systém bývá zneužíván, což je všeobecně známo). Přítomnost Ukrajinců v České republice je nezanedbatelná; ačkoli oficiální statistiky Ukrajinců s trvalým pobytem v ČR uvádějí číslo kolem 70 000 lidí (včetně těch, kteří již získali české občanství, případně repatriovaných Ukrajinců českého původu, tzv. volyňských Čechů), neoficiální odhady hovoří až o 200 000 lidí. Takové číslo by z Ukrajinců činilo druhou největší komunitu přistěhovalců, hned po Slovácích, kteří se však už od rozdělení Československa těší ve srovnání s ostatními cizinci výsadnímu postavení. Dostupné údaje o postojích české veřejnosti vůči Ukrajincům neskýtají příliš důvodů k optimismu. V průzkumu veřejného mínění, který v březnu 2005 provedlo Centrum pro výzkum veřejného mínění, dosáhli Ukrajinci jednoho z nejhorsích umístění mezi sledovanými cizinci – horší známky dostali pouze Turci, Kurdové, Afghánci, Iráčané a Palestinci (v průzkumu se sledovalo 24 národností). Stejně špatných čísel bylo dosaženo i v průzkumu obliby národnostních menšin v České republice: horší známky dostali jen obyvatelé některých balkánských zemí a Romové.¹

Početná a stále rostoucí ukrajinská komunita v České republice může potencionálně hrát určitou roli nejen v českém vnímání Ukrajinců, ale i v obratu české politiky vůči Ukrajině. Příklady z jiných zemí ukazují, že pokud je přistěhovalcká komunita dobře organizovaná a výkonná, může to mít dopad na utváření politiky hostitelské země vůči zemi původu. Bylo by pravděpodobně příliš ambiciózní očekávat od organizací zastupujících Ukrajince, že budou mít obdobný dopad jako izraelská lobby ovlivňující administrativu či Kongres USA: ukrajinské organizace samozřejmě nedisponují srovnatelnými zdroji a vytváření vztahů se státními institucemi trvá dlouhou dobu. I menší diaspory s menšími zdroji však mohou mít značný vliv, a to i v Evropě, jako například arménské organizace v různých evropských zemích, které s různým úspěchem lobbovaly v otázce otevření přístupových jednání EU s Tureckem (podmiňovaly přitom tento proces uznáním genocidy Arménů ze strany Turecka).

Pokud se tedy ukrajinské organizace v České republice dokážou v budoucnu dostatečně dobře zorganizovat a soustředit na společný cíl, mohly by otázku „evropské volby“ Ukrajiny dostat do centra veřejné debaty. To by však od nich vyžadovalo, aby změnily způsob práce (v současnosti se zaměřují hlavně

---

1) Tento vzorek zahrnoval následující národnosti: Čechy, Slováky, Poláky, Němce, Židy, Vietnamce, Rusy, Ukrajince, občany balkánských zemí a Romy (pořadí podle klesající obliby).

na pomoc ukrajinským spoluobčanům při integraci do české společnosti či na propagaci ukrajinské kultury) a soustředily se na strategičtější, politicky orientované cíle. K tomu však dosud nedošlo. Mnozí Ukrajinci přicházejí do České republiky výhradně kvůli zlepšení své ekonomické situace i ekonomické situace jejich rodin doma na Ukrajině, často ani nezamýšlejí získat české občanství, a tudíž nemají příliš velký sklon zasahovat do české politiky.

Média jako by při referování o Ukrajincích také přijímala za svůj hlavně negativní obraz této komunity. Analýza mediální reflexe Ukrajinců² ukazuje, že mediální pokrytí dané oblasti se nejčastěji zaměřuje na kriminalitu, zejména vraždy a krádeže. V reportážích o ukrajinských dělnících se také často zdůrazňuje nelegálnost jejich zaměstnání, případně nedostatek práce v určitých regionech. Za pozornost stojí i skupina článků, v nichž se termín „ukrajinský“ používá jako paralela, synonymum či idiom. Kupříkladu členové ODS hovořili o jistých praktikách uvnitř této strany jako o praktikách „ukrajinské mafie“. Odkazy na „ukrajinskou mafii“ jsou vůbec značně rozšířené, aniž by se přitom význam tohoto idiomu blíž vysvětloval. Obecně vzato, konotace výrazu „ukrajinský“ jsou výhradně pejorativní. Naopak obraty, v nichž by se projevoval pozitivní přístup k Ukrajině či Ukrajincům, jako například reportáže o ukrajinských spolcích a jejich aktivitách (např. o oslavách ukrajinských svátků), jsou dosti řídké.

Reflexe samotné Ukrajiny se výrazně proměnila v období během oranžové revoluce a po ní: mnozí novináři projevovali vůči tamním změnám značné sympatie či dokonce srovnávali tamní situaci s událostmi v listopadu 1989 v Praze. Ukrajinským politickým změnám se však dostalo mediálního pokrytí pouze ze strany seriózních médií, jejichž dopad na obecné české veřejné mínění zůstává omezený. Tím lze možná vysvětlit dosud přetrvávající negativní postoj většiny veřejnosti vůči Ukrajincům a malý zájem české společnosti o evropskou budoucnost Ukrajiny.

Český aktivismus ve vztahu k východní Evropě (česká „východní“ politika)

Lze konstatovat, že „východní dimenze“ není ve středu zájmu české zahraniční politiky – přinejmenším od poloviny devadesátých let a ve srovnání s Polskem nebo i Slovenskem Zahraničněpolitický aktivismus se jakožto na primární cíle zahraniční politiky zaměřil na NATO a vstup do EU. Poté bylo na pořadu zlepšení vztahů s bezprostředními sousedy, zejména s Německem

---

2) Klvačová, P., and T. Bitrich (2003). „Jak se (ne)píše o cizincích v českém tisku.“ Multikulturní centrum Praha.

a Rakouskem. Obecně vzato však byla česká zahraniční politika v průběhu přistupování k NATO i EU zaměřena spíše na západ než na východ.

Zdá se však, že poté, co se Česká republika stala členem těchto organizací, bude pro přeměrování české zahraniční politiky větší prostor. České Ministerstvo zahraničních věcí zjistilo, že solidní orientace ve „východní“ problematice má značnou přidanou hodnotu, poněvadž by se skrze tuto problematiku daly v evropských institucích prosazovat české zájmy. V tomto ohledu se však lze domnívat, že se český zájem o Východ probudil příliš pozdě. Polsko rozvíjelo „východní agendu“ a zejména ukrajinskou agendu konzistentně po celá devadesátá léta a dokázalo ji už prosadit i na úrovni EU. Polsko kupříkladu sjednalo odklad zavedení víz pro Ukrajince už několik měsíců před vstupem do EU, což vzbudilo v Bruselu dojem, že se jedná o velice vážnou otázku. Polská vláda také patřila k prvním, které se účinně podílely na Evropské politice sousedství. A konečně Kwaśniewski (společně s Adamkusem) přicestoval v prosinci 2004 do Kyjeva, aby jménem EU vyjednával o řešení volebního patu.

Východní politika se sice vrací mezi českou zahraničněpolitickou agendu, ale Ukrajina zřejmě nebude tvořit její klíčový komponent. Lze naopak konstatovat, že větší pozornost je věnována dvěma sousedům Ukrajiny, jmenovitě Rusku a Bělorusku. Z Ruska se stává nová velmoc, důležitý hráč ve světové energetické hře a strategický partner Evropy v mnoha oblastech (přínejmenším ve čtyřech společných oblastech, v nichž uzavřela s EU dohody). Zdá se, že Evropa si tuto skutečnost stále více uvědomuje, což se projevuje kupříkladu v nových iniciativách, jako např. v plánu „zakotvení“ Ruska v Evropě, který chce během svého předsednictví EU prosazovat Německo.³ Že bude současné německé předsednictví EU hrát klíčovou roli při utváření budoucích vztahů mezi EU a Ruskem (mimo jiné zejména proto, že nová rámcová smlouva se začne vyjednávat právě během tohoto období), uznává i česká diplomacie. Českému zájmu o Rusko dále napomáhá také to, že na rozdíl od dalších zemí v regionu (zejména Polska⁴ a baltských zemí) vztahy České republiky a Ruska nekomplikují sporné otázky, což podtrhla i Putinova návštěva v Praze zhruba před rokem. Na druhé straně se případné sporné body mohou vynořit, například v souvislosti s nabídkou amerického ministerstva obrany na umístění části protiraketové základny (radarů) na území

---

3) „Germany wants to bind Russia to the EU.“ EU Observer, 1. září 2006 [<http://euobserver.com/9/22312/?rk=1>]

4) Výrazem velmi napjatých vztahů mezi Polskem a Ruskem, které se promítly i na úroveň EU, byla například blokáde o zahájení jednání o nové smlouvě o partnerství a spolupráci mezi EU a Ruskem ze strany Polska z důvodu údajně svévolného zabraňování vývozu polského masa na ruský trh.

České republiky, kterému se již ze strany Moskvy dostalo velmi vlažného přijetí. Lze se domnívat, že linie současné středo-pravicové vlády vůči Rusku poněkud přitvrdí, s ohledem na silně proamerické zaměření některých členů vlády, především vicepremiéra pro evropské otázky Alexandra Vondry.

Rostoucí zájem České republiky o Bělorusko je motivován jinými důvody: Česká republika má značné zkušenosti s transformací a snaží se o jejich předávání. V červenci 2004 založené Oddělení transformační spolupráce (TRANS) si jako primární objekt zájmu vytyčilo právě Bělorusko (spolu s ním Kubu), i když v poslední době se jeho aktivity zaměřují i na další země včetně Ukrajiny, Moldavska nebo vybraných zemí západního Balkánu (Srbsko a Bosna). Vláda také v březnu 2006 schválila další financování českých nevládních organizací spolupracujících s běloruskou opozicí. Senátní výbor pro zahraniční věci zase založil zvláštní podvýbor zaměřený na rozšíření podpory běloruského disentu.

České ministerstvo zahraničí se drží toho názoru, že za stávajícího stavu věcí by bylo nerealistické snažit se o explicitní uznání evropského směřování Ukrajiny, jež by bylo nejvýrazněji demonstrováno kandidátským statutem, ačkoli ze strategického hlediska by se v této otázce Češi mohli spojit s Poláky. Z úst českých diplomatů je často slyšet výroky, že Češi a Poláci sledují shodné cíle, ale jinými prostředky. Klíčovým elementem, na který se česká diplomacie zaměřuje, je vyjednání nové smlouvy mezi EU a Ukrajinou po vypršení současné Dohody o partnerství a spolupráci (PCA)⁵, k čemuž dojde v roce 2008. Panují totiž obavy, že vzhledem ke skutečnosti, že smlouva mezi EU a Ukrajinou bude uzavřena až po nové smlouvě mezi EU a Ruskem (PCA s Ruskem vyprší v roce 2007), bude poté obsah smlouvy s Ruskem jednoduše zkopírován do nové smlouvy mezi EU a Ukrajinou. Další obavy se týkají toho, že v preambuli nové smlouvy bude ukrajinská reprezentace (stejně jako polská) příliš lpět na přinejmenším implicitním uznání členských aspirací Ukrajiny, přičemž samotné podstatě smlouvy taková pozornost věnována nebude.

Na druhé straně může být dosaženo značného pokroku v ekonomické integraci Ukrajiny s EU, a to díky smlouvě o volném obchodu a vytvoření zóny volného obchodu. Český postoj však v tomto ohledu není doposud zřetelný, rychlá liberalizace obchodu by totiž mohla poškodit některé české výrobce v oblastech, jako jsou ocelářství či zemědělství. Další prioritou, již podle obecného náhledu bylo možno realisticky dosáhnout do konce roku

---

5) Dohoda o partnerství a spolupráci, která vstoupila v účinnost v roce 1998 a představuje základní právní rámec pro vztahy mezi Ukrajinou a EU. Její platnost vyprší v roce 2008.

2006, byl vstup Ukrajiny do Světové obchodní organizace (WTO). Česká diplomacie navíc předpokládala, že tento proces by v případě Ukrajiny měl být jednodušší než v případě Ruska, poněvadž pro Rusko bude obtížné dohodnout se na bilaterálních obchodních otázkách s USA, zatímco pro Ukrajinu jsou jedinými problematickými zeměmi Tchaj-wan a Kyrgyzstán, se kterými se na rozdíl od USA bude dohoda uzavírat snadněji. Přesto se vstup Ukrajiny do Světové obchodní organizace docílit nepodařilo, ovšem primárně z důvodu ležících na straně Ukrajiny, kdy parlament nebyl schopen schválit některé klíčové zákony, nutné pro vstup do této mezinárodní organizace.

Podobný význam je přikládán smlouvě o usnadnění vízového styku, jež je vnímána jako jeden z hmatatelných výsledků obnovení přátelských vztahů mezi EU a Ukrajinou. Současné znění smlouvy (která byla parafována během summitu EU s Ukrajinou v Helsinkách v říjnu 2006) však ve skutečnosti znamená méně liberální režim, jež bude ihned aplikován v nových členských státech EU, které žádné kategorii žadatelů o víza neúčtují poplatky. Po plné integraci nových členských států do schengenského prostoru (se kterou se nyní počítá k 1. lednu 2008) bude ovšem muset tato možnost být zrušena. Otázce víz je ovšem nadále přikládán velký význam. Kromě již zmiňovaného jednostranného zrušení poplatků za česká víza pro občany Ukrajiny se Česká republika rozhodla otevřít nový generální konzulát v Doněcku na východní Ukrajině. To kromě usnadnění přístupu na konzulát žadatelům o vízum ilustruje i snahu české diplomacie angažovat se v méně „tradičních“ regionech Ukrajiny, mezi které patří především právě východní Ukrajine.

Ukrajina je vnímána jako významný prvek v rozvoji Společné zahraniční a bezpečnostní politiky, politiky evropské bezpečnosti a obrany a energetické bezpečnosti v Evropě. Zejména pro Českou republiku hraje Ukrajina důležitou roli jakožto tranzitní země, protože většina dodávek plynu z Ruska proudí právě přes její území. Postoj Ukrajiny je rovněž stěžejní z hlediska konfliktu v Podněstří, zejména vzhledem k misi EU, která na tomto území probíhá. Menší relevanci má však Ukrajina ve vztahu k Bělorusku, kde se Česká republika na úrovni EU zasazuje o tvrdší postup vůči Lukašenkovu režimu, zatímco Ukrajina si zachovává dosti odtazitý postoj. Kupříkladu se nepřipojila k opatření EU, kterým se zakazoval vstup vysoce postavených představitelů Lukašenkova režimu do zemí EU, jelikož má v Bělorusku ekonomické zájmy, jež by takovou akcí mohly být poškozeny.

České ministerstvo zahraničí navrhlo akční plán, který se soustřeďuje na oblasti jako energetika či životní prostředí, avšak tato iniciativa se ze strany ukrajinské politické reprezentace setkala s poměrně vlažnou odezvou.

Zdá se však, že se situace postupně zlepšuje: v dohledné době by měla být ustavena mezirezortní komise, která by měla Ukrajině ve zmíněných otázkách pomáhat.

Jistá očekávání lze spojovat s českým předsednictvím EU v první polovině roku 2009. Může dojít k tomu, že právě za českého předsednictví bude uzavřena nová smlouva s Ukrajinou, což by znamenalo, že Česká republika bude při dohadování výsledků jednání disponovat větším vlivem. Je velice pravděpodobné, že jednání budou uzavřena před rokem 2009. Kromě této otázky bude agenda české vlády v rámci předsednictví EU obsahovat celou řadu dalších významných položek, jako jsou například reforma rozpočtu EU, příprava na nové volby do Evropského parlamentu, na jmenování nové Evropské komise a možná i na prosazení nové ústavní smlouvy (je pravděpodobné, že příští mezivládní konference se bude konat za českého předsednictví). Kolik prostoru bude věnováno Ukrajině, tedy zůstává otázkou; důležitým faktorem přitom bude složení vlády a obsazení postu ministra zahraničí.

Vnitřní vývoj v České republice, v EU a na samotné Ukrajině

Zmiňované faktory pravděpodobně nejsou charakteristické jen pro český postoj vůči Ukrajině. Odrážejí souvztažnost mezi vnímáním rozšiřování EU a jejím stálým prohlubováním. V tomto ohledu není pozice české politické reprezentace docela zřejmá. Je pravděpodobné, že bude hodně záležet na současné konstelaci české vlády. Zatímco středolevá vláda by mohla vnímat prohlubování EU, projevující se nejvýrazněji ve vyřešení ústavní krize EU, jakožto nezbytnou podmínku otevření se EU vůči členským aspiracím zemí, které nyní nemají kandidátský status, středopravá vláda by mohla být nakloněna tomu, aby se v rozšiřování pokračovalo i přesto, že otázky ústavy zůstanou nevyřešeny. Současné klima v EU však není příliš příznivé – což jen dokládají nedávné výroky předsedy Evropské komise José Manuela Barrosa (komise byla vždy vnímána jako zastávce rozšiřování), podle nichž by se mělo další rozšiřování pozastavit do doby, než se otázka ústavy vyřeší.

Za druhé, zásadní roli bude hrát i vnitřní vývoj na Ukrajině. Ve srovnání s Polskem tu oranžová revoluce i výsledek parlamentních voleb v roce 2006 zaznamenaly dosti vlažný ohlas, v čemž se bezpochyby odráží nedostatek přesvědčení, že Ukrajina udělala konečné rozhodnutí. Ukrajina je stále vnímána a popisována jako země vyznačující se hlubokým vnitřním rozdělením co do zahraničněpolitické orientace (viz např. svár mezi „oranžovým“ západem

a „modrým“ východem), silným vlivem Kremlu a postavením nárazníkové zóny mezi EU a Ruskem.⁶ Vzhledem k povolební situaci, rozpadu oranžové koalice a dohody mezi dvěma původně zneprátenými tábory, Juščenkovým a Janukovyčovým, může podpora Ukrajiny při její cestě do EU ještě vzrůst.⁷ Poslední vývoj nasvědčuje tomu, že Janukovyč coby nový premiér může mít zájem na udržení vyrovnaného vztahu s Moskvou i Bruslem a na dosažení hmatatelných výsledků jednání s EU, jako je například rozšířená smlouva o volném obchodu⁸, spíše než aby usiloval o explicitní uznání kandidátských aspirací Ukrajiny.

Reakce českého tisku na výsledek voleb však žádné negativní ohlasy nepřinesla a fakt, že Janukovyč dostal šanci sestavit vládu, byl obecně vnímán jako důkaz dospívání mladé ukrajinské demokracie.⁹ Z české perspektivy se však zdá, že Janukovyč nebude ve vztazích s EU nejpřímější; jeho podpora užší ukrajinské integrace do NATO je pak vnímána jako možný zdroj problémů v ukrajinských vztazích s Moskvou. Tento postoj potvrzují i některá Janukovyčova gesta z poslední doby. Jako příklad můžeme uvést jeho ostrou kritiku ministra zahraničí Borise Tarasjuka, který počátkem roku 2007 obhajoval v Praze proevropskou orientaci Ukrajiny¹⁰. Janukovyč zpochybnil legalitu a legitimitu této návštěvy (údajně ji neschválil) a obvinil Tarasjuka z poškozování ukrajinských zájmů a dokonce mu hrozil trestním stíháním.

Závěr: Co může změnit český náhled na Ukrajinu a přispět k větší české podpoře ukrajinských aspirací na členství v EU?

Závěrem lze říci, že důvody, kvůli nimž by Česká republika mohla zvýšit svou podporu Ukrajiny na její cestě do EU, souvisejí s vývojem samotné EU, České republiky i Ukrajiny.

Na úrovni EU je hlavním předpokladem překonání zásadní krize, jež podle všeobecného mínění zavládla po odmítnutí ústavní smlouvy ze strany dvou zakládajících členů. Na tuto záležitost se bohužel v České republice téměř zapomnělo, protože v minulém roce kvůli turbulentnímu vývoji domácí

---

6) Viz např. Robejšek, P., „Ukrajina za hranicí nové Evropy“, Týden, 3. března 2006.
[<http://www.tyden.cz/text.asp?rid=8&show=text&tid=20371>]

7) Ibid

8) Andrew Beatty, „Janukovyč touts trade deal with the EU.“ European Voice, Vol. 12 No. 33, září 2006.

9) Viz např. Černý, A., „Ukrajina se změnila.“ Hospodářské noviny, 4. srpna 2006

10) <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=332312>

scény rozhodně nebyla prioritní.¹¹ Politická reprezentace bude muset formulovat jasný postoj a navrhnout a prodiskutovat možné scénáře pro vyřešení současné patové situace; to bude nakonec nezbytný předpoklad pro další rozšiřování, jež politický establishment, zdá se, tolik podporuje. Vláda, která získala v lednu 2007 důvěru parlamentu, sice bude zřejmě rozvíjet aktivní východní politiku včetně vztahů s Ukrajinou, přispívat k ní především v rámci transformační spolupráce (která už se nyní zaměřuje na Ukrajinu jako na jednu z prioritních oblastí) a dokonce možná zařadí tuto oblast mezi jednu z priorit českého předsednictví Rady EU v roce 2009. Ovšem největším otazníkem je právě její křehká stabilita a nejasná budoucnost..

Z hlediska České republiky bude hrát roli ještě několik dalších faktorů. Za prvé, do popředí se znovu dostává „východní“ agenda české zahraniční politiky. Není však jasné, zda tento fakt bude fungovat jako katalyzátor, nebo inhibitor vstřícnější a aktivnější politiky vůči Ukrajině. Kvůli komplikovaným trojstranným vztahům mezi Ruskem, EU a Ukrajinou může nakonec Česká republika oscilovat mezi všemi třemi zúčastněnými stranami a pokoušet se udržet křehkou rovnováhu, místo aby se rozhodla pro konfrontaci.

Určitý posun v českých postojích může také zapříčinit postupná emancipace ukrajinské komunity v České republice. Dosud byl její veřejný obraz převážně negativní, spojený se zločinností (včetně organizovaného zločinu) či nelegálním zaměstnáváním. Změnu tohoto negativního stereotypu by mohl uspišit kupříkladu modelový příběh úspěšného ukrajinského přistěhovalce, který by získal nějaký významnější post v české politice anebo v komerční sféře. Přispět ke změně by mohl i razantnější program integrace četných ilegálně zaměstnaných ukrajinských přistěhovalců. Tím by se vyslal signál, že Česká republika práci přistěhovalců potřebuje a že je schopna vytvořit rámec pro její regulaci i pro integraci ukrajinské přistěhovalcké komunity. Část úředníků veřejné správy a politiků už tuto myšlenku sdílí; dokládá to kupříkladu fakt, že ministerstvo práce a sociálních věcí zahrnuje Ukrajinu do programu regulované pracovní migrace. Dále je zapotřebí, aby ukrajinská přistěhovalcká komunita získala větší sebevědomí. Až přestane pouze pomáhat ukrajinským emigrantům při vyřizování formalit ohledně povolení k pobytu a pracovního povolení, případně se starat pouze o propagaci ukrajinské kultury, a začne vyjadřovat i politicky čitelné postoje, začnou ji česká média i česká politická reprezentace brát vážněji. Zatím se však zdá, že ukrajinské organizace podobné ambice nemají.

---

11) Česká republika ústavní smlouvu neratifikovala a nestanovila ještě ani podmínky pro ratifikaci.

Na českou politiku vůči Ukrajině může mít značný dopad i obchod, zejména tehdy, až se začnou zvyšovat české investice na Ukrajině a až začne růst obchodní výměna obou zemí. Od připojení České republiky k EU vzrostl vzájemný obchod obou zemí velice výrazně: v roce 2005 činil tento růst 50,6 % a v první polovině roku 2006 dokonce 80,9 %.¹² Rapidně rostoucí ukrajinská ekonomika má pro české vývozce veliký potenciál, zejména v tradičně silných oblastech jako strojírenství, automobilový průmysl atd. České společnosti rovněž začínají projevovat zvýšený zájem o investování na Ukrajině: například skupina PPF investovala do ukrajinského bankovního sektoru sumu mezi 45 a 60 miliony USD. Tento příklad mohou následovat i další potencionální velcí investoři, například ČEZ (tato společnost už získává akvizice v některých západobalkánských zemích) či Škoda. Obchodní společnosti budou mít zájem na vytvoření transparentnějšího právního prostředí, na liberálnějším obchodním režimu, na jasnějších pravidlech při zadávání veřejných zakázek atd. Kýženého stavu lze nejlépe dosáhnout vytvořením těsnějších vztahů s EU: obchodní společnosti se tak vlastně mohou zařadit mezi hlavní zastánce a iniciátory užších vztahů mezi Ukrajinou a EU.

Je ovšem třeba zdůraznit, že zde se skrývá i potenciální nebezpečí: například nedávný návrh Evropské komise, který by zavazoval producenty automobilů ke snižování emisí oxidu uhličitého, česká média okamžitě interpretovala jako riziko přesunu automobilových závodů dále na východ (dokonce explicitně hovoříc o Ukrajině). Ačkoli se jednalo o jeden z prvních výkřiků svého druhu, je třeba mít na paměti, že v budoucnu mohou nastat ožehavé debaty o delokalizaci a přesunu za levnější pracovní silou na východ, který jsme v nedávné době zaznamenali v zemích západní Evropy.

Důležitým stimulem pro zvýšení zájmu Čechů o Ukrajinu a pro eliminování některých stereotypů, jež v současné době v českém prostředí panují, může být cestování. Ukrajina sice není typickou turistickou destinací, co do počtu českých turistů se však řadí poměrně vysoko – v roce 2005 zaujala v pořadí nejčastějších českých turistických cílů 16. místo.¹³ Dostupné statistiky neukazují, kolik lidí na Ukrajinu cestovalo za odpočinkem a kolik za obchodem. Lze se však domnívat, že by energičtější propagace Ukrajiny coby zajímavé turistické destinace mohla vést k lepšímu seznámení Čechů s Ukrajinou, což by mělo za výsledek pozitivnější vnímání Ukrajiny jakožto

---

12) Dostupné na: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanky/ukrajina-souhrne-informace/obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/1001236/24747/>

13) Dostupné na: http://www.mmr.cz/upload/files/cestovni_ruch/060714_cr_v_cr_aktualizace.doc

„evropské“ země. To je však především úkol pro ukrajinskou vládu a organizace zabývající se propagací cestovního ruchu.

Vzhledem k současnému stavu věcí v EU, České republice a na Ukrajině není příliš realistické očekávat, že by se Česká republika stala výrazným obhájcem uznání Ukrajiny jakožto kandidáta na členství v EU. Česká republika se spíše pokusí podporovat vztahy mezi zbylými dvěma entitami, zejména skrze ekonomickou integraci, například podporou vstupu Ukrajiny do WTO či prosazováním rozšířené smlouvy mezi Ukrajinou a EU, na jejímž základě by se mezi smluvními stranami postupně vytvořila zóna volného obchodu. Ačkoli ze strategického hlediska je pro Českou republiku důležité, aby se Ukrajina přiklonila k „evropské“, nikoli k „ruské volbě“, česká politická reprezentace ani diplomacie se necítí dostatečně silné, aby ono rozhodnutí ovlivnily. Navíc tu kvůli výsledku parlamentních voleb z června 2006 panuje nestabilní a problematická politická situace. Bez silného politického mandátu se česká politika vůči Ukrajině jen stěží pohne kupředu. Za další, totéž platí i o politické situaci na Ukrajině samé. Juščenko sice po nástupu do prezidentského úřadu na počátku roku 2005 vysílal na Západ silné signály o tom, že má jeho nová vláda o proevropskou orientaci země velký zájem, ale Janukovyčova vláda, která se chopila moci v roce 2006, pravděpodobně zaujme obezřetnější postoj a bude dbát na vyváženější vztahy s Bruslem i Moskvou.

ČLENSTVÍ TURECKA V EU Z LOTYŠSKÉHO POHLEDU: PROČ BY NÁS TATO OTÁZKA MĚLA ZAJÍMAT?

Dace Akule, *PROVIDUS*

Úvod

Rozšiřování Evropské unie v Lotyšsku nevyvolává vášnivé debaty. O tomto tématu se v Lotyšsku – podobně jako o dalších „důležitých evropských otázkách“ typu kde končí hranice EU, jaké interní a globální cíle by si EU měla klást – v podstatě nediskutuje. Například jeden bývalý ministr prohlásil, že si nevybavuje „ani jednu diskusi ve vládě či parlamentu“ o tureckém členství v EU, jež by proběhla v období od listopadu 2002 do prosince 2004.¹

Absenci diskusí lze částečně vysvětlit předpokladem, že Lotyšsko jako malá země může ovlivnit „důležité evropské otázky“ v rámci celé EU jen minimálně. Lotyšsko dále jako nová členská země moc dobře ví, jaký dopad může mít členství v EU na vývoj v dané zemi. Z tohoto důvodu se logičnost dalšího rozšiřování EU nijak nezpochybňuje.

---

1) Projev Ph.D. Nilse Muižniekse nazvaný „Zájmy a obavy Lotyšska spojené se vstupem Turecka do Evropské unie“ (Latvia's Interests and Fears Regarding Turkey's Accession to the European Union), přednesený na konferenci „Turecko v Evropské unii: Co si o tom myslí Lotyšsko?“ (Turkey in the European Union: What does Latvia Have to Say?) organizované Baltským fórem, Delegací Evropské unie v Lotyšsku a Informační kanceláří Evropského parlamentu v Rize dne 28. dubna 2006

Lotyšsko tedy další rozšiřování evropského bloku podporuje a podle oficiálních prohlášení údajně nečiní rozdíly mezi jednotlivými kandidátskými zeměmi v otázce, zda podporuje rychlé přijetí balkánských zemí do EU ještě před vstupem Turecka. I veřejné mínění je v Lotyšsku – podobně jako v ostatních nových členských zemích – dalšímu rozšiřování nakloněno příznivěji než v původní evropské patnáctce. Z údajů Eurobarometru vyplývá, že 62 % Lotyšů další rozšiřování EU podporuje a jen 26 % je proti.²

Z oficiálních prohlášení, programů politických stran, médií a veřejného mínění ovšem vyplývá, že Lotyšsko možný vstup Turecka do EU rozhodně nevnímá jednoznačně. Turecko je jedinou kandidátskou zemí, jejíž integrace do EU vyvolala alespoň nějakou debatu.

K nejčastějším argumentům vznášeným v Lotyšsku v souvislosti se vstupem Turecka do EU patří ztenčení peněz plynoucích ze strukturálních fondů EU, jež budou muset napříště jít do Turecka, hospodářská zátěž pro celou EU, případná imigrace z Turecka, „odlišnost“ Turků a porušování lidských práv v Turecku. Dále se také zmiňuje potřeba změnit společnou politiku EU a nastavení jejích institucí. Vidíme-li tyto argumenty takto pohromadě, mohli bychom snadno dojít k závěru, že Lotyšsko není pro vstup Turecka do EU nebo že Lotyši dnes nevidí mnoho důvodů pro integraci Turecka do EU. Tento esej se bude tudíž zabývat argumenty, jež se v diskusích o tom, proč se vstup Turecka do EU zvažuje z pohledu celé Evropské unie, uvádějí nebo by se uvádět měly.

I. Argumenty mluvící ve prospěch tureckého členství v EU z lotyšského pohledu

EU jako globální hráč

Zastánci vstupu Turecka do EU poukazují na úlohu Turecka při zvyšování významu EU jako globálního hráče a tvrdí, že by Turecko mohlo fungovat jako most mezi Evropou a islámským světem a stát se velmi užitečným partnerem, jenž by EU napomohl dosáhnout jejích zahraničněpolitických cílů.

Zastánci vstupu Turecka do EU dále zdůrazňují, že Turecko je z historických důvodů svázáno s politikou EU a že se účastnilo všech vojenských operací vedených EU s výjimkou operace v Konžské demokratické republice. Turecko se rovněž v nedávné době rozhodlo vyslat vojáký do Libanonu a uká-

---

2) Eurobarometer 64, podzim 2005

zalo tak, že se chce stát regionálním hráčem, prostředníkem a podílet se na evropském řešení³ tohoto problému a že na to také má prostředky.

Tyto argumenty se ozývají i v Lotyšsku. Má se za to, že „Turecko by mohlo významně napomoci při zlepšování regionální a mezinárodní stability“⁴ díky vysokému počtu obyvatel, rozsáhlému území, geografickému umístění, ekonomickému, bezpečnostnímu a vojenskému potenciálu a v neposlední řadě také díky své kultuře a náboženství. S Tureckem jako členem EU by si mohl evropský blok „zajistit vliv a šířit své hodnoty v oblastech, jež jsou tradičně vnímány jako nestabilní, včetně Středního východu a Kavkazu,“ a zároveň šířit i stabilitu, demokracii a fungující tržní ekonomiku.⁵

Dále se má za to, že vstupem Turecka do EU by „Lotyšsko a EU získaly islámského spojence v době, kdy v islámských zemích panuje nenávisť k USA a velká nedůvěra v Evropu“.⁶

Lotyšský ministr zahraničí Artis Pabriks navíc otevřeně prohlásil, že nepřijetí Turecka do EU není v zájmu Lotyšska: „Potřebujeme blízké vztahy s Tureckem (...), pokud je mít nebudeme, poklesne význam mezinárodní role EU a hranice EU již nebudou tak bezpečné, což se negativně odrazí na vztazích s Ukrajinou a Moldavskem. V těchto zemích by Turecko evropské politice sloužilo jako lakmusový papírek.“⁷

Lotyšská poslankyně Inese Vaidereová ale s tímto názorem nesouhlasí a prosazuje privilegované partnerství Turecka a Evropské unie. Uznává sice, že zlepšení stability za hranicemi EU je „pádným důvodem pro nalezení zlaté střední cesty (kompromisu) ve vztazích s Tureckem“, ale zdůrazňuje, že možné posílení postavení EU ve světě v důsledku členství Turecka v EU je pro Lotyšsko jen nepřímou výhodou. Vstup Turecka do EU by měl být nahrazen privilegovaným partnerstvím také proto, že „rizika spojená s tureckým členstvím v EU jsou velká a výhody, které z něj plynou EU a hlavně Lotyšsku, jsou pouze průměrné“.⁸

---

3) Turecko chce sehrát roli mírotvorce na Středním východě (Turkey claims Mideast peacekeeper role), Vincent Boland, Financial Times, 6. září 2006

4) Turcija un Eiropas Savienība: izaicinājumi un iespējas“ (Turecko a EU: výzvy a příležitosti), Einārs Šēmanis, náměstek lotyšského ministra zahraničí v projevu na konferenci nazvané „Ke Spojeným státům evropským: budoucí výzvy a možná řešení“ (Towards United States of Europe: Future Challenges and potential Solutions) na Lotyšské univerzitě konané 8.–9. prosince 2004

5) Ibid.

6) Turcija Eiropas Savienībā (Turecko v EU), Pēteris Timofejevs, DELFI www.delfi.lv, 9. října 2005

7) Ārpolitika pēc saprāta un satversmes principiem (Zaharični politika v souladu se zdravým rozumem a ústavou), rozhovor s Artisem Pabriksem, veřejný politický portál Politika.lv, 19. července 2005, <http://www.politika.lv/index.php?id=7942>

8) Turcija – lielāka ES dalībvalsts? (Turecko – největší členský stát EU?), Inese Vaidereová, Diena, 15. prosince 2004

Inese Vaidereová tak jen opakuje argumenty kritiků turecké integrace do EU, kteří poukazují, že Turecko by mohlo do EU vnést nestabilitu kvůli svým hranicím s Irákem, Íránem, Sýrií, Gruzii a Arménií.

Je zapotřebí upozornit na fakt, že se o Společné zahraniční a bezpečnostní politice EU (CFSP) stále rozhoduje jednotně, ale vnitřní rozpory – především vztahy Turecka a Kypru – vyvolávají pochyby, zda bude možné jednoty dosáhnout i poté, co Turecko vstoupí do EU.

Turecko a obranná kapacita EU

Lotyšsko se – jako nový člen NATO a spojenec USA – domnívá, že by turecké členství v EU pomohlo evropské obranné kapacitě a zároveň do budoucna posílilo pozici Lotyšska při utváření Evropské bezpečnostní a obranné politiky (ESDP). Tento argument je typický pro nové členské země střední a východní Evropy. V evropské diskuzi se ovšem neobjevuje příliš často.

Co se týče první části argumentace, stoupenoci tureckého členství v EU zdůrazňují, že Turecko je členem NATO již od roku 1952. Turecká armáda je druhou největší armádou v NATO hned po armádě Spojených států amerických.⁹ Z dlouhodobého pohledu by velikost a kvalita tureckých ozbrojených složek mohla pro evropskou obrannou politiku znamenat výrazné plus. Někteří odborníci proto tvrdí, že „Turci se, co se týče bezpečnostní politiky, domnívají, že EU je potřebuje mnohem více než oni EU“.¹⁰

Lotyšsko dále připisuje velký význam turecké podpoře v NATO ohledně ochrany lotyšského vzdušného prostoru, protože vzdušný prostor nad pobaltskými zeměmi střeží turecká letadla.¹¹

Co se týče druhé části argumentace, Lotyšsko má velký zájem na pokračující spolupráci EU a NATO a rozvoj ESDP nechápe jako oslabení NATO a transatlantických vazeb. Turecké členství v EU je vnímáno jako posílení spolupráce NATO a EU při zachování silné transatlantické lobby v rámci EU.

---

9) Turecko má zhruba 800 000 vojáků v ozbrojených složkách. Zdroj: BBC

10) *Ekonomika tureckého vstupu (The economics of Turkish accession)*, Katinka Baryschová, Proč by Evropa měla Turecko přijmout? (Why Europe should embrace Turkey), Katinka Baryschová, Steven Everts, Heather Grabbeová, Centrum pro evropskou reformu (Centre for European Reform), září, 2005, str. 28

11) *Projev Ph.D. Nilse Muižniekse nazvaný „Zájmy a obavy Lotyšska spojené se vstupem Turecka do Evropské unie“ (Latvia's Interests and Fears Regarding Turkey's Accession to the European Union) přednesená na konferenci „Turecko v Evropské unii: Co si o tom myslí Lotyšsko?“ (Turkey in the European Union: What does Latvia Have to Say?) organizované Baltským fórem, Delegací Evropské unie v Lotyšsku a Informační kanceláří Evropského parlamentu v Rize dne 28. dubna 2006*

Ve strategii lotyšské zahraniční politiky na období 2006–2011 se tak otevřeně říká, že Lotyšsko podporuje zvyšování vojenské kapacity evropských zemí a EU „za předpokladu, že ESDP není alternativou k NATO. ESDP se musí rozvíjet v souladu s transatlantickými vztahy a musí zajistit úzkou spolupráci EU a NATO, již by neměla dublovat.“¹² V dokumentu se dále píše, že Turecko a Lotyšsko již spolupracují v rámci NATO a „mají stejné zahraničněpolitické zájmy, co se zlepšení evropské bezpečnosti a stability týče“.¹³

„Tak malá země jako Lotyšsko je zastáncem“ zlepšení ESDP a vazeb mezi Evropskou unií a NATO, „protože my nestojíme o zbytečné plýtvání zdroji a rádi bychom, aby se obě organizace doplňovaly“.¹⁴

K výše uvedeným argumentům lze dodat, že díky členství Turecka v EU by se podle některých odborníků snížilo bezpečnostní riziko pocházející z některých islámských zemí. Bezpečnostní otázky tak prý představují hlavní důvod lotyšské podpory tureckého členství v EU, tj. že by EU získala příležitost zahájit dialog s islámským světem. Kdyby ovšem vstupní rozhovory nezačaly a Turecko by bylo „odmítnuto, opět by vytanulo nebezpečí, že se Turecko přiblíží islámskému bloku“, což by pro EU znamenalo větší bezpečnostní hrozbu.¹⁵

Turecko a zajištění energetické bezpečnosti

Po energetické krizi v lednu 2006 se v EU začalo živě diskutovat o nalezení energetických alternativ k přílišné závislosti na Rusku, neboť přibližně 30 % zemního plynu spotřebovaného v EU se dováží z Ruska.¹⁶ Ropný spor Ruska s Běloruskem v lednu 2007 mnoho Evropanů dále utvrdil v domněnce, že Rusko není spolehlivý dodavatel energií.

Turecko je v této souvislosti vnímáno jako možný energetický koridor mezi východem a západem, protože sousedí s regiony, jež produkují a mají obrovské zásoby ropy a zemního plynu. Přeje-li si Ankara, aby se z Turecka stala hlavní tranzitní země, k čemuž má dostatečný potenciál, je podle odborníků

---

12) Latvijas ārpolitikas pamatnostādnes 2006–2010. gadam (Informatīvā daļa), ministerstvo zahraniči, 2005 stránka <http://www.mfa.gov.lv/lv/Arpolitika/pamatnostadnes/> naposledy navštívena v prosinci 2006, str. 11

13) Prohlášení lotyšského ministerstva zahraniči o turecko-lotyšských vztazích, web ministerstva <http://www.mfa.gov.lv/lv/Arpolitika/divpusejas-attiecibas/Turcija/> naposledy navštíven v prosinci 2006

14) Turcija un Eiropas Savienība: izaicinājumi un iespējas (Turecko a EU: výzvy a příležitosti), Einārs Sēmanis, náměstek lotyšského ministra zahraniči v projevu na konferenci nazvané „Ke Spojeným státům evropským: budoucí výzvy a možná řešení“ na Lotyšské univerzitě konané 8.–9. prosince 2004

15) Citován Peteris Ustubs, zahraničněpolitický poradce lotyšského premiéra, Vstup Turecka by ohrozil identitu EU (Turcijas uzņemšana apdraudēsot ES identitāti), Agnese Margēviča, Neatkarīgā Rita Avize, 3. října 2005

16) Viz např. „Turkey opens pipeline to skirt Russia“, Reuters, 16. července 2006

zapotřebí splnit několik podmínek, a to nejen na straně Turecka.¹⁷ Odborníci se nicméně shodují, že Turecko má velký potenciál napomoci Evropě se zajištěním dovozu energií.

Tento argument bývá v Lotyšsku často uváděn, a to nejen v souvislosti s energetickou krizí z ledna 2006, ale také kvůli tomu, že část lotyšského obyvatelstva je z historických důvodů velmi háklivá na jakoukoli závislost na Rusku. Přesto je Lotyšsko ze všech tří baltských států na ruské energii závislé nejvíce.¹⁸ Z tohoto důvodu bývá Ankara často uváděna jako možnost, jak se vymanit ze závislosti na Rusku. Například autor článku v jednom z největších lotyšských deníků zdůraznil, že ropovod Baku–Ceyhan „dnes představuje jedinou ropnou tepnu nezávislou na Rusku“ a že Turecko Evropě zajistí zásoby energie ze Střední Asie, pokud se zrealizují projekty nových ropovodů.¹⁹

Potenciál Turecka jako energetické tranzitní země se vysoce cení. Potřeba energetické bezpečnosti a diverzifikace energií je dokonce uvedena v lotyšské zahraničněpolitické strategii.²⁰ Lotyšský premiér otevřeně prohlásil, že členství Turecka v EU by mohlo zajistit energetickou bezpečnost.²¹

Turecko jako potenciál hospodářského růstu EU

Příznivci tureckého členství také často argumentují ekonomickým potenciálem Turecka. V roce 2006 zařadil Mezinárodní měnový fond tureckou ekonomiku na 17. místo na světě.²² Turecký zahraniční obchod roste a hyperinlace je pod kontrolou. Podle informací OSN žilo v Turecku v roce 2005 přes 73 milionů lidí.²³ Z těchto čísel vyplývá, že Turecko by v den vstupu do EU bylo větší než stávající členské země a navíc by představovalo zemi s velkým a rychle rostoucím spotřebním trhem.

Argument, že Turecko není pro vstup do EU dostatečně rozvinutou zemí, se ukazuje jako nepatřičný, srovnáme-li ekonomickou výkonnost Turecka

---

17) Viz např. „Consequences of Turkish membership for the EU and its neighbourhood“ (Důsledky tureckého členství pro EU a její sousedy), Kemal Kirisci na konferenci „What next for Europe?“ konané v Helsinkách 13. června 2006, http://www.upi-fia.fi/fi/tilaisuudet/tepsa/prof_kemal_kirisci/# last accessed in December, 2006

18) Lotyšsko je jako jediná pobaltská země zcela závislá na dovozu energií. Až 50 % energie spotřebovaná v Lotyšsku pochází z Litvy, Estonska a Ruska. Zdroj: lotyšské ministerstvo hospodářství

19) Par ko vēl jārunā Turcijas sakarā (Co ještě by mělo být v případě Turecka uvedeno), Modris Ziemeļš, Latvijas Avīze, 14. října 2005

20) Lotyšsko je jako jediná pobaltská země zcela závislá na dovozu energií. Až 50 % energie spotřebovaná v Lotyšsku pochází z Litvy, Estonska a Ruska. Zdroj: lotyšské ministerstvo hospodářství

21) Premjers: Turcijas uzņemšana varētu nodrošināt enerģētisko drošību, LETA, 4. října 2005

22) World Economic and Financial Surveys, World Economic Outlook Database, Mezinárodní měnový fond, duben 2006

23) World Statistics Pocketbook 2005, OSN, Odbor ekonomických a sociálních záležitostí (Department of Economic and Social Affairs), World Statistics in Brief (Ser. V), č. 30, září, 2006

s čísly nových členských zemí, jichž dosahovaly 10 let před vstupem do EU.²⁴ Turecko má pro hospodářské styky výbornou strategickou polohu.

Odborníci ovšem zdůrazňují, že turecká ekonomika je v současné době rozdělená do dvou částí: zemědělství, kde lze pozorovat enormní neefektivnost, a vysoce moderní a konkurenceschopný sektor výroby a služeb.²⁵ Turecko má navíc již od roku 1995 s Evropskou unií dohodu o celní unii, a proto je „skoro součástí jednotného trhu, co se obchodu se zbožím týče“.²⁶ Odborníci tudíž tvrdí, že by přímý dopad tureckého členství v EU na ostatní členské země mohl být malý. Volný trh služeb by ovšem znamenal, že by společnosti z EU mohly kupovat turecké podniky, například banky, dopravní podniky, telefonní a energetické společnosti. Výsledkem by bylo zvýšení konkurence, snížení cen, podpora výkonnosti, výhody pro společnosti i spotřebitele a turecké členství v EU by tak znamenalo velký přínos pro celou EU.²⁷

Tento argument ovšem v Lotyšsku nezaznívá nijak často. Místní politici naopak tvrdí, že z hospodářského hlediska se „Lotyšsko nemusí vstupu Turecka do EU obávat“, protože Turecko a EU již dávno mají smlouvu o volném obchodu a celní unii.²⁸ Ve skutečnosti má dnes Lotyšsko s Tureckem negativní obchodní bilanci ve výši 22 milionů eur. Turecko pro Lotyšsko představuje až 58. největšího vývozního partnera – jen 0,04% veškerých produktů vyvážенých z Lotyšska míří do Turecka.²⁹ Hospodářské styky mezi Lotyšskem a Tureckem tak nejsou zrovna aktivní a zdá se, že lotyšští představitelé a podnikatelé nevnímají vstup Turecka do EU jako příležitost pro lotyšské společnosti, jež by v Turecku mohly investovat a podnikat.

Z ekonomického a finančního pohledu Lotyšsko mnohem více znepokojuje fakt, že by Turecko získalo značnou část prostředků ze strukturálních fondů EU, o něž by logicky přišly ostatní členské země EU a Lotyšsko pře-

---

24) V roce 2004 činil turecký příjem na hlavu méně než 30% průměru evropské patnáctky. Polský příjem na hlavu činil v roce 1994 (10 let před vstupem do EU) 35% průměru EU.

25) V tureckém zemědělství pracuje třetina z celkového počtu pracujících. Tento sektor ovšem vytváří jen 12% HDP. Zdroj: *Ekonomika tureckého vstupu (The economics of Turkish accession)*, Katinka Baryschová, Proč by Evropa měla Turecko přijmout? (Why Europe should embrace Turkey), Katinka Baryschová, Steven Everts, Heather Grabbeová, Centrum pro evropskou reformu (Centre for European Reform), září 2005

26) *Budoucnost hospodářských styků mezi EU a Tureckem: Prohlubování versus rozšiřování (The future of Turkish-EU Trade Relations: Deepening vs Widening)*, Sinan Ülgen a Yiannis Zahariadis, CEPS EU-Turkey Working papers č. 5, srpen 2004

27) *Ekonomika tureckého vstupu (The economics of Turkish accession)*, Katinka Baryschová, Proč by Evropa měla Turecko přijmout? (Why Europe should embrace Turkey), Katinka Baryschová, Steven Everts, Heather Grabbeová, Centrum pro evropskou reformu (Centre for European Reform), září 2005

28) Peteris Ustubs, zahraničněpolitický poradce lotyšského premiéra, Turcijas uzņemšana apdraudēšot ES identitāti (Vstup Turecka do EU by ohrozil její identitu), Agnese Margēviča, Neatkarīgā Rita Avize, 3. října 2005

29) Ministerstvo zahraničí, stránka <http://www.mfa.gov.lv/lv/Arpolitika/divpusejas-attiecibas/Turcija/> naposledy navštívena v prosince 2006

devším.³⁰ Například lotyšský europoslanec Roberts Zile prohlásil, že vstup Turecka do EU by neohrozil lotyšské národní zájmy v rámci EU, ale že by připojením Turecka k evropskému bloku Lotyšsko získalo menší finanční pomoc ze strukturálních fondů EU.³¹

Stejná argumentace se týká i společné zemědělské politiky EU v Turecku. O této otázce se lotyšští představitelé vyjádřili v tom smyslu, že na rozpočtu se musí shodnout všechny členské země, Lotyšsko nevyjímaje, a že „Turecko získá takovou finanční podporu, jakou jen rozpočet EU umožní“.³²

Možnost turecké imigrace do Evropy

Turecko na rozdíl od Evropy, kde neustále klesá počet obyvatel v produktivním věku i celkový počet obyvatel, prochází zcela odlišnými demografickými trendy. Výbor pro hospodářskou politiku EU odhaduje, že počet obyvatel v evropské pětadvacítce vzroste z 457 milionů v roce 2004 na 470 milionů v roce 2025 a poté opět vlivem nízké porodnosti a větší průměrné délky života v roce 2050 poklesne na 454 milionů. Snížení podílu obyvatel v produktivním věku ohrozí životní úroveň v EU.

OSN odhaduje, že počet tureckých obyvatel brzy dosáhne výše 80 milionů a že tento počet klesat zřejmě nebude. Naopak, počet tureckého obyvatelstva ročně roste o zhruba 1,5%.³³ Ekonomika tudíž musí ročně vytvořit 500 000–800 000 nových pracovních míst, pokud má být inflace udržena na stávající úrovni.³⁴

Mnohé členské země sledují tyto potenciální příčiny turecké imigrace s obavami. Dále je nutno uvést, že pokud by se turecké zemědělství zmodernizovalo, mnoho pracovníků by se v tomto sektoru ocitlo bez práce. Odborníci dodávají, že dvě třetiny tureckých občanů mají jen základní vzdělání nebo žádné vzdělání, středoškolské vzdělání dokončí méně než čtvrtina Turků a méně než 10 % jich získá vysokoškolské vzdělání.³⁵ Turecko má tedy velký

---

30) Mezinárodní měnový fond odhaduje, že v roce 2006 Polsko nahradí Lotyšsko na pozici nejhudššího členského státu (při srovnání HDP na hlavu). Lotyšsko přesto zůstane jednou z nejhudších zemí EU. Zdroj: LETA, 18. září 2006

31) Latvijas eiroparlamentārieši atbalsta ES privilīģitēto sadarbību ar Turciju (Lotyšští europoslanci podporují privilegované partnerství EU a Turecka), 15. prosince 2004

32) Turcija un Eiropas Savienība: izaicinājumi un iespējas (Turecko a EU: výzvy a příležitosti), Einārs Sēmanis v projevu na konferenci „Ke Spojeným státnm evropským: budoucí výzvy a možná řešení“ na lotyšské univerzitě konané 8.–9. prosince 2004

33) World Statistics Pocketbook 2005, OSN, Department of Economic and Social Affairs, World Statistics in Brief (Ser. V), No.30, září 2006

34) Ekonomika tureckého vstupu (The economics of Turkish accession), Katinka Baryšchová, Proč by Evropa měla Turecko přijmout? (Why Europe should embrace Turkey), Katinka Baryšchová, Steven Everts, Heather Grabbeová, Centrum pro evropskou reformu (Centre for European Reform), září 2005, str.35

35) *Ibid.*, str. 37

fond nekvalifikovaných pracovníků, kteří by mohli v evropských zemích hledat lepší vyhlídky.

Odhaduje se, že z Turecka by mohly chtít emigrovat maximálně 4,4 milionu lidí – za předpokladu, že nebudou existovat žádná omezení pro volný pohyb pracovních sil – což představuje 0,7% celkového počtu obyvatel evropské osmadvacítky dosahujícího 570 milionů.³⁶ Stávající počet Turků žijících v EU by se tak minimálně zdvojnásobil.³⁷

Příznivci vstupu Turecka do EU toto vnímají jako pozitivní výzvu. Poukazují na výhody migrace pracovních sil a na problémy vyplývající z klesajícího počtu občanů v produktivním věku – tedy na hrozbu krize důchodových systémů a pomalejšího růstu –, jež by Turecko se svým neustále rostoucím počtem obyvatel mohlo EU pomoci vyřešit a zároveň zmírnit budoucí nedostatky na trhu práce.³⁸

V Lotyšsku není možná turecká imigrace vnímána jako přínos, nýbrž jako nevýhoda vyplývající z členství Turecka v EU. Historicky o neúspěšné integraci Turků především v Rakousku a Německu výrazně přispěly k opatrnému postoji, i když nepředstavují hlavní příčinu lotyšských obav. Negativní postoj vůči možným imigrantům obecně (nejen z Turecka) je důsledkem sovětské imigrační politiky.³⁹ A k tomu „případ z poloviny 90. let, kdy do Lotyšska dorazili kurdští uprchlíci, se trvale zapsal do lotyšské paměti. Kurdové by se do jisté míry mohli stát symbolem možných uprchlíků“.⁴⁰ Proto také zhruba 40% Lotyšů tvrdí, že by jim pobyt v zemi neměl být povolen, a 45% by Kurdy a muslimy do Lotyšska pustilo pouze jako turisty.⁴¹

---

36) Evropská pětadvacítka společně s Rumunskem, Bulharskem a Chorvatskem. Zdroj: Ekonomické aspekty tureckého úsilí o členství v EU (Economic aspects of Turkey's quest for EU membership), Daniel Gros, CEPS policy brief č. 69, duben 2005

37) V EU dnes žijí zhruba 3 miliony Turků, téměř 80% jich žije v Německu a zbytek především ve Francii, Rakousku, Nizozemsku a Belgii.

38) *Ekonomika tureckého vstupu* (The economics of Turkish accession), Katinka Baryschová, Proč by Evropa měla Turecko přijmout? (Why Europe should embrace Turkey), Katinka Baryschová, Steven Everts, Heather Grabbeová, Centrum pro evropskou reformu (Centre for European Reform), září 2005, str. 40

39) SSSR vystěhoval dělníky – hlavně Rusy – do okrajových oblastí Svazu, například do pobaltských zemí, aby rusifikovali místní obyvatelstvo. Rusové dnes tvoří zhruba 35% lotyšského obyvatelstva.

40) Projev Ph.D. Nilse Muižniekse nazvaný Zájmy a obavy Lotyšska spojené se vstupem Turecka do Evropské unie (Latvia's Interests and Fears Regarding Turkey's Accession to the European Union) přednesená na konferenci Turecko v Evropské unii: Co si o tom myslí Lotyšsko? (Turkey in the European Union: What does Latvia Have to Say?) organizované Baltickým fórem, Delegací Evropské unie v Lotyšsku a Informační kanceláří Evropského parlamentu v Rize dne 28. dubna 2006

41) *Etnická tolerance un Latvijās sabiedrības integrācija* (Etnická tolerance a integrace lotyšské společnosti), Inese Šūpule, Liga Krastiņa, Inguna Peņķe, Jolanta Krišāne, Brigita Zepa, Baltijas Sociālo Zinātņu Institūts, 2004

Nijak nás tedy nepřekvapí, že imigrace je pro představitele hlavních politických proudů tabu.⁴² Neznamená to ovšem, že se o těchto tématech nediskutuje vůbec. Autor článku v jednom z největších lotyšských deníků v roce 2004 naznačil, že potenciál turecké imigrace do Lotyšska je velmi malý. „Ty, jež Lotyšsko straší tureckou invazí po případném přijetí této země (Turecka) (...) bychom mohli upozornit na jistý historický fakt. Po rusko-turecké válce v roce 1878 skončilo v ruském zajetí zhruba 40 000 vojáků a přes 100 jich bylo odvezeno do (lotyšského města) Cėsis. Nedokázali si zvyknout na drsné pobaltské klima, mnozí onemocněli a brzy zemřeli.“⁴³

Lotyšská europoslankyně Inese Vaidereová se ale domnívá, že chudoba v Turecku donutí Turky poohlédnout se po lepších životních vyhlídkách, a to včetně Lotyšska. „Půjdou i do nejhudší země EU,“ tvrdí Vaidereová a dodává, že mrazivé lotyšské zimy je neodradí.⁴⁴

Tento názor zazněl i v týdeníku Nedēļa, který otiskl rozhovor s vedoucím katedry asijských studií Lotyšské univerzity Leonem Gabrielem Taivanem. Taivan prohlásil, že muslimští imigranti zaplaví Evropu tak za padesát sto let, protože v současné době v Evropě převládá „sebevražedný postoj vyznačující se ustupováním“ islámu. Dále uvedl, že Turci budou usilovat o nijak neomezený volný pohyb pracovních sil, takže dorazí i do Lotyšska, protože „neobydlené území jde proti přírodě a Lotyšsko je dosti neobydlená země“.⁴⁵

Lotyšští představitelé přitom důrazně prohlašují, že s Tureckem budou dojednána přechodná období pro volný pohyb pracovních sil. „Doporučení Komise navíc obsahují klauzuli, že kterákoli členská země může omezit volný pohyb pracovních sil, ohrozí-li turečtí uchazeči o práci trh práce dané členské země.“⁴⁶

---

42) Před několika lety bývali Turci a Kurdové často zmiňováni v kampaních radikální levice i pravice. Například Alfreds Rubiks (bývalý vůdce komunistické strany, jenž se nadále aktivně účastní politiky) v rozhovoru v deníku Dienas Bizness v roce 2002 prohlásil, že EU vidí v nejhudší východní oblasti Lotyšska zvané Latgale ideální místo pro Turky a Kurdy. Pravicová protievropsky laděná nevládní organizace Klubs 415 na svých webových stránkách až do roku 2004 uváděla, že nemá „nejmenší zájem sledovat, jak se v lotyšských regionech usazují Turci a Kurdové. Zdroj: Projev Ph.D. Nilse Muižniekse nazvaný „Zájmy a obavy Lotyšska spojené se vstupem Turecka do Evropské unie (Latvia's Interests and Fears Regarding Turkey's Accession to the European Union)“ přednesená na konferenci Turecko v Evropské unii: Co si o tom myslí Lotyšsko? (Turkey in the European Union: What does Latvia Have to Say?) organizované Baltským fórem, Delegací Evropské unie v Lotyšsku a Informační kanceláří Evropského parlamentu v Rize dne 28. dubna 2006

43) Tūrcija – par vai pret? (Turecko – pro nebo proti?), Modris Ziemīņš, Latvijas Avīze, 2. prosince 2004

44) V rozhovoru pro PROVIDUS v červenci 2006

45) Mēs, eiropieši, esam pašnāvnieki“, Sallija Benfelde, Nedēļa, 26. září 2005

46) Turcija un Eiropas Savienība: izaicinājumi un iespējas (Turecko a EU: výzvy a příležitosti), Einārs Šēmanis v projevu na konferenci „Ke Spojeným státním evropským: budoucí výzvy a možná řešení“ na lotyšské univerzitě konané 8.–9. prosince 2004

II. Evropská identita a Turecko

Turecko, EU a multikulturalismus: Co je evropské a co je turecké?

Mnozí Evropané nahlížejí vstup Turecka do EU optikou otázky, zda „je Turecko evropské“. Turisté a podnikatelé, kteří Turecko navštívili, často tvrdí, že se tato země evropským zemím vůbec nepodobá, a jako důkaz uvádějí zvyklosti a klíčové hodnoty, na nichž Evropská unie spočívá a s nimiž se v Turecku neshledali, tedy úctu k právnímu řádu, demokracii, lidským právům, právům menšin a rovnosti pohlaví.

Zastánci vstupu Turecka do EU prohlašují, že rozšiřování EU představuje nejúčinnější politický nástroj, neboť se jedná o „mechanismus umožňující šíření hodnot EU“. ⁴⁷ Ozývají se i pochyby, zda lze v Turecku vůbec nějaký vývoj – co se lidských práv týče – očekávat vzhledem k tomu, že v Turecku má soudržnost národního státu přednost před lidskými právy a občanskými svobodami. ⁴⁸

Představitelé v diskusi probíhající v Lotyšsku poukazují na to, že by turecké členství obohatilo mnohojazyčnou a multikulturální identitu EU a prokázalo, že EU není „uzavřený křesťanský klub“ a že „střet civilizací není nevyhnutelným údělem lidstva“. ⁴⁹ Členství Turecka v EU by vyslalo pozitivní signál muslimům na celém světě a vzalo teroristům argumenty, když proti sobě kladou Západ a islámský svět, „protože bychom mohli dokázat, že v demokratické a svobodné Evropě vedle sebe mohou existovat odlišná náboženství“. ⁵⁰

Jiní lotyšští představitelé se domnívají, že „Turecko je jako most mezi Asií a Evropou“ a že Turecko není tak konzervativní jako ostatní islámské země. ⁵¹

Hlasy ozývající se mimo úřední kruhy jsou ale méně optimistické. Například Atis Lejins, ředitel Lotyšského institutu pro zahraniční záležitosti, tvrdí, že evropská veřejnost se obává krize evropské identity nastalé v důsledku rozšiřování EU daleko za hranice evropské kultury. ⁵² Lejins dodává, že Rakušané nejsou jedinými skeptiky ohledně vstupu Turecka do EU a že se ostatní

---

47) What values for Europe?, Michael Emerson v „Policy Perspectives: Islam and Tolerance in Wider Europe“, IPF 2006, str. 22

48) Viz „EU-Turkie: vor schwierigen Beitrittsverhandlungen“, Hainz Kramer, SWP Studie, květen 2005

49) Turcija un Eiropas Savienība: izaicinājumi un iespējas (Turecko a EU: výzvy a příležitosti), Einārs Šēmanis v projevu na konferenci „Ke Spojeným státním evropským: budoucí výzvy a možná řešení“ na lotyšské univerzitě konané 8.–9. prosince 2004

50) Ibid.

51) Asli Ulukapi, lotyšská honorární konzulka v Turecku, v rozhovoru pro Diena, „Ceļā uz Evropu“ (Na cestě do Evropy), Ilze Arklīņa, Diena, 21. června 2006

52) Turcijas uzņemšana apdraudēsot ES identitāti (Vstup Turecka do EU by ohrozil její identitu), NRA, Agnese Margēviča, 3. října 2005

členské státy za rakouským postojem schovávají a doufají, že se vstoupí rozhovory povlečou donekonečna a Turecko nebude nikdy přijato.⁵³

Někteří Lotyšši si vstup Turecka do EU spojují s otázkou lotyšské identity. „Musíme počítat s tím, že dříve či později se v Lotyšsku vytvoří velká turecká komunita a že k nám rovněž budou přicházet muslimové z jiných kultur. Dokáže si náš malý národ zachovat svou identitu, nebo se tato identita rozplyne?“⁵⁴

Kromě otázky, zda je Turecko evropské, Lotyšse rovněž znepokojuje problém lidských práv a především kurdské otázky, postoj Turecka ke genocidě Arménů a také svoboda projevu. Během sovětské éry zažilo Lotyšsko rozsáhlé represe, a proto se „mnozí Lotyšši ztotožňují s Armény. Svoboda projevu byla navíc první svobodou, již si střední a východní Evropa vybojovala. Lotyšsko v tomto ohledu obvykle zaujímá maximalistické postoje a jen zřídka – pokud vůbec – je ochotno obhajovat určitá omezování.“⁵⁵

Jeden z největších internetových portálů v Lotyšsku kupříkladu přirovnává Turecko k Rusku. „Turecko doposud nepřiznalo zabíjení a deportace stovek tisíců příslušníků menšin (převážně Arménů a Kurdů), k nimž ve jménu ideje supervelmoci docházelo v minulém století.“⁵⁶

Podobně smýšlí i lotyšský parlament, který odsoudil genocidu Arménů a přednesl požadavek, aby Turecku byl vstup do EU umožněn až poté, co přizná genocidu Arménů. 71 poslanců stočlenného parlamentu Saeima tento návrh v roce 2005 podpořilo.⁵⁷

Jiný článek kritizující turecké reformy prováděné kvůli přijetí Turecka do EU slouží jako příklad toho, že Lotyšši jsou velmi citliví na jakékoli omezování základních svobod: „Turecko se chce zalíbit Evropě, a tak se začalo chovat způsobem, jenž připomíná sovětskou ateistickou propagandu. Narušuje vlastní tradice a pronásleduje nábožensky smýšlející osoby, které nejsou loajální se stávajícím režimem. (...) Zatím se zdá, že je společnost nucena vydat se směrem, kterým se vydat rozhodně nechce, nebo že je tím směrem nucena vydat se rychleji, než dokáže. Změna tradic a politické kultury je dlouhodobý

---

53) Ibid.

54) leguvumi un zaudējumi (Výhody a nevýhody [lotyšského členství v EU]), Kurzemnieks, 2. května 2006

55) Zájmy a obavy Lotyšska spojené se vstupem Turecka do Evropské unie“ (Latvia's Interests and Fears Regarding Turkey's Accession to the European Union) přednesená na konferenci „Turecko v Evropské unii: Co si o tom myslí Lotyšsko?“ (Turkey in the European Union: What does Latvia Have to Say?) organizované Baltským fórem, Delegací Evropské unie v Lotyšsku a Informační kanceláří Evropského parlamentu v Rize dne 28. dubna 2006

56) Pašnāvnieku saiets Luksemburgā (Setkání sebevrahů v Lucemburgu), Krišjānis Kalnciems, DELFI, 29. září 2005, stránka <http://www.delfi.lv/archive/article.php?id=12394103> naposledy navštívena v prosinci 2006

57) Hlasování proběhlo 28. října 2005. Návrh byl předán parlamentnímu výboru pro zahraniční záležitosti a od té doby se nic nestalo.

proces a – jak tvrdí politologové – nelze ji žádné demokratické společnosti vnutit. Musí se odehrát přímo uvnitř dané společnosti.⁵⁸

Další odborníci se naopak domnívají, že členství Turecka v EU by mohlo sloužit jako nástroj pro zlepšení lidských práv a situace kurdské menšiny.⁵⁹

Turci v EU a Lotyšsku: A žili šťastně až navěky?

Přesný počet Turků žijících v Lotyšsku není znám. Nejmenší prokázanou menšinu v Lotyšsku tvoří Estonci (přes 2500 jedinců z celkového počtu 2,3 milionu obyvatel), a tak lze předpokládat, že je počet Turků žijících v Lotyšsku velmi nízký.

Průzkumy ukazují, že Lotyši jsou k imigrantům a jiným náboženstvím dosti netolerantní. Například téměř polovina obyvatel Lotyšska (45 % Lotyšů a 41 % příslušníků menšin) tvrdí, že by nechtěla bydlet vedle muslimů.⁶⁰ 52 % Lotyšů a 59 % obyvatel nelotyšského původu souhlasí s tvrzením, že „muslimské názory a tradice mohou být pro obyvatele Lotyšska nebezpečné“.⁶¹

Přestože v Lotyšsku nebyl doposud zaznamenán jediný případ násilí vůči muslimům, stěžují si muslimové žijící v Lotyšsku na verbální útoky, například že jim bylo nadáváno do teroristů. Z mediálního zpravodajství o muslimech rovněž vyplývá, že společnost je přinejmenším opatrná. „V Lotyšsku žije jen velice málo muslimů, takže by neměli působit žádné problémy“ či „projevovat neloyalitu k ostatním obyvatelům“.⁶²

Z nedávno provedené analýzy mediálního diskurzu vyplývá, že novináři také vyslovují předsudky. V analýze se uvádí, že zpravodajství obsahující negativní postoje se často týkalo muslimů a že zpravodajství referující o muslimech bylo zřídka kdy pozitivně laděno.⁶³

V rámci analýzy etnické tolerance a integrace odborníci zjistili, že Lotyši si připadají a jednají jako „ohrožená většina“, ale Rusy za typickou menšinu nepokládají.⁶⁴ Lotyši tedy z této analýzy vyšli jako nespolečenší jedinci, kteří

---

58) Latviešu rūpes par Turcijas nākotni, (Lotyšské obavy o budoucnost Turecka), Baiba Lulle, Neatkarīgā Rīta Avīze, 7. září 2005

59) Turcija Eiropas Savienībā (Turecko v EU), Pēteris Timofejevs, DELFI, 9. října 2005

60) Kāpēc latvieši nevēlas kaimiņos musulmanus? (Proč Lotyši nechtějí muslimy za sousedy?), Marina Krupņikova, politická analytička z Lotyšského centra pro lidská práva, veřejný politický portál Politika.lv, květen 2005, <http://www.politika.lv/index.php?id=4833#01>

61) Etniskā tolerance un Latvijas sabiedrības integrācija (Etnická tolerance a integrace lotyšské společnosti), Inese Sūpule, Liga Krastiņa, Inguna Penķe, Jolanta Krišāne, Brigita Zepa, Baltas Sociālo Zinātņu Institūts, 2004, str. 16

62) Ibid.

63) Jen 8 % zpravodajství referujícího o muslimech bylo pozitivně laděno, 47 % zpravodajství obsahující negativní postoje se týkalo muslimů. Zdroj: „Neiecietības izpausmes un iecietības veicināšana Latvijā“, Ilze Šulmane a Sergejs Kruks, Ipašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāts, 2006

64) Ruština je mateřským jazykem pro zhruba 37 % obyvatel Lotyšska, znalost lotyštiny tak není pro mnoho sfér společenského života potřebná. Mnozí Lotyši si zvykli na privilegované postavení, jemuž se ruština za sovětské éry těšila.

nekomunikují s příslušníky jiných národností. Rusové jsou na druhou stranu otevřenější a snadněji komunikují s jinými národnostmi.⁶⁵

Podle odborníků lze opatrný postoj k imigrantům a názor, „že každý národ by měl žít ve své rodné zemi“⁶⁶ do velké míry připsat pocitu ohrožení a označit za následek sovětské migrační politiky.⁶⁷ A tak je pro mnoho lidí – navzdory multietnickému složení lotyšského obyvatelstva po mnoho desetiletí – „normou a ideálem kulturně homogenní společnost“.⁶⁸

Tento postoj lze pozorovat ve zpravodajství lotyšských médií. Na jednom z nejoblíbenějších internetových portálů vyšel následující článek: „Chtěli byste bydlet vedle rodiny, kde manžel víceméně pravidelně znásilňuje svou ženu a synové bijí matku nebo sestry? Nebo by vám nevadilo, že část vašich daní plyne těmto otcům a synům? Bez ohledu na to, co si o tom myslíte, lotyšská vláda před několika dny vašim jménem rozhodla, že podpoří zahájení rozhovorů s Tureckem o jeho možném vstupu do EU. Turecko je, pro vaši informaci, zemí, kde se většina společnosti (minimálně mužů) domnívá a v praxi dokazuje, že násilí vůči ženám je naprosto přijatelné. Pokud tyto rozhovory proběhnou hladce, získají nenásilní i násilní občané Turecka právo bydlet hned vedle vás, a to díky zásadě EU o volném pohybu osob, anebo – pokud zůstanou ve své domovině – obdrží peníze ze společně financovaných projektů EU (a tudíž i z Lotyšska).“⁶⁹

Tento článek se odvolává na zprávu Amnesty International z roku 2004, podle níž je v Turecku každá třetí žena obětí rodinného násilí.⁷⁰ Autor z toho usuzuje, že násilí „je v turecké společnosti normou“, již by nezměnily ani lepší životní podmínky. Autor článku se dále domnívá, že je „zcela naivní“ doufat, že mladá generace bude žít podle jiných hodnot – rovněž vlivem tureckého členství v EU –, protože Turecko „obecně představuje násilné prostředí“. Tentýž autor v jiném článku napsal, že „sekulární turecká společnost je pojem, který existuje pouze v hlavách několika „odborníků-teoretiků“ a nezodpovědných politiků“.⁷¹

---

65) Etniskā tolerance un Latvijas sabiedrības integrācija (Etnická tolerance a integrace lotyšské společnosti), Inese Šūpule, Liga Kriščiņa, Inguna Penķe, Jolanta Krišāne, Brigita Zepa, Baltas Sociālo Zinātņu Institūts, 2004, str. 14

66) Ibid.

67) V rámci sovětské migrační politiky bylo do Lotyšska přesídleno mnoho jedinců nelotyšského původu. V Lotyšsku dnes žije velká ruský mluvící menšina a Lotyšši se již několik desítek let cítí jako ohrožený národ.

68) Etniskā tolerance un Latvijas sabiedrības integrācija (Etnická tolerance a integrace lotyšské společnosti), Inese Šūpule, Liga Kriščiņa, Inguna Penķe, Jolanta Krišāne, Brigita Zepa, Baltas Sociālo Zinātņu Institūts, 2004, str. 16

69) Asiņainā kandidātvalsts (Krvavá kandidátská země), Krišjānis Kalnciems, DELFI, 13. prosince 2004, stránka <http://www.delfi.lv/archive/article.php?id=9790121> naposledy navštívena v prosinci 2006

70) Turecko: Ženy čelící rodinnému násilí (Turkey: Women confronting family violence), Amnesty International, 2. června 2004, stránka <http://web.amnesty.org/library/index/engneur440132004> naposledy navštívena v srpnu 2006

71) Pašnāvnieku saiets Luksemburgā (Setkání sebevrahů v Lucemburgu), Krišjānis Kalnciems, DELFI, 29. září 2005, stránka <http://www.delfi.lv/archive/article.php?id=12394103> naposledy navštívena v prosinci 2006

Jako odpověď na výše uvedená tvrzení zveřejnil portál reakci autora argumentujícího ve prospěch tureckého členství v EU. Tento autor zdůraznil, že církev je v Turecku oddělená od státu, že nikdo nemůže nikomu zakazovat soukromě vyznávat určité náboženství a dále že zbožnost soukromých osob nemůže být vážným argumentem proti vstupu Turecka do EU.⁷²

Zastánci vstupu Turecka do EU se rovněž domnívají, že „předsudky“ vůči Turecku „zmizí“, jakmile Lotyšši začnou navštěvovat Turecko „a na vlastní oči poznají, že je to moderní, dynamicky se rozvíjející země, ale pochopitelně ne úplně bez problémů“.⁷³

Je důležité podotknout, že Turecko pro Lotyšské představuje jednu z nejoblíbenějších prázdninových destinací. Z Rigy do Istanbulu se dá letět přímo každý druhý den. Z výše uvedených průzkumů ovšem vyplývá, že představa Turecka jako evropské země není ještě zdaleka běžná.

III. Diskuse o vstupu Turecka do EU a budoucím rozšiřování EU v Lotyšsku

Oficiální prohlášení

Bilaterální vztahy Lotyšska a Turecka jsou přátelské. Proběhlo mnoho diplomatických návštěv i na nejvyšší úrovni.⁷⁴ Oficiální prohlášení z ministerstva zahraničí tak vyznívají na podporu rozšiřování EU směrem k jihovýchodní Evropě. „Z vlastní zkušenosti moc dobře víme, jak moc je vyhlídka na členství v EU důležitá pro stabilitu, demokracii, rozvoj a zlepšování sociálního zabezpečení každé země. Jen úzká spolupráce – na regionální i unijní úrovni – může přinést jednotu, regionální rozvoj, bezpečnost a mír. Lotyšsko je připraveno těmto (kandidátským) zemím pomoci v rozvoji, protože si uvědomuje, jaký význam taková pomoc na cestě dané země do EU má.“⁷⁵

Ve strategických materiálech o lotyšské zahraniční politice na období 2006–2010 ovšem lotyšská podpora tureckého členství v EU není ani jednou explicitně uvedena.⁷⁶ V popisu lotyšsko-tureckých vztahů ale lotyšské ministerstvo zahraničí tvrdí, že „Lotyšsko podporuje turecké směřování do

---

72) Turcija Eiropas Savienībā (Turecko v EU), Pēteris Timofejevs, DELFI, 9. října 2005

73) Rozhovor s lotyšským velvyslancem v Turecku Ivarsem Pundursem, Turcijas lauzās uz ES (Turecko se chce vnitř do EU), Ināra Mūrniece, Latvijas Avīze, 28. dubna 2005

74) Turecký prezident navštívil Lotyšsko v roce 2002 a lotyšská prezidentka navštívila Turecko v roce 2004.

75) Webové stránky lotyšského ministerstva zahraničí, <http://www.mfa.gov.lv/ev/ES-paplasinasanas/> naposledy navštíven v prosinci 2006

76) Latvijas ārpolitikas pamatnostādnes 2006–2010.gadam (Informatīvā daļa), ministerstvo zahraničí, 2005 <http://www.mfa.gov.lv/lv/Arpolitika/pamatnostadnes/> naposledy navštívena v prosinci 2006

EU“.⁷⁷ Lotyšsko se zařadilo k zemím, které podpořily zahájení přístupových jednání Turecka a EU.⁷⁸

Vznikl tak prostor pro spekulace, zda se podpora nabídky členství pro Turecko rovná podpoře členství Turecka v EU. Lotyšský ministr zahraničí Artis Pabriks v médiích otevřeně prohlásil, že „Lotyšsko podporuje členství Turecka v EU“.⁷⁹ Pabriks dále Turecko nazval lotyšským spojencem a řekl, že obchodování se spojenci – tj. nepodpoření vstupu Turecka do EU – není možné.

Co se týče uváděných argumentů, zahájení přístupových jednání by zřejmě posílilo mír a stabilitu v regionu⁸⁰ a motivovalo přístupující státy (Turecko ovšem není zmiňováno přímo) k provedení politických, ekonomických a sociálních reforem.⁸¹

Prohlášení politických stran

Ani jedna politická strana zastoupená v lotyšském parlamentu v programu pro volby v roce 2006 neuvedla, zda je pro nebo proti dalšímu rozšiřování Evropské unie.⁸² Možný vstup Turecka do EU v těchto programech rovněž není zmíněn. Na následujících řádcích budou shrnuta prohlášení politiků a politických stran nepřímě se vztahující k rozšiřování EU a k možnému vstupu Turecka do EU.

Vládnoucí konzervativní Lidová strana (TP) se o rozšiřování EU zmínila v předvolebním programu do Evropského parlamentu v roce 2004, v němž se zavázala podpořit vstup „spřátelených zemí Lotyšska“ do EU. TP sice nevysvětlila, jaké země jsou spřátelené, ale ostře se postavila proti zahájení přístupových jednání s Ruskem. TP by rovněž nepovolila „nekontrolovanou imigraci“ do Lotyšska a odmítla by veškeré kroky, jež by mohly oslabit NATO.⁸³

---

77) Website lotyšského ministerstva zahraničí, <http://www.mfa.gov.lv/lv/Arpolitika/divpusejas-attiecibas/Turcija/> naposledy navštíven v prosinci 2006

78) Ibid.

79) Ārpolitika pēc saprāta un satversmes principiem (Zahraníční politika v souladu se zdravým rozumem a ústavou), rozhovor s Artisem Pabriksem, veřejný politický portál Politika.lv, 19. července 2005

80) Website lotyšského ministerstva zahraničí <http://www.mfa.gov.lv/lv/Jaunumi/Pazinojumi/Preses/2005/Septembris/29-2/> naposledy navštíven v prosinci 2006

81) Latvijas ārpolitikas pamatnostādnes 2006–2010.gadam (Informatīvā daļa), ministerstvo zahraničí, 2005 <http://www.mfa.gov.lv/lv/Arpolitika/pamatnostadnes/> naposledy navštívena v prosinci 2006, str. 9

82) V tomto eseji jsou analyzovány pouze programy pro volby v říjnu 2006 a hlavní prohlášení politických stran, neboť otázka úspěšného začlenění Lotyšska do EU převládala v programech pro předcházející volby.

83) Tautas Partijas rīcības programma darbībai Eiropas Parlamentā, http://www.tautaspartija.lv/lat/par_ko_mes_esam/eu-parlaments naposledy navštívena v prosinci 2006

Druhá koaliční strana, křesťanská konzervativní První lotyšská strana (LPP), tvrdí, že podporuje „budování větší jednoty“ v rámci EU.⁸⁴ V programu LPP pro volby do Evropského parlamentu se píše, že „budoucnost Lotyšska zajistí jen sjednocená Evropa. Evropský integrační proces ovšem nesmí ohrozit kulturní, regionální, náboženskou a lingvistickou identitu lotyšského obyvatelstva“. LPP rovněž podporuje „společnou evropskou zahraniční a bezpečnostní politiku, která by posílila roli EU ve světě a přitom neoslabila transatlantické vazby s NATO a zamezila vzniku dvojité bezpečnostní struktury“.⁸⁵

Další koaliční strana, Sdružení zelených a rolníků (ZZS), v programu pro volby 2006 pouze uvádí, že podporuje rozvoj EU „jako unie zemí s integrovanými ekonomickými, monetárními a bezpečnostními systémy“.⁸⁶

Opoziční strana, konzervativní Nová strana (JL), prohlásila, že podporuje šíření demokracie, svobody, právního řádu a tržní ekonomiky do všech zemí sousedících s Lotyšskem. JL se dále domnívá, že by Lotyšsko mělo spolupracovat se zeměmi, které projeví snahu vstoupit do EU a NATO, a nabídnout jim své zkušenosti z integračního procesu.⁸⁷ JL vnímá EU jako silnou, schopnou a sjednocenou Evropu, jež by měla zaujmout „významnou pozici ve světové politice při zabezpečování míru a stability na světě“.⁸⁸ Strana dále podporuje posílení NATO, protože „NATO je a bude nejdůležitější zárukou bezpečnosti v Evropě i na celém světě“. Evropská bezpečnost a spolupráce by se měla rozvíjet „v souladu s transatlantickými vztahy a měla by prohloubit strategickou spolupráci mezi EU a NATO“.⁸⁹

Lotyšský europoslanec Aldis Kušķis zvolený za JL prohlásil, že je proti zahájení přístupových jednání s Tureckem, protože tato jednání nejsou v lotyšském zájmu.⁹⁰ Jeho kolega, europoslanec Valdis Dombrovskis, není tak skeptický a tvrdí, že vstup Turecka do EU nelze vyloučit, pokud Turecko splní veškerá kritéria. Přesto by raději podpořil privilegované partnerství.⁹¹

---

84) Latvijas Pirmās Partijas programma 2006, http://www.lpp.lv/new/data/file/LPP_programma_2006.doc#_Toc41898977 naposledy navštívena v prosinci 2006

85) LPP 4000 zīmju programma Eiropas Parlamenta vēlēšanām, http://www.lpp.lv/new/index.php?section_id=102&article_id=315 naposledy navštívena v prosinci 2006

86) ZZS programma, <http://www.lzs.lv/?sad=velesanas&asad=programma> naposledy navštívena v prosinci 2006

87) Program – vyhlášení hodnot Nové strany (The program – declaration of values of New Era), <http://www.jl.lv/page.php?id=2617> naposledy navštívena v prosinci 2006

88) *Ibid.*

89) *Ibid.*

90) Latvijas eiroparlamentārieši atbalsta ES privilīgēto sadarbību ar Turciju (Lotyšští europoslanci podporují privilegovanou spolupráci EU a Turecka), BNS, 15. prosince 2004

91) *Ibid.*

Opoziční aliance Za lidská práva v jednotném Lotyšsku (PCTVL) v programu pro volby do Evropského parlamentu prohlašuje, že „rozšiřování EU na východ a partnerství s Ruskem musí probíhat tak, aby mezi Vladivostokem a Lisabonem vznikl společný politický a ekonomický prostor“. Jen tak prý Evropa dokáže konkurovat Americe a východní Asii. „Evropa musí podpořit takové světové uspořádání, v němž masové násilí, terorismus a hrozivá chudoba velké části obyvatel nebudou možné.“⁹² V podobném duchu je formulován i program této strany pro volby v roce 2006.⁹³

Nacionalistická konzervativní strana Za vlast a svobodu (LNNK)⁹⁴ ve svých programech rozšiřování EU a budoucnost EU nezmiňuje. A přesto se k tureckému členství v EU nejčastěji vyjadřuje členka této strany a europoslankyně Inese Vaidereová. Vaidereová je rovněž členkou Výboru pro zahraniční věci Evropského parlamentu.

Vaidereová místo plnohodnotného členství Turecka v EU upřednostňuje privilegované partnerství Turecka a EU.⁹⁵ Domnívá se, že EU má v současné době dost svých problémů, a tudíž si tak rozsáhlý projekt nemůže dovolit. Vaidereová dále tvrdí, že oficiální stanovisko Lotyšska podporující nabídku členství Turecku je poněkud ukvapené. V kuloárech prý lotyšští představitelé a představitelé některých evropských zemí zastávají stejný názor jako ona, tj. že EU by měla být s možným členstvím Turecka v EU opatrnější a že by měla pro Turecko připravit privilegované partnerství. Jako dvě hlavní rizika spojená s případným členstvím Turecka v EU uvádí migraci z Turecka a změny ve strategii strukturálních fondů – členské země ze střední a východní Evropy by získaly menší finanční pomoc, protože Turecko by jako velká chudá země potřebovalo velkou finanční podporu.

Vaidereová je toho názoru, že mnozí evropští představitelé, kteří oficiálně podporují nabídku členství Turecku, si jen hrají na „hodné strýčky“ a přitom moc dobře vědí, že o přijetí Turecka se bude rozhodovat za 10 až 15 let. O přijetí Turecka tedy bude rozhodovat nová generace politiků. V souvislosti s rozšiřováním EU Vaidereová dále uvádí, že je pro Lotyšsko nesmyslné otevírat dveře Turecku a zároveň je zavírat před Ukrajinou. Vaidereová je pesimistická ohledně tempa přijímaných reforem v Turecku, především co

---

92) PCTVL programma dalibai EP vēlēšanās,

http://www.pctvl.lv/?lang=lv&mode=party&submode=program&page_id=171 naposledy navštíven v prosinci 2006

93) Akční program PCTVL, http://www.pctvl.lv/?lang=lv&mode=party&submode=program&page_id=749 naposledy navštíven v prosinci 2006

94) Do voleb v roce 2006 byla LNNK v opozici. V současné době je čtvrtou vládní stranou.

95) Vaidereová své názory publikuje v celostátním lotyšském tisku, ale názory popsané v tomto eseji vyjádřila na schůzce (s organizací PROVIDUS) 7. července 2006

se týče zastavení porušování lidských práv. „V Turecku dochází jen k jediné rychlé změně – růstu počtu obyvatel,“ prohlašuje a naznačuje tak, že zavedení nutných reforem by mohlo trvat mnohem déle.

Další problém vyplývající z případného členství Turecka v EU jsou jeho hranice – především hranice se Sýrií, Íránem a Irákem –, jež by mohly představovat možnost pro ilegální migraci. Turecko se navíc staví proti Ankarské dohodě a veřejné mínění je ve všech zemích EU proti vstupu Turecka do EU. Podle Vaidereové tak rozhovory o tureckém členství v EU probíhají jen kvůli slibu, který EU Turecku dala v roce 1963. „Turecko pochopitelně nemůžeme odmítnout,“ připouští Vaidereová a navrhuje, aby bylo Turecku nabídnuto privilegované partnerství, jež by Turecko motivovalo pokračovat v reformním procesu a „přibližovat se evropským hodnotám“.⁹⁶

Další europoslanec a člen strany TB/LNNK Roberts Zile prohlásil, že by před členstvím Turecka v EU dal raději přednost členství Ukrajiny v EU.⁹⁷

Veřejné mínění

Lotyši podporují další rozšiřování EU mnohem více než starší členské státy. Výsledky posledního průzkumu Eurobarometru ovšem ukázaly výrazný pokles této podpory. Podle průzkumu je 54% respondentů pro další rozšiřování EU a 30% je proti. Pro srovnání: v průzkumu Eurobarometru z podzimu 2005 se zjistilo, že 62% Lotyšů je pro další rozšiřování evropského bloku a jen 26% je proti.⁹⁸

V podrobnější analýze zaměřené na případné členství jednotlivých zemí v EU Eurobarometer 64 (podzim 2005) prokázal, že Lotyši jsou ohledně tureckého členství v EU skeptičtější než ostatní nové členské státy. Údaje z Lotyšska se spíše blížily průměru evropské pětadvacítky. Jen 31% lotyšských respondentů bylo pro členství Turecka v EU a 51% bylo proti. Průměrné údaje z ostatních nových členských zemí ukázaly, že 38% je pro členství Turecka v EU a 44% proti ve srovnání s 29% respondentů pro a 57% proti v evropské patnáctce.

Lze předpokládat, že z lotyšského pohledu je favoritem na členství v EU Ukrajina. Ukrajinské členství v EU podporuje 57% Lotyšů a jen 25% je proti.

---

96) I.Vaidere aicina meklēt jaunus ES paplašināšanās mehānismus (Vaidereová požaduje nové mechanismy pro další rozšiřování EU), Baltic News Agency, 15. března 2006

97) Latvijas eiroparlamentārieši atbalsta ES privilīģēto sadarbību ar Turciju (Lotyšští europoslanci podporují privilegovanou spolupráci EU a Turecka), BNS, 15. prosince 2004

98) Eurobarometer 65, první výsledky, červenec 2006

Chorvatsko, Makedonie, Srbsko a Černá Hora získaly v průměru jen 40 % lotyšské podpory pro případné začlenění do EU.

Vraťme se ještě k případnému vstupu Turecka do EU. Z nejnovějších průzkumů vyplývá, že lotyšská podpora pro vstup Turecka do EU výrazně poklesla (o 5 %) a nesouhlas s tureckým členstvím v EU se zvýšil (o 7 %).

Když byli lotyšští respondenti dotázáni, zda by podpořili členství Turecka v EU, pokud by Turecko splnilo veškeré požadavky EU týkající se hospodářství a demokracie, k čemuž by došlo v rozmezí příštích 10–20 let, jen 28 % odpovědělo ano a 41 % odpovědělo ne.⁹⁹

Podobné závěry lze vyvodit i z lotyšských průzkumů, kdy byli respondenti dotázáni, proč podporují nebo odmítají vstup Turecka do EU.¹⁰⁰ 26 % zastánců vstupu Turecka do EU prohlásilo, že „pokud má Turecko o vstup do EU zájem, tak by do EU vstoupit mělo“, a 16 % se domnívá, že všechny země si jsou rovné, a proto má Turecko na vstup do EU právo. Každý desátý respondent uvedl turecký hospodářský růst jako důvod pro podporu tureckého vstupu do EU. 9,2 % navíc uvedlo, že nemají nic proti vstupu Turecka do EU, pokud Turecko splní veškerá kritéria, a 8,2 % prohlásilo, že Lotyšsko také není rozvinutou zemí a přesto bylo do EU přijato. Až za těmito důvody se umístil argument, že ostatní země EU by měly z tureckého členství prospěch (6 %) a že EU by díky Turecku byla větší a silnější (5,8). 3,8 % respondentů uvedlo, že má rádo Turecko a Turky, a 3,1 % prohlásilo, že Turecko je bohatá a rozvinutá země.¹⁰¹

Mezi důvody, proč nesouhlasí se vstupem Turecka do EU, nejvíce respondentů uvedlo náboženské důvody (31 %). Třetina respondentů dále zmínila odlišnou kulturu a mentalitu. Jen 8,6 % prohlásilo, že Turecko není evropskou zemí, a 8,5 % se domnívá, že v Evropě již žije dost Turků (muslimů). Paradoxně až po těchto argumentech následuje znepokojení nad stavem lidských práv, práv žen a demokracie – jako důvod je uvedlo jen 6 % respondentů. Dále zazněly důvody, že „Turkové jsou příliš agresivní a nevypočitatelní“, že by členství

---

99) V mimořádném průzkumu Eurobarometru byli občané EU dotázáni: Splní-li Turecko veškeré podmínky stanovené Evropskou unií, souhlasil/a byste se vstupem Turecka do Evropské unie? 35 % lotyšských respondentů by s tureckým členstvím v EU souhlasilo, 47 % by bylo proti. Tyto výsledky se blíží průměru evropské pětadvacítky (39 % je pro, 48 % proti). Z průzkumu dále vyplývá, že většina dotázaných (52 %) se domnívá, že vstup Turecka do EU je především v zájmu samotného Turecka. 20 % respondentů tvrdí, že vstup Turecka do EU je v zájmu Turecka i EU. Viz Attitudes towards European Union enlargement (Postoje k dalšímu rozšiřování EU), Special Eurobarometer

100) SKDS a nevládní think-tank Baltic Forum provedly v únoru 2006 průzkum obsahující tři dotazy týkající se postojů Lotyšů k Turecku a jeho případnému členství v EU. Průzkum si objednala Delegace Evropské komise v Lotyšsku. Výsledky pak přednesla na konferenci Turecko v Evropské unii: Co si o tom myslí Lotyšsko? (Turkey in the European Union: What does Latvia Have to Say?) organizované Baltským fórem, Delegací Evropské unie v Lotyšsku a Informační kanceláří Evropského parlamentu v Rize dne 28. dubna 2006

101) SKDS, únor 2006

Turecka v EU zvýšilo pravděpodobnost teroristických útoků, že by členství Turecka v EU způsobilo Evropské unii problémy a že Turecko je příliš chudou a zaostalou zemí. Jen 4% se obávají přílivu pracovních sil z Turecka.¹⁰²

Závěry

Očekávalo by se, že mezi novými členskými zeměmi EU bude převládat solidarita se všemi kandidátskými zeměmi, protože „jsme si tím taky prošli“, tj. moc dobře víme, jaké to je vyčkávat před vstupem do EU na jejím prahu. Průzkumy veřejného mínění a prohlášení politiků nicméně ukazují, že tato solidarita platí spíše pro Ukrajinu, o něco méně pro balkánské země a ještě méně pro Turecko. Hlavní důvod zřejmě spočívá v názoru Lotyšů, že Turecko a jeho vývoj se od potenciálu ostatních členských zemí EU (Ukrajiny, balkánských zemí) podstatně liší. „Odlišnost“ Turecka – včetně politických problémů, např. mučení, zacházení s Kurdy, arménská otázka a úloha armády – je důvodem lotyšské opatrnosti. Mnoho Lotyšů – podobně jako ostatní Evropané – dnes vstup Turecka do EU vnímá jako „politicky, geograficky i psychologicky příliš odvážný krok“.¹⁰³

Se vstupem Turecka do EU je dále spojováno mnoho neznámých proměnných. Za prvé je to otázka tureckého reformního procesu. Za druhé to je otázka, zda se Evropská unie bude muset kvůli vstupu Turecka do EU změnit. Pokud tyto otázky nebudou uspokojivě zodpovězeny, je možné, že privilegované partnerství Turecka a EU získá na ještě větší oblibě nejen v Německu, Francii, Rakousku a Kypru, ale také v Lotyšsku i samotném Turecku.

Lze předpokládat, že energetická bezpečnost a stav lidských práv budou patřit k otázkám, jež jsou pro Lotyšsko nadmíru důležité a jež by mohly ovlivnit lotyšské veřejné mínění o členství Turecka v EU. Energetická bezpečnost pravděpodobně zvýší podporu Lotyšů pro užší vazby Turecka a EU. Stav lidských práv a případné další soudní procesy se spisovateli, kteří údajně „urážejí tureckost“, se pravděpodobně odrazí v ještě skeptičtějším postoji Lotyšů. Tuto skepsi zřejmě posílí i obavy z turecké imigrace. Politici nejsou ochotni o tomto tématu diskutovat, a tak v této otázce nelze očekávat žádné výraznější změny veřejného mínění, a to i kvůli historicky dané citlivosti vůči přistěhovalcům.

---

102) *Ibid.*

103) Od směřování ke strategii: případ tureckého vstupu do EU (From drift to strategy: the case for Turkey's accession), Heather Grabbeová, v Proč by Evropa měla Turecko přijmout? (Why Europe should embrace Turkey), Katinka Baryschová, Steven Everts, Heather Grabbeová, Centrum pro evropskou reformu (Centre for European Reform), září 2005, str. 40

Diskuse o možném členství Turecka v EU by v Lotyšsku mohly podnítit širší debatu. Z výše uvedených argumentů, jež se v Lotyšsku obvykle používají, vyplývá, že obyvatelé především nechápou, proč byla integrace Turecka vůbec zahájena. Lze to vysvětlit tím, že Lotyšsko se jako nový členský stát nepodílelo na vztazích Turecka a EU již od samého počátku. Naši politici by tudíž měli vysvětlit argumenty, jež svědčí pro vstup Turecka do EU jak z hlediska EU, tak z hlediska Turecka, a ne pouze zmiňovat slib, který Turecku dala v roce 1963 předchozí generace evropských politiků. Je turecké členství v EU potřebné pro posílení pozice EU ve světě? Je turecké členství v EU nutné pro budoucí vizi EU jako rozmanitější jednoty? Toto jsou velice důležité otázky a mělo by se o nich živě diskutovat. Lotyšsko jen může doufat, že se začne debatovat alespoň ve vládě, když se teď součástí koalice stala i strana Za vlast a svobodu (LNNK), jejíž europoslankyně Inese Valdereová upřednostňuje privilegované partnerství Turecka a EU.¹⁰⁴

Pečlivé vysvětlení důvodů tureckého členství v EU je rovněž důležité proto, že všechny členské státy mají právo vetovat otevření i uzavření každé vyjednávací kapitoly. To znamená, že existuje dostatečný prostor pro diskuse veřejnosti, účastníků a vlády. Pokud obě strany – Turecko a EU – nepokročí v plnění svých závazků, má Lotyšsko jako všechny členské země právo proces zpomalit. EU má dále právo vyjednávání zcela zastavit, pokud Komise nebo třetina členských států zjistí, že v Turecku dochází k „neustálému porušování... svobod, demokratických zásad, lidských práv a právního řádu“. Kontrolní mechanismus je tedy dostatečný a je jen zapotřebí dostatečně vysvětlit jeho možné použití v rámci vyjednávacího procesu.

Členství Turecka v EU není jen pouhým cvičením v PR, jehož cílem je přesvědčit občany EU, že Turecko je stejné jako Evropa, neboť s ním souvisí další dvě důležité otázky: identita EU a její legitimita – čili že by „unie demokratických států“ neměla nesouhlasícím voličům „vnucovat“ pokračující rozšiřování.¹⁰⁵

Podíváme-li se na dnešní EU a Turecko, je nám jasné, že kritici tureckého členství v EU kdekoli na světě – nejen v Evropě či Lotyšsku – snadno docházejí k závěru, že vstup Turecka do EU by znamenal potíže. Nejnovější

---

104) Přestože TB/LNNK nevydala žádné písemné prohlášení ohledně vstupu Turecka do EU, europoslankyně Inese Valdereová prohlásila, že její postoj v otázce vstupu Turecka do EU je v souladu s názorem strany. Zdroj: Inese Valdereová v projevu na konferenci nazvané Vstup Turecka do EU: na správné cestě, nebo došlo k vykojení? (Turkish accession to the EU: On Track or Derailed?) pořádané organizací PROVIDUS v Rize 23. listopadu 2006

105) Přínos, ale nikoli vzor: Turecko, EU a širší Střední východ (An asset but not a model: Turkey, the EU and the wider Middle East), Steven Everts v Proč by Evropa měla Turecko přijmout? (Why Europe should embrace Turkey), Katinka Baryschová, Steven Everts, Heather Grabbeová, Centrum pro evropskou reformu (Centre for European Reform), str. 48

události kolem Ankarského protokolu a otázka Kypru je v jejich závěru jen utvrdí. Jenže vstup Turecka do EU je otázkou mnoha příštích let. Za deset patnáct let budou Evropa, Lotyšsko i Turecko naprosto jiné – což si občané nových členských zemí jistě dobře uvědomují, protože sami „na vlastní kůži“ zažili, jak se jejich země dokázala během patnácti let změnit. Pokud tedy budou voliči po politicích chtít větší zodpovědnost, pokud se politikům podaří lépe vysvětlit důvody pro začlenění Turecka do EU a pokud bude reformní proces probíhat úspěšně, mohla by za deset let mít evropská veřejnost, turečtí občané a také skeptikové vůči vstupu Turecka do EU kdekoli na světě lepší podklady pro formulování svých postojů.

ROZŠÍŘENÍ EU O ZÁPADOBALKÁNSKÉ ZEMĚ Z POLSKÉ PERSPEKTIVY

Piotr Kaźmierkiewicz, *Institut pro veřejné otázky*

Přehled polské debaty o dalším rozšiřování EU

Veřejné mínění

Poláci se umísťovali na předních místech evropských žebříčků podpory rozšiřování EU. Průzkumy veřejného mínění Eurobarometer 63 (květen – červen 2005) a Eurobarometer 64 (říjen – leden 2005) ukázaly, že větší podporu myšlenky rozšíření EU než Poláci projevovali pouze Slovinci (přijetí všech žadatelů či vybraných států podporovalo 76 % slovinských a 72 % polských respondentů).¹ Podle Eurobarometru 65 se 78 % polských respondentů přiklánělo k názoru, že rozšíření EU znamená její posílení, zatímco pouze 11 % bylo přesvědčeno o opaku. Tato úroveň podpory řadí polskou společnost mezi největší přívržence rozšíření: stačí ji porovnat s českými (67 % pro, 25 % proti) či lotyšskými postoji (62 %, 26 % proti).²

Významná část polské veřejnosti je nakloněna tomu, aby se EU rozšiřovala bez omezení. Národní průzkumy veřejného mínění provedené v letech 2004–2005 naznačují, že se tato bezvýhradná podpora postupně konsoliduje.

---

1) Viz http://europa.eu.int/comm/public_opinion/archives/eb/eb63/eb63_en.pdf; http://europa.eu.int/comm/public_opinion/archives/eb/eb64/eb64_en.htm

2) QD8.2 v Eurobarometru 65.2 (255).

Zatímco v listopadu 2004 se 20 % dotázaných přiklánílo k tomu, že by se EU v blízké budoucnosti měla rozšířit o „všechny státy, jež do ní chtějí vstoupit“, v červenci 2005 vzrostl tento podíl na celých 30 %. Procentuální poměr rozhodných zastánců daného názoru se ve sledovaném období zvýšil z 12 % na 18 %, největší odliv byl zaznamenán u středového postoje: integrace pouze vybraných států³ se v listopadu 2004 těšila podpoře 50 % všech respondentů, avšak o sedm měsíců později se toto číslo snížilo na 36 %.

Průzkum veřejného mínění Eurobarometer z roku 2006 však také ukazuje, že většina Poláků (64 %) nemá zájem o události, které se odehrávají v sousedství EU. Tento relativní nedostatek zájmu sdílejí i respondenti v ostatních nových středo- a východoevropských členských státech (včetně Lotyšska a České republiky). Jak však ukážeme v následujícím textu, míra zájmu se v případě různých kandidátských zemí výrazně liší: výrazu „sousedství“ se pak obecně užívá pro pás kolem východní hranice EU.

Už od prvních národních průzkumů veřejného mínění provedených v roce 2002 byla podpora dalšího rozšiřování EU obecně vysoká a po vstupu do EU ještě stoupala. Podíl příznivců integrace dalších východoevropských zemí dosáhl v prosinci 2002 celých 68 % a v lednu 2003 dokonce 70 %; v prosinci 2002 se 49 % dotázaných vyslovilo pro vstup Turecka do Unie, v lednu 2003 toto číslo činilo 51 %.⁴ V listopadu 2004 vyjádřila drtivá většina respondentů podporu vstupu následujících zemí: Ukrajiny (74 %), Turecka (68 %), Chorvatska (78 %) a Srbska a Černé Hory (74 %). Nižší podporu zaznamenaly Rusko (54 %), Maroko (50 %) a Izrael (43 %).⁵

Příznivý postoj vůči dalšímu rozšiřování a zejména vůči přijetí východních sousedů byl typický pro Polsko jakožto pro kandidátskou zemi a neustal ani v prvních měsících po přijetí Polska do EU; vrcholil pak v období oranžové revoluce ke konci roku 2004. Mezi létem a podzimem 2005 však ona podpora – jak vůči rozšíření směrem na východ, tak vůči rozšíření směrem na jih – dosti citelně poklesla (viz Tabulku 1), a to pravděpodobně především kvůli nepříznivým okolnostem zapříčiněným vnitřní krizí EU a absencí pozitivních signálů ze strany institucí EU i hlavních členských států EU. Proměnnou, která nepochybně sehrála jistou roli v utlumení ochoty k rozšíření EU, byla skutečnost krize uvnitř EU, odstartované negativním hlasováním Nizozemců a Francouzů během ústavního referenda. Ačkoli tedy Poláci zůstávají příz-

---

3) Průzkumy provedlo Centrum pro výzkum veřejného mínění (CBOS) a publikovalo je ve zprávě č. 155/2005, „Názory na fungování Evropské unie“, Varšava, září 2005. http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2005/K_155_05.PDF

4) Průzkumy zabezpečilo varšavské Centrum pro výzkum veřejného mínění (CBOS). Viz <http://www.cbos.pl>

5) Výsledky získané v průzkumech veřejného mínění provedených mezi občany ve velkých členských státech EU (TNS Sofres).

nivci rozšiřování EU, uvědomují si také víc a víc potřebu zohlednění obav ostatních Evropanů z rozšiřování EU. Daný pokles lze také zčásti připisovat zjištění, že optimismus ohledně možnosti realizovat tuto agendu kupříkladu vůči Ukrajině nebyl realistický.

Tabulka 1. Pokles polské podpory rozšíření EU během roku 2005

Podpora rozšíření o:	Březen 2005		Listopad 2005	
	pro	proti	pro	proti
Maroko	42	33	35 (- 7)	35 (+2)
Rusko	46	39	34 (- 12)	45 (+6)
Turecko	55	28	44 (- 11)	33 (+5)
Ukrajinu	77	12	64 (- 13)	18 (+6)

Zdroj: TNS Sofres, <http://www.yes-ukraine.org/en/survey/november.html>

Zároveň stojí za povšimnutí, že dva klíčové argumenty pro zastavení rozšiřování EU, které se znovuobjevily v debatách po celé Evropě, nenalézaly u polské veřejnosti od vstupu Polska do EU přílišné zastání. Kritéria pro integraci, jež mohou potencionálně vyloučit některé kandidáty, zmiňuje jen menšina respondentů. Když při průzkumech z listopadu 2004 padla otázka na podmínky, které musí kandidátské země splňovat, přináležitost ke „křesťanskému kulturnímu prostředí“ zmiňovalo 11 % dotázaných a polohu uvnitř geografických hranic Evropy 10 %. Kupříkladu stabilní demokratický systém považovalo za zásadní mnohem větší procento respondentů (30 %). Většina pak jmenovala dvě kritéria, která se zaměřují na stav politického a ekonomického systému žadatele: stabilní tržní hospodářství zmínily více než dvě třetiny dotázaných (68 %), o něco menší počet respondentů vyzdvihoval právní stát a úctu k lidským právům.⁶

Oficiální postoje a veřejná debata

Analýzy oficiálních prohlášení kanceláří prezidenta a premiéra i interview s poslanci národního parlamentu i Evropského parlamentu ukazují široký konsenzus: další rozšiřování EU je z obecného hlediska v zájmu Polska

6) CBOS ě. 187/2004, „Názory na další rozšiřování Evropské unie,“ Varšava, prosinec 2004, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2004/K_187_04.PDF

a Polsko jej proto nebude blokovat. Vzhledem k omezeným možnostem Polska realizovat svou agendu v rámci EU je však nutné, aby se veškerá snaha zaměřila především na stabilizaci východních sousedů Polska (tj. na Bělorusko a Ukrajinu) skrze jejich zakotvení v euroatlantických institucích (NATO a EU). Kvůli taktickému hledisku nebude Polsko hrát roli hlavního obhájce žádného státu jihovýchodní Evropy s toutéž intenzitou, kterou se vyznačovalo její úsilí v případě evropských aspirací Ukrajiny.

V aktivitách polské diplomacie i v zájmu poslanců domácího i Evropského parlamentu tedy východní rozměr evidentně předchází jižnímu či jihovýchodnímu vektoru. Na rozdíl od hlasité podpory ukrajinského úsilí o vstup do EU se v tomto ohledu polská vláda rozhodla zaujmout podobné stanovisko jako ostatní země EU a schválila rozhodnutí o intenzivních jednáních s Bulharskem a Rumunskem a otevřených rozhovorech s Chorvatskem a Makedonií, nedávala však přitom najevo žádný přílišný entuziasmus. Navíc – opět na rozdíl od evropské integrace Ukrajiny, při níž se z Polska stala hlavní hnací síla v rámci celé EU – ani členství Rumunska a Bulharska, ani vyhlídka na další rozšíření Unie o západní Balkán (Chorvatsko, Makedonie) nevyvolala žádnou veřejnou debatu či explicitní formulaci národního stanoviska. Relativně nízká priorita, již polské veřejné mínění vstupu zemí jihovýchodní Evropy či Turecka do EU připisuje, může snad být vysvětlena tím, že celá otázka chybí v programech jednotlivých stran pro volby do národního parlamentu a ani v kampani k volbám do Evropského parlamentu se dalšímu rozšiřování EU nevěnuje přílišná pozornost. K dané otázce také neprobíhají žádné veřejné konzultace a vláda ani neiniciovala žádnou kampaň ke sdělení či zdůvodnění svého stanoviska.

Tento rozdíl pramení z rozdílného důrazu, který Polsko klade na svou zahraniční politiku směrem na východ a na jih. Když se Polsko snažilo, aby zabránilo rýsování nových dělicích čar ve východní Evropě (k čemuž by došlo, kdyby se z polské východní hranice navěky stala výspa Unie), implicitně z toho vyplývala jeho snaha ponechat možnost evropského členství Běloruska a Ukrajiny otevřenou. Především v rámci svých diplomatických aktivit bylo Polsko už od počátku 90. let oddaným a hlasitým proponentem lepších vztahů svých východních sousedů (Běloruska a Ukrajiny) a euroatlantických institucí, především EU. Návrh polského ministerstva zahraničních věcí na institucionalizaci „východního rozměru“ zahraniční politiky Unie do určité míry předznamenal evropskou politiku sousedství. Oranžová revoluce se pak pro polské politiky a veřejnost stala příležitostí, aby prokázali náklonnost k aktivistické politice směřující k demokratizaci Ukrajiny i k otevření ukrajinských euroatlantických vyhlídek.

Ve srovnání s dlouhodobou pozorností, již zahraniční politika upírá na východ, je jihovýchodnímu vektoru přisuzován mnohem menší význam. Hlavním argumentem, který se používá při obhajobě oficiální polské podpory dalšímu rozšiřování EU v jihovýchodní Evropě, je odkaz k principu zachovávání předem uzavřených dohod a slibů (*pacta sunt servanda*). Bývalý prezident Aleksander Kwaśniewski poukazyval na závazky, jež Evropská unie chová vůči kandidátským státům (Rumunsko, Bulharsko, Chorvatsko a Turecko) i nástupnickým státům bývalé Jugoslávie: těm všem se dostalo příslibu postupné integrace. Jeho nástupce Lech Kaczyński tyto výzvy mnohokrát zopakoval.

Toto uvažování se zakládá na přesvědčení, že „není vhodné,“ aby Polsko a další nové členské státy upíraly vstup do EU dalším zemím. Polští představitelé shodně zdůrazňují, že by EU měla zaručit všem kandidátům na členství „spravedlivou startovní čáru“ a měla by projevit ochotu poskytnout každému kandidátu vyhlídku na budoucí členství. Na druhou stranu rovněž podtrhují, že rychlost a výsledek jednání budou do značné míry záviset na připravenosti jednotlivých kandidátů a na jejich ochotě provést požadované reformy.

Průzkum provedený Institutem pro veřejné záležitosti v roce 2005 ukázal, že polští politikové a analytici nespojují vstup nových kandidátů z jihovýchodní Evropy s polskými zájmy, ale spíše s dopadem, jaký by takový fakt měl na směr evropské integrace. To, že se zatím neuvažovalo o potencionálních nákladech pro Polsko, lze připsat obecně sdílenému přesvědčení, že rozšíření EU by na Polsko coby na příjemce fondů EU v příštích dvou finančních obdobích nemělo negativní peněžní dopad. Někteří respondenti však zdůrazňovali, že očekávají, že se z otázky finančních důsledků stane významnější téma v době před uzavřením přístupových jednání, až budou známy detaily nabídky pro budoucí členské státy EU. Zastánci pokračujícího rozšiřování si zároveň od budoucích členských států slibovali podporu při hlasování v Radě Evropy a v Evropském parlamentu. Poznávají ale, že se v tomto ohledu spoléhají spíše na solidaritu nových členů než na opravdovou shodu jednotlivých národních zájmů.

Otázka vstupu dvou jeho východních sousedů (Běloruska a Ukrajiny) do EU je však v Polsku považována za daleko vyšší prioritu, jelikož se přímo dotýká geopolitických zájmů země. Z těchto důvodů dokázali polští představitelé (včetně po sobě jdoucích vlád a prezidentů) v otázce politiky vůči dvěma východním sousedům – již se časem začalo říkat „polská východní politika“ – dosáhnout konsenzu. Jak se země blížila ke členství v EU, začala se proměňovat i státní agenda, aby korespondovala se změnou nástrojů

polské zahraniční politiky, k níž při vstupu mělo dojít. Otevření „evropské perspektivy“ pro zmiňované země tak bylo vnímáno jako pobídnutí k ekonomickým a politickým reformám a v dlouhodobé perspektivě i jako jakési jejich ukotvení. Celou věc tedy všechny hlavní politické síly vnímaly jako naprosto zásadní z hlediska národní bezpečnosti, s patrnými přesahy do oblasti regionální geopolitiky, v níž stále panují silné obavy z neutuchajícího vlivu Ruska v celém regionu. Nastolení přátelských vztahů rozšířené EU s Ukrajinou a Běloruskem je proto vnímáno nejen jako řešení přetrvávajících snah Varšavy o udržení vlastní geopolitické pozice vzhledem k Moskvě, ale také jako konečné řešení bezpečnostního dilematu zemí nacházejících se mezi EU a Ruskem.

Aktivismus Polska v rámci politiky „vtažení“ Běloruska a Ukrajiny do Evropy se rovněž často ospravedlňuje historickým dědictvím společné státnosti s Běloruskem a Ukrajinou. Polská východní politika je založena na takzvané Giedroyćově doktríně, jež vznikla v emigrantských kruzích v padesátých letech dvacátého století. Tato geopolitická vize byla poprvé nastíněna v pařížském časopise *Kultura* a přinášela tři hlavní ideové linie. Za prvé odmítala veškeré polské teritoriální nároky vůči východním sousedům. Za druhé vyzývala k uznání jejich nezávislosti. Za třetí žádala skončení jakéhokoli rusko-polského soupeření o vliv na Bělorusko či Ukrajinu.

Ačkoli polské vztahy s Ruskem a v zastoupení i se současným běloruským režimem poznamenávají geopolitické zájmy, Polsko rozvinulo celou škálu politických aktivit, jež jsou zaměřeny na sousední státy a jdou daleko nad rámec bezpečnostních úvah. Na územích přiléhajících k jeho východní hranici se Polsko snaží podporovat a propagovat demokracii a lidská práva, ekonomickou transformaci, reformu státního aparátu a rozvoj třetího sektoru. Z demokratizačních snah a rozvojové pomoci ze strany polského státu i z tradičního zájmu nevládních organizací spolupracujících s partnery za východní hranicí je zřejmé, jaké jsou priority východoevropského regionu.

Polské postoje vůči vstupu západobalkánských zemí do EU

Podpora polské veřejnosti vůči různým směrům rozšiřování EU

Poláci dávají najevo značnou podporu rozšiřování EU do všech směrů. Podle průzkumů veřejného mínění Eurobarometer a TNS Sofres by většina Poláků souhlasila s přijetím zemí západního Balkánu (jako Chorvatska a Srbska a Černé Hory), SNS (především Ukrajiny) a středomořských zemí (zejména Turecka). Ačkoli rozšíření EU o Izrael, Maroko či Rusko by nepřivítala nadpoloviční většina, počet zastánců členství těchto tří zemí (přesahující 40 %) je stále větší než v jiných zemích EU.

Výsledky průzkumu Eurobarometer⁷ ukazují, že ve shodě s průzkumy provedenými v jiných státech vládne nejmenší nesouhlas s připojením tří zemí, jejichž HDP převyšuje průměr EU (Island, Norsko, Švýcarsko), a méně než 20 % respondentů také vyslovilo zásadní námitky vůči pravděpodobnosti vstupu tří slovanských zemí (Bulharska, Chorvatska a Ukrajiny). Stejně jako jinde se i v Polsku umísťují na posledních místech Albánie a Turecko. Za pozornost stojí, že zmiňované pořadí nijak nekopíruje stav oficiálních rozhovorů s různými kandidátskými zeměmi: žádná ze zemí, jež se umístily na předních místech, neprojevila zájem o vstup do EU; podpora členství Ukrajiny, která není ani kandidátskou zemí, je přitom mnohem větší než podpora Turecka.

Stejně jako občané ostatních členských zemí se i Poláci nejvíce zajímají o země, jež jsou buďto bohatší, anebo vzbuzují pozitivnější asociace z nějakého jiného důvodu (kupříkladu kvůli sdílené historické zkušenosti). Pořadí odráží zájem, který polská veřejnost i elity projevují o oblasti, jež byly po staletí součástí polského státu, nebo v nichž byl nějak přítomen polský jazyk a kultura: západ SNS, tj. území Běloruska i Ukrajiny, a do menší míry i evropská část Ruska. V tomto kontextu není nijak překvapivé, že jihovýchodní Evropa je vnímána jako oblast, která leží mimo historickou zájmovou sféru Polska.

Na druhou stranu však obecně vzato chybějí i potencionální faktory, jež by mohly přizívat negativní postoje vůči rozšíření EU o západobalkánské země. Válečné asociace Balkánu s interetnickými konflikty, slabými, nestabilními státy a obecnou nejistotou ustoupily pozitivnímu obrazu turistických destinací na pobřeží Jaderského a Černého moře, investičních možností

---

7) Podle průzkumu Eurobarometer č. 63, 64 a 65 z května – června 2005, listopadu 2005 a června 2006.

a znovuobjeveného kulturního dědictví. Polským pozorovatelům je zvláště sympatické ekonomické ozdravení mnohých postjugoslávských států – už v osmdesátých letech dvacátého století totiž Poláci do relativně blahobytné a prozápadně orientované Jugoslávie hojně cestovali a později zděšeně přihlíželi dramatickému rozpadu kdysi úspěšné a multietnické společnosti. Proto Poláci oceňují, k jak velkolepému zvratu na západním Balkáně došlo: sami totiž za sebou mají turbulentní historické události a evropská integrace i pro ně představovala důležité ukotvení a příležitost pro konsolidaci hospodářské a politické proměny od despotie a totalitárního státu k liberálnímu, tržnímu hospodářství a pluralitní demokracii.

Připojení zmiňovaných států k EU má pro polskou veřejnost také emocionálnější rozměr. Na rozdíl od vztahů s Ruskem nezatěžuje sympatie založené na společných slovanských kořenech žádná historie politického konfliktu. Navíc tu hraje jistou roli i fakt, že Jugoslávie představovala v období komunismu pro celé generace Poláků jakousi prozápadně orientovanou, relativně liberální verzi socialistického systému s tržními prvky (kupříkladu zdánlivě nekolktivizované zemědělství atd.). Daná oblast byla také pro Poláky už v osmdesátých letech turistickou a obchodní destinací a tyto osobní zkušenosti rovněž posílily obraz pohostinnosti, neformálnosti a „příbuzného ducha“. Zkušenost s poskytováním dočasného azylu obětem konfliktů v Bosně a Kosovu pak zase doprovázela vlna sympatie, především proto, že válečné akce s sebou přinášely velké humanitární tragédie.

Jelikož v polské veřejné debatě téměř chybějí zmínky o jednotlivých západobalkánských státech, roste význam diferencujících postojů Evropské komise. Vzhledem k tomu, že Polsko v EU nehraje roli hlavního obhájce některého z daných států, je hodnocení Evropské komise v této oblasti většínou vnímáno jako přesné. Zvláštní pozornost je přitom věnována oficiálním výrokům a nečetným mediálním reflexím, které se v západobalkánských zemích vyjadřují k otázce spolupráce vlád v regionu s mezinárodními institucemi na potrestání zločinů proti lidskosti v bývalé Jugoslávii. Stojí za zmínku, že představitelé polského ministerstva zahraničí při několika příležitostech zdůraznili, že ochotu a výsledky spolupráce s těmito mezinárodními orgány (především Mezinárodním trestním tribunálem pro bývalou Jugoslávii ICTY) považují za klíčové indikátory evropského směřování jednotlivých zemí.

Úroveň podpory západobalkánským zemím

Pořadí jednotlivých států ucházejících se o přijetí do EU podle podpory polských respondentů zůstává stabilní a koresponduje s výsledky získanými v evropské pětadvacítce. Zemí s nejvyšší podporou je setrvale Chorvatsko (70 %), následuje Makedonie (63 %), Bosna a Hercegovina (61 %), Srbsko a Černá Hora (60 %), Albánie (59 %) a Turecko (51 %).⁸

Tabulka 2. Úroveň podpory vstupu zemí jihovýchodní Evropy do EU

	Datum	Chorvatsko	Makedonie	Bosna a Hercegovina	Srbsko a Černá Hora	Albánie	Turecko
EB 65.2	04/06	70	63	61	60	59	51
EB 64.2	11/05	70	57	55	55	48	42
EB 63.4	06/05	74	63	62	61	56	54

Zdroj: Eurobarometer

Pouze nepatrná menšina polských respondentů (4 %) věří, že by vstup západobalkánských zemí do EU byl primárně v zájmu jejich země – což odpovídá průměrným výsledkům z ostatních zemí evropské pětadvacítky. Méně respondentů v Polsku než v EU-25 se však domnívá, že vstup do EU by byl především v zájmu přistupujících států (38 % oproti 45 %), zatímco relativně víc respondentů věří, že vstup západobalkánských zemí je ve společném zájmu EU a západobalkánských zemí (31 % oproti 23 %) nebo primárně v zájmu EU (13 % oproti 9 %).

Prakticky žádná reflexe otázky rozšiřování EU v polském tisku nenaznačuje, že by úroveň podpory jednotlivých kandidátských zemí neměla souvislost s bilaterálními vztahy či s povědomím o úspěšnosti daných žadatelů. Ačkoli respondenti nijak nezdůrazňují, že by připisovali velký význam kulturním či geografickým otázkám, osobní zkušenosti a soudy založené na pocítované vzdálenosti hrají jistou roli. Zatímco úroveň podpory rozšiřování EU je výrazně nad průměrem mnoha jiných zemí EU, pro určení zemí s nejvyšší podporou platí stejný vzorec jako kdekoli jinde: dává se přednost těm zemím, které podle mínění respondentů patří do Evropy v geografickém i v kulturním smyslu.

8) QD16, Eurobarometer 65.2 (255)

Zarážející však je, že se příliš nedebatuje o tom, nakolik je členství východních sousedů Polska či států jihovýchodní Evropy, jež se těší největší podpoře (Chorvatsko či Makedonie), žádoucí. Toto mlčení jen potvrzuje, že debatě o budoucím rozšíření EU do východoevropského regionu nedominují geografické a náboženské otázky. Ono mlčení možná odráží i skutečnost, že státy daného regionu leží nepochybně uvnitř geografických hranic Evropy a že se přihlíží i k jejich sdílené slovanské a křesťanské identitě. Korelaci mezi kulturní vzdáleností země a slábnoucí podporou jejího vstupu do EU lze zaznamenat v případě Albánie a Turecka: tyto země ve zmiňovaných průzkumech trvale obsazují nejnižší příčky. V poslední době panuje trend sblížení podpory jednotlivých západobalkánských států: nyní je přibližně na úrovni 60 % (s výjimkou Chorvatska: v jeho případě činí podpora 70 %), zatímco podpora turecké kandidatury poklesla na méně než 50 %.

Závěry

Některé západobalkánské země vyjádřily naději, že Polsko bude mezi největšími zastánci rozšíření Unie. Jsou tato očekávání realistická? Mnohé důvody takovému optimismu nasvědčují. Za prvé, Polsko má velice silný zájem na udržení dynamiky rozšíření a pokrok v přístupových jednáních s každým kandidátem dokazuje životaschopnost celého procesu. Za druhé, vzhledem k obtížnému „klimatu“ panujícimu v otázce rozšiřování EU je kandidatura menších balkánských států vnímána jako snáze akceptovatelná než kandidatury Ukrajiny nebo Turecka a jejich úspěch by tak mohl být chápán jako cesta ze současné slepé uličky. A konečně, poněvadž jde v případě balkánských kandidátů o postkomunistické evropské státy, je jejich vstup považován (stejně jako vstup Bulharska a Rumunska) jako pokračování procesu překlenování propastí vzniklých ve studené válce (což byla také primární motivace pro celé rozšiřování EU směrem na východ).

Objevují se rovněž náznaky, že význam regionu pro polskou diplomacii roste – Polsko kupříkladu přijalo některá symbolická opatření (jako například rozhodnutí používat v bilaterálním styku se Skopje podobu Republika Makedonie) a některá praktická opatření: Varšava zrušila vízové poplatky pro občany vybraných balkánských států; zopakovala tak vstřícný krok vůči občanům Ukrajiny a Moldávie. V regionu také významně působí polská rozvojová pomoc a odráží tak polskou snahu o stabilizaci oblastí zničených válkou a urychlení jejich přechodu k liberální demokracii a tržní ekonomice za využití vlastních zkušeností s transformací.

Přesto je pravděpodobné, že Polsko zůstane až v druhém sledu zastánců připojení dané skupiny zemí. Pro tuto nevelkou angažovanost Varšavy existuje několik důvodů. Za prvé, Polsko se neztotožňuje se základními národními zájmy zemí z této oblasti – pouze obecně podporuje další rozšiřování Unie a přeje si stabilizovat její okolí. Za druhé, Polsko si žádnou ze západobalkánských zemí nevybralo za „strategického partnera“, jak to dříve učinilo v případě Ukrajiny (doporučovalo sice vřele chorvatskou kandidaturu, ale v tomto ohledu rovněž nepatřilo k nejhrolivějším). A konečně, současný prezident a vláda zdůrazňují, že se Polsko musí v rámci svého aktivismu v EU zaměřit pouze na několik prioritních otázek.

Přesto je pravděpodobné, že dojde ještě k něčemu jinému. V případě připojení Bulharska a Rumunska se zvýšil polský zájem o rozšíření bilaterálních vztahů. Polsko si bude balkánských kandidátských zemí, budoucích členů EU, považovat coby potencionálních spojenců v rámci rozhodování EU především proto, že by tyto země měly v rámci Unie představovat jakousi názorovou menšinu. Ukotvení států v normách EU by také mělo mít příznivý vliv na obchodní výměnu a investice ze strany polských společností.

Je zřejmé, že konečným cílem polské diplomacie je rozšíření EU směrem na východ, tj. o Bělorusko a Ukrajinu. Vstup zemí jihovýchodní Evropy však ze strany Polska není vnímán jako oklika či alternativa na cestě k danému cíli. V současném „chladném klimatu“ panujícím v otázce rozšíření je pokračování celého procesu obzvláště vítané jakožto signál pevného odhodlání přijmout za členy země, které splnily veškeré požadované podmínky. A ačkoli Polsko nebude mezi nejhrolivějšími zastánci jihovýchodního směru rozšíření EU, nepochybně jej bude rovněž podporovat.

DISKUZE O PERSPEKTIVÁCH UKRAJINY NA VSTUP DO EU

Olga Shumylo, Mezinárodní centrum pro politické vědy v Kyjevě

„Renomovaní západní analytici dosud diskutují o tom, zda oranžová revoluce byla revolucí ‚pro revoluci‘, anebo zda byla pouze okázalou etapou nedokončené ukrajinské revoluce z roku 1991. Tato otázka pro mne osobně nemá žádný smysl, protože záleží na podstatě, a nikoli na formální definici. Oranžová revoluce znamenala víc než to, že svět znovu objevil Ukrajinu, na níž už docela zapomněl. Mnohem důležitější je, že díky revoluci jsme Ukrajinu objevili my sami. Ukázalo se, že dokážeme bojovat za svá práva, přinášet oběti a dokonce projevit lítost nad poraženým nepřítelem.“

Maksym STRIKHA, Ph.D., ukrajinský spisovatel

Úvod

O evropské integraci se na Ukrajině hovoří od okamžiku, kdy Ukrajina získala nezávislost. Během Kučmova režimu nastalo období nazývané jako „integrace bez evropanizace“¹, následované několika „opravdovými integračními“ kroky (např. společný akční plán mezi Ukrajinou a EU s jasnými prioritami a kontrolními postupy). Ukrajina bude muset učinit další významný krok směrem k EU, a to podepsání nové smlouvy. Tato smlouva a především její část věnovaná volnému obchodu přesáhne otázku liberali-

---

1) Wolczuk, W. (2004), Integration without Europeanization: Ukraine and its Policy towards the European Union, (Integrace bez evropanizace: Ukrajina a její politika vůči Evropské unii) Working Paper, Robert Schumann Centre, European University Institute (Evropský univerzitní institut), Florencie.

zace trhu zboží a služeb mezi EU a Ukrajinou. Cílem dohody bude v první řadě přizpůsobení ukrajinské regulační politiky a ekonomických vládních nařízení standardům EU. Ukrajina nemá z kratší ani delší časové perspektivy dobré vyhlídky na vstup do EU, a tak musí maximálně využít toho, co se jí momentálně nabízí. Ukrajínští činitelé a nezávislí experti v současné době diskutují o formě budoucích vztahů s EU. Snaží se vypracovat co nejlepší plán zavádění reforem na Ukrajině a zajištění nástrojů pro modernizaci státní ekonomiky. Veřejná diskuze ale postrádá spojitost s realitou, protože se primárně zaměřuje na vyhlídky Ukrajiny na členství v EU a o žádných jiných alternativách se nezmiňuje.

Politická situace na Ukrajině a dozvuky oranžové revoluce: kontext pro úvahy o „evropanství“

Oranžová revoluce otevřela cestu k demokratickým parlamentním volbám na jaře roku 2006. Strana regionů v nich získala 184 křesel ze 450, Blok Julije Tymošenkové (BJuT) získal 125 křesel a strana Naše Ukrajina 80 křesel. Sestavení vládní koalice trvalo poněkud déle, než Západ očekával. Toto zpoždění zavinily spíše nedostatečné zkušenosti se sestavováním koalice a s vyjednáváním o politickém programu vlády než handrkování o posty v nové vládě. První pokus o sestavení koalice složené ze strany Naše Ukrajina, Bloku Julije Tymošenkové a Socialistické strany Ukrajiny (SPU) neuspěl kvůli neochotě některých politiků rychle prosadit zájmy země a také kvůli názorovým neshodám v mnoha politických otázkách. Strana Naše Ukrajina zastávala ekonomicky liberálnější a proevropský postoj, kdežto SPU (a částečně i BjuT) prosazovaly bezplatné zdravotnictví a vzdělávání, zákaz prodeje půdy a odmítaly členství v NATO.

Krach „oranžové“ koalice v červenci 2006 umožnil vznik nové „protikrizové“ koalice, složené ze Strany regionů, Socialistické strany Ukrajiny a Komunistické strany Ukrajiny. Politické cíle koalice se výrazně rozcházel s cíly prezidenta, především v oblasti zahraniční politiky. Prezident a různé politické strany spolu nicméně jednali a dospěli k dohodě a podpisu paktu národní jednoty. Pakt opět potvrdil, že Ukrajina trvá na integraci do EU, spolupráci s NATO a na dalších domácích reformách. Tento dokument byl vnímán jako prezidentovo vítězství, protože umožnil všem silám dohodnout se na klíčových otázkách. Realizace dokumentu je ovšem dosti problematická, protože „protikrizová“ koalice se snaží obejít některé body prohlášení (např. spolupráci s NATO).

Co se týče zahraniční politiky, prezident zformuloval několik priorit a vláda je schválila. Jedná se např. o vstup Ukrajiny do WTO, stabilizaci vztahů s Ruskem, pokračování procesu integrace do EU a spolupráci s NATO². Všechny politické strany sice souhlasí s těmito prioritami, ale každá si je vysvětluje po svém.

Tabulka 1. Priority ukrajinské zahraniční politiky

Následující cíle jsou důležité pro začlenění Ukrajiny do světových obchodních a ekonomických systémů a zároveň pro její hospodářský růst a rozvoj.

Vstup do WTO: Tento proces probíhá již téměř 14 let. Ukrajina se blíží uzavření bilaterálních jednání se členy pracovní skupiny WTO.³ O důležitosti vstupu Ukrajiny do WTO sice nikdo nepochybuje, ale mezi politickými stranami se vyskytují rozpory ohledně podmínek ukrajinského členství v této organizaci. Například Strana regionů a SPU navrhly, aby přístupové dokumenty zaručily přechodné období pro ochranu domácích výrobců. Parlament musí přijmout ještě celou řadu důležitých návrhů zákonů, aby Ukrajina mohla být do WTO přijata.⁴ Členství ve WTO je nutným předpokladem pro zahájení jednání o dohodě o volném obchodu mezi EU a Ukrajinou.

Vztahy s Ruskem: Předchozí vlády (Julije Tymošenková a Jurije Ječanurova) nedokázaly zaujmout adekvátní soudržný politický postoj k Rusku. Koaliční vláda prohlásila, že se vztahy s Ruskem změní z konfrontace v „pragmatickou spolupráci“, což mnoho lidí na Západě vnímalo jako ohrožení evropské integrace Ukrajiny a její spolupráce s NATO. Rétorika a tón ukrajinských prohlášení se nicméně změnily. Nové vládě to však nijak nepomohlo vyjednat lepší podmínky pro obchod s plynem a Rusko zase nezískalo větší páku pro další zapojení Ukrajiny do jednotného ekonomického prostoru.

- 2) Postoje prezidenta Juščenka a předsedy vlády Janukovyče se nicméně rozcházejí v otázce NATO. Prezident prosazuje bezpodmínečný vstup Ukrajiny do NATO, zatímco předseda vlády má rezervovanější názor. Předseda vlády během své poslední návštěvy Bruselu prohlásil, že Ukrajina není připravena stát se členem NATO a že ukrajinští občané se k této otázce budou muset vyjádřit v referendu. Je tedy evidentní, že veřejné mínění se používá jako nástroj pro zpomalení ukrajinské integrace do euroatlantických struktur.
- 3) Kyrgyzstán zůstává nejproblematičtějším členem pracovní skupiny. Chce, aby Ukrajina uhradila dluhy ze sovětské éry.
- 4) Je obtížné získat přesný počet návrhů zákonů, které mají být ještě v parlamentu přijaty, protože některé byly přijaty v prvním čtení, některé ve druhém čtení a některé zákony jsou už sice schválené, ale ještě je musí podepsat prezident.

Vztahy s EU: Vztahy s EU jsou překvapivě stabilní. Předseda vlády Janukovyč vykonal několik návštěv Bruselu a dalších hlavních měst členských států, a tak EU na koaliční vládu nezapomíná. Evropská politika a úředníci očekávají, že spojení proruské a prounijní rétoriky povede k hlubší integraci do EU a ke stabilnějším energetickým vztahům s Ruskem. „U Janukovyče došlo k posunu (od dob jeho prokučmovské minulosti), sice ne nějak závratnému, ale přece jen k posunu. EU by s ním měla udržovat úzké kontakty a podporovat jej v jeho postoji,“ řekl jeden vysoce postavený český diplomat. „Obzvláště my z nových členských zemí chápeme, že je obtížné rychle přerušit styky s bývalou vládou.“⁵

Od dohody o partnerství a spolupráci k evropské politice sousedství: Co z toho plyne pro Ukrajinu?

Dohoda o partnerství a spolupráci (DPS) mezi EU a Ukrajinou

Ukrajina byla jedním z prvních postsovětských států, který podepsal dohodu o partnerství a spolupráci s EU již v roce 1994. Cílem dohody bylo posílení demokracie v zemi a rozvoj její ekonomiky, regulace politických, ekonomických a kulturních vztahů a bilaterální obchod mezi EU a Ukrajinou. DPS vstoupila v platnost až v roce 1998, protože členským zemím trvala ratifikace dohody téměř čtyři roky.

Struktura DPS se dosti podobala struktuře evropské dohody mezi EU a středoevropskými a východoevropskými zeměmi z počátku devadesátých let. DPS se ale bohužel nestala nástrojem modernizace ukrajinské ekonomiky a ani neusnadnila její ekonomický přerod. Dohoda měla téměř bezpodmínečný charakter, tudíž nepředstavovala podnět pro zahájení reformy. Vyhledka na členství v EU v ní nebyla zahrnuta a o hlavním „lákadle“ DPS – zóně volného obchodu – se dalo uvažovat pouze po úplné implementaci dohody (po deseti letech). Tento proces navíc nebyl monitorován jednotně, a tak se výsledky hodnocení procesu dramaticky lišily. Evropská unie například obviňovala Ukrajinu z uplatňování diskriminačních opatření proti obchodu s EU a také z nedostatečného prozrazování legislativy související s DPS. Ukrajina na druhou stranu referovala o úspěšném přijímání norem a standardů EU v nejrůznějších sférách.

---

5) Časopis EU Observer, 22. listopadu 2006 [<http://euobserver.com/24/22930>].

Ukrajina usilovala o integraci do EU bez evropanizace, tedy bez „rozsáhlých změn ukrajinských institucí a politiky prováděných v souladu s více či méně explicitně formulovanými cíly Evropské unie“.⁶ Ukrajina nenesla za nesplnění požadavků EU žádné následky, a tak vládnoucí elity nedokázaly najít podněty pro realizaci DPS a prosazení reforem. Obavy vládnoucích elit z toho, že budou mít v důsledku hlubší integrace do EU omezenější pravomoci, nakonec převážily nad atraktivitou potenciální pomoci a přílivu přímých zahraničních investic (FDI), jež mohla Ukrajina získat, pokud by se vydala cestou vedoucí ke vstupu Ukrajiny do EU.

Partnerské vztahy mezi EU a Ukrajinou se od počátku devadesátých let rozvinuly do vyšší formy spolupráce. Obě strany podnikly celou řadu kroků, z čehož lze dojít k závěru, že Ukrajina se konečně vydala směrem k „opravdové integraci“. Zdá se, že období oboustranné nespokojenosti a rozčarování je za námi. EU a Ukrajina se zabývají závažnějšími problémy, jaké představuje například krize institucí, zpomalení hospodářského růstu v mnoha starších členských zemích a zátěž související s dalším rozšiřováním EU. Ukrajina dosud nenalezla vzor pro svoji politickou a ekonomickou transformaci.

Evropská politika sousedství (ENP)

Evropská politika sousedství (ENP) byla vypracována jako rámcový postup pro vztahy se všemi zeměmi sousedícími s EU včetně Ukrajiny. ENP je poněkud vágně definovaný, ale flexibilní systém, který jde nad rámec existujících vztahů a nabízí možnost hlubších politických vztahů a ekonomické integrace. Největší „lákadlo“ ENP je definováno jako účast na vnitřním trhu EU a Ukrajina jej může získat, pokud provede zásadní reformy. Toto „lákadlo“ by Ukrajině mělo sloužit jako motivace pro dodržování *acquis* EU. Přestože Ukrajině nebyl vstup do EU nabídnut, přinesla ENP některé pozitivní změny, např. „mírnou“ podmíněnost spojenou s bilaterálními akčními plány ENP.⁷ Jednalo se o dokument, na němž se dohodly obě strany. V dokumentu je stanoven program ukrajinských ekonomických a politických reforem s jasně danými krátkodobými a střednědobými prioritami a celá řada bodů pro podporu EU. Evropská komise pravidelně sleduje průběh realizace plánu.

---

6) Wolczuk, W. (2004), *Integration without Europeanization: Ukraine and its Policy towards the European Union*, (Integrace bez evropanizace: Ukrajina a její politika vůči Evropské unii) Working Paper, Robert Schumann Centre, European University Institute (Evropský univerzitní institut), Florencie

7) Akční plán mezi EU a Ukrajinou byl podepsán na jaře 2005.

ENP byla zavedena teprve nedávno, a tak je obtížné zhodnotit dopad její podmíněnosti na transformaci Ukrajiny. Je nicméně pravda, že ENP položila základy pro hlubší integraci Ukrajiny do Evropy. Zahrnutí kodaňských politických kritérií do akčního plánu (AP) otevřelo cestu pro další demokratizaci. Implementace akčního plánu je pravidelně monitorována způsobem podobným pravidelným zprávám Komise o přistupujících zemích, a tak jeho neplnění může Ukrajinu přijít draho. Další „lákadlo“ ENP – dohoda o volném obchodu mezi EU a Ukrajinou – se navíc může stát nástrojem modernizace ukrajinské ekonomiky a její hlubší integrace do EU.

Ukrajinské veřejné mínění o EU a ukrajinská evropská volba

Přehled

Než uvedeme, co si o EU a vstupu Ukrajiny do Unie myslí ukrajinští politici, nepolitické elity, odborná i laická veřejnost, měli bychom podat krátké vysvětlení. V první řadě bychom měli říci, že občané si evropskou integraci úzce spojují s euroatlantickou integrací. Mnoho Ukrajinců (jak politiků, tak i veřejnost) si navíc evropskou integraci spojuje a porovnává s ukrajinskými vztahy s východními sousedy, jako např. s Ruskem a dalšími zeměmi SNS. Ukrajinští občané evropskou integraci chápou spíše jako prioritu zahraniční politiky než jako rámec pro provedení reforem ve vlastní zemi.

Mínění o ukrajinských prioritách zahraniční politiky lze rozdělit do následujících tří kategorií:

- stoupcí členství Ukrajiny v EU i v NATO,
- stoupcí členství Ukrajiny v EU, ale odpůrci členství Ukrajiny v NATO,
- odpůrci členství Ukrajiny v EU i v NATO.

Existuje rovněž skupina lidí, jež politikům vysílá neurčité signály, protože podporuje vstup Ukrajiny do EU i účast země v unii s Ruskem a Běloruskem (24 % populace).⁸ Další skupina občanů prosazuje neutrální postoj Ukrajiny (její počet se mění). Vezmeme-li tyto vysvětlující poznámky v úvahu, lépe porozumíme komplikovanému oficiálnímu postoji, postojům politických stran a nepolitických elit i veřejnému mínění.

---

8) Tiskové zprávy Národního institutu strategických studií.

Oficiální postoj

Oficiální postoj se nezměnil ani po vítězství Strany regionů v posledních parlamentních volbách a vzniku „protikrizové“ koalice. Předseda vlády Janukovyč (stejně jako jeho koaliční partneři) podepsal výše zmíněný pakt národní jednoty obsahující prohlášení o ukrajinské podpoře evropské integrace. V souladu s novelizovanou ústavou má prezident právo definovat priority zahraniční politiky. Prezident je rovněž hlavním garantem směřování země k EU.

Politické strany

Z programů politických stran vyplývá, že mezi proruskou Stranou regionů (PoR) a prozápadně orientovanou stranou Naše Ukrajina existuje jasná dělicí čára. Předvolební slogany PoR se zakládaly na myšlenke užších vazeb s Ruskem, uznání ruštiny jako druhého úředního jazyka a odmítnutí členství v NATO. Poslední měsíce však ukázaly, že mezi předvolebními prohlášeními stran a jejich povolebními činy existují rozpory. Především velká část PoR (např. podnikatelé, kteří se stali politiky) má zájem o užší vztahy s EU. Ukrajinským exportérům by se tak mohly otevřít dveře na vnitřní trh EU a přístup k levnějším zdrojům.

Co se týče vztahu Ukrajiny k NATO, názory politických stran se značně liší. Strana Naše Ukrajina je jedinou stranou, která plně podporuje členství Ukrajiny v NATO. Strana regionů a Socialistická strana jsou pro vypsání referenda o vstupu do NATO. Pozice BjuT není jasně definována. Zároveň tři z pěti politických stran (PoR, SPU a Komunistická strana) podporují neutrální postoj Ukrajiny.

Všech pět stran má sice odlišné názory na účast Ukrajiny v jednotném ekonomickém prostoru (SES)⁹, ale všechny strany (kromě komunistů) se shodují, že „zóna volného obchodu“ je hlavním cílem ukrajinské účasti v EU, protože tato zóna by mohla napomoci zvýšení objemu obchodu se sousedními zeměmi. Jen velmi málo politiků je ochotno podpořit celní unii s Ruskem a zeměmi SNS a dále přesunout národní pravomoci na nadnárodní instituci.

Výsledky nedávných parlamentních voleb prokázaly zvýšení podpory levicových stran. Komunistická strana a SPU získaly značnou podporu. Obě tyto proruský orientované strany jsou dnes součástí vládní koalice a odmítají

---

9) SES vznikl z podnětu Ruska za účelem připojení původních partnerů k bývalému Sovětskému svazu. Plán Ruska vychází z potřeby vytvořit zónu volného obchodu EEU, následovanou celní a měnovou unií. Evropská unie slouží jako vzor pro EEU.

vstup Ukrajiny do NATO a EU (i když míra jejich odporu se liší). Oblibu těchto stran bychom ovšem neměli přisuzovat narůstající podpoře proruských názorů a nebo názorů stavících se proti vstupu do NATO a EU. Tuto oblibu si můžeme vysvětlit zklamáním, které pramení z ekonomických potíží Ukrajiny během transformačního procesu.¹⁰ Proevropsky orientované strany politického středu mohly v posledních volbách získat více hlasů. Veřejnost je nepodpořila více, protože se nebyly schopny dohodnout na pevných společných postojích a utvořit jednotný blok.

Ukrajinské nepolitické elity

Ve stručnosti lze uvést, že ukrajinské nepolitické elity se začínají přiklánět k euroskepticismu, což je důsledek řady událostí několika předchozích let. Největší zklamání přinesla nedostatečná odezva ze strany EU v období těsně po oranžové revoluci. V diskuzích elit o budoucnosti Ukrajiny se často zmiňuje fakt, že Ukrajina nemá šanci vstoupit do EU v blízké ani střednědobé budoucnosti. Někteří jedinci zastávají názor, že Ukrajina nemá naději na vstup do EU kvůli velkému počtu obyvatel a neschopnosti provést reformy. Domnívají se tudíž, že se evropští úředníci postaví proti ukrajinskému členství, aby si ušetřili práci navíc. Jiní jedinci si myslí, že Evropané již neprojevují takové „nadšení“ a k dalšímu rozšiřování jsou neteční. Není tudíž naděje, že by se Evropa mohla dále rozvíjet.

Přitom elity nenabízejí jasnou ucelenou strategii pro ukrajinské vztahy s EU, Ruskem a USA. Většina expertů souhlasí se strategií, již ukrajinská elita prosazuje – „jestliže nemáme naději na členství v EU, měli bychom se zaměřit na výhody plynoucí z ENP a na ‚čtyři svobody‘, jež nám Evropská unie přislíbila“.

Masmédia

Pro Ukrajince jsou hlavním zdrojem informací o EU ukrajinská masmédia (61,1 %).¹¹ Druhým zdrojem informací je vzájemný kontakt mezi lidmi, který představuje 36 %¹², ale ukrajínští občané jej nemohou plně využívat kvůli omezením uplatňovaným na jejich pohyb v EU.¹³

---

10) Výsledky parlamentních voleb a jejich možné důsledky pro ukrajinskou zahraniční politiku viz <http://www.niss.gov.ua/book/journal/Ukr2010.htm>

11) Výňatek z analytické zprávy Razumkovova centra www.uceps.kiev.ua

12) *Ibid.*

13) Okolo 54% ukrajinských občanů navštívilo nějakou zahraniční zemi.

Od roku 2005 se zvýšilo množství dostupných informací o EU (např. o jejím rozšiřování, rozpočtu, odmítnutí ústavy, reformě institucí, vstupu Turecka a balkánských zemí do EU atd.) a o jednotlivých členských státech EU (předsednictví EU, ekonomické a politické otázky, postoj k dalšímu rozšiřování), a to jak v televizi, tak i v rádiu a tištěném i elektronickém tisku. Ukrajínští občané tak získávají lepší představu o EU a veřejná debata má více podnětů. Co se týče otázky vztahů mezi Ukrajinou a EU, novináři se zaměřují především na možnost vstupu Ukrajiny do EU. Jen velmi malá pozornost se věnuje diskuzi o důsledcích rozšiřování Unie, která probíhá uvnitř EU, současnému postoji EU k Ukrajině a hodnocení možných výhod plynoucích z ENP pro Ukrajinu.

Ukrajinská masmédiá neposkytují – z kvantitativního i kvalitativního hlediska – dostatek podkladů pro ucelenou kampaň vedoucí ke zvýšení informovanosti o EU. Tento nedostatek je možné vysvětlit chybějící vládní strategií, nedostatkem smluv se státními médii a nedostatečnou motivací soukromých médií. Tento stav lze rovněž připsat domácí politické scéně velice bohaté na události během posledních let. V neposlední řadě sami ukrajínští novináři nemají o EU dostatečné znalosti (např. o jejích institucích, strategiích a možnostech).

Poslední zmiňovaný problém se částečně řeší za pomoci delegace Evropské komise na Ukrajině formou krátkodobých studijních stáží v institucích EU poskytovaných ukrajinským novinářům z celostátních i regionálních televizních a rozhlasových společností, tištěného i elektronického tisku a informačních agentur. Mají-li se z ukrajinských novinářů stát efektivní a nestranní zprostředkovatelé informací o EU, musí mít příležitosti pro další školení.

Veřejné mínění

Veřejná diskuze svědčí o narůstajícím euroskeptismu a lhostejnosti k EU v řadách politiků a představitelů nepolitické elity. EU je chápána jako vzdálený partner se vzdálenými problémy. Většina ukrajinských občanů nerozumí otázkám a záležitostem EU (např. náročnosti jejího rozšiřování, zpomalení hospodářského růstu) a zůstává tak nezasvěcena do procesu evropské integrace.

Tabulka 1. Charakteristika zastánce a charakteristika odpůrce evropské integrace Ukrajiny¹⁴

Zastánce	Odpůrce
Občan/ka ukrajinské národnosti	
Ukrajinsky hovořící osoba	Etnický Rus/ka
Občan/ka západní nebo střední Ukrajiny	Občan/ka východní nebo jižní Ukrajiny
Občan/ka hrdý/á na své ukrajinské občanství	Osoba, která sebe sama považuje za občana SSSR
Občan/ka z města nebo vesnice s počtem obyvatel vyšším než 250 000	Osoba z malé vesnice či města
Osoba ve věku 20–40 let	Starší osoba (27,6 % – 50 a více let, téměř 23 % – ve skupině osob ve věku 30–50 let)

Podle Fondu demokratické iniciativy (DIF) podporovalo v letech 2000 a 2001 vstup do EU 56 % Ukrajinců, zatímco pro členství v NATO by ve stejných letech hlasovalo 25 %, respektive 23 % Ukrajinců. Pouze 10 % respondentů bylo v roce 2000 proti členství Ukrajiny v EU a v dalším roce to bylo jen 8 %. Členství v NATO ve stejných letech odmítalo 34 %, respektive 33 % Ukrajinců.¹⁵

Výsledky průzkumu veřejného mínění provedeného DIF v květnu 2004 ukázaly, že 56 % Ukrajinců stále podporuje členství země v EU a pro členství v NATO by hlasovalo 27 %. Vzrostl však počet odpůrců členství Ukrajiny v EU a NATO, nejdříve na 20 % a následně na 49 %. Tento fakt si můžeme vysvětlit diskuzemi, které předcházely prezidentským volbám v roce 2004. V roce 2005 veřejné mínění stále výrazně podporovalo ukrajinské členství v EU, 44 % respondentů bylo pro vstup do EU, 28 % bylo proti a 28 % by se referenda nezúčastnilo.¹⁶ Výsledky průzkumu veřejného mínění, který provedl Národní institut strategických výzkumů (NISS), jsou méně optimistické: podpora ukrajinského členství v EU klesla z 55 % v roce 2001 na 47 % v roce 2005 a na 43 % v roce 2006.¹⁷

14) Tabulka ve značné části vychází z podkladů Národního institutu strategických studií z let 2005–2006.

15) Tiskové zprávy Fondu demokratické iniciativy na stránkách www.dif.org.ua

16) Výsledky průzkumu veřejného mínění provedeného Fondem demokratické iniciativy ve spolupráci s kyjevským Mezinárodním sociologickým institutem 4.–15. února 2005. Výsledky naleznete na stránkách www.dif.org.ua v tiskové zprávě DIF.

17) „Ukrajinská společnost“, sociologické šetření Sociologického ústavu Národní akademie věd Ukrajiny (2005–2006).

Ukazuje se, že veřejná podpora členství v EU dlouhodobě kolísá, ale počet odpůrců EU narůstá. Někteří odborníci tento jev vysvětlují negativním postojem členských států k možnosti ukrajinského členství v EU. Na postoj Ukrajinců však neměla vliv ani prohlášení politiků EU, ani odmítavý postoj veřejného mínění. Krom toho výsledky různých průzkumů veřejného mínění v členských státech EU (viz box 2) rovněž poskytují „optimistický obrázek“ o postoji Evropanů k Ukrajincům a k případnému vstupu Ukrajiny do EU v budoucnosti.

Box 2. Veřejné mínění o možném členství Ukrajiny v EU

Průzkum veřejného mínění provedený nadací Bertelsmann Stiftung¹⁸: Každý třetí Evropan se domnívá, že Ukrajina se zařadí mezi nové členské státy. Na otázku pravděpodobnosti vstupu jednotlivých zemí do EU odpovědělo pouze 37 % respondentů, že se Turecko stane právoplatným členem EU, a 35 % odpovědělo, že se Ukrajina zařadí mezi členské státy. Většina respondentů zastávala názor, že ani jedna z těchto zemí nevstoupí do Unie do roku 2020. Pouze hrstka respondentů ze střední a východní Evropy si dokázala představit, že by se Turecko nebo Ukrajina staly členy EU již za patnáct let.

Průzkum veřejného mínění TNS Sofres: Nedávný průzkum provedený TNS Sofres ukázal, že 53 % respondentů z Německa bylo proti vstupu Ukrajiny do EU a 41 % bylo pro. Na druhou stranu pouze 37 % francouzských respondentů bylo proti ukrajinskému členství a 58 % bylo pro. Názory na členství Ukrajiny v EU se radikálně lišily v Polsku, kde 77 % dotázaných respondentů podpořilo vstup Ukrajiny do EU a pouze 12 % bylo proti. Španělsko a Itálie představují zajímavý případ: 60 % a 62 % respondentů bylo pro členství Ukrajiny v EU.

Snižování podpory ukrajinského členství v EU lze připsat rostoucímu rozčarování a zklamání ukrajinské veřejnosti z domácích institucí, politických stran a jednotlivých politiků.

18) Průzkum Bertelsmann Stiftung byl prováděn v srpnu a září 2006 ve třinácti členských zemích EU Institutem pro výzkum veřejného mínění tns/EMNID. Jednalo se o reprezentativní průzkum, v němž bylo dotázáno více než 10 000 respondentů. Země, které se průzkumu zúčastnily, představují 88 % celkového počtu obyvatel EU a byly do něj zahrnuty všechny geografické oblasti EU, včetně nových členských států, čistých příspěvatelů i čistých příjemců.

Veřejné mínění vychází z nedostatečných informací o EU a občanům nejsou jasné výhody a nevýhody vyplývající z integrace do EU. Občané dále nemají povědomí o případných dalších alternativách (např. integraci bez členství, přijetí všeho kromě institucí nabízených EU). Myšlenka evropské integrace nemůže zakořenit v povědomí veřejnosti, protože veřejnosti chybí informace. Podstata rozmluv o evropské integraci na Ukrajině se nezměnila, ani když došlo k posunu v názorech politických elit. Iniciativy delegace Evropské komise na Ukrajině a aktivity nevládních organizací nedokážou zajistit dostatek informací. Vláda nečiní téměř nic pro to, aby se situace změnila. Kampaně zaměřené na zvýšení informovanosti veřejnosti byly neúspěšné jak na Ukrajině, tak v zahraničí.

Jedním z faktorů, které ovlivnily veřejné mínění, byla informační kampaň proti NATO pořádaná několika stranami během parlamentních voleb v roce 2006. Některé politické strany (SPU, Komunistická strana a další) tvrdily, že EU „o Ukrajinu nestojí“. Vzhledem k tomu, že lidé vidí spojitost mezi členstvím v NATO a EU, debata o vstupu do EU nabyla dalších negativních konotací. Výsledky parlamentních voleb sice nepřímou odrážejí posun ve veřejném mínění, ale v tomto případě se spíše než o posun v geopolitické orientaci názorů řadových Ukrajinců jednalo o volbu zaviněnou vnitřní politickou krizí.

Nové členské státy EU a vyhlídky Ukrajiny na členství v EU

Nové členské státy EU jsou v podstatě pro další rozšiřování EU a těsnější integraci Ukrajiny do EU. Z hlavních měst jednotlivých států se sice ozývá podpora pro evropské ambice Ukrajiny, postoj veřejnosti se ovšem značně liší. Kromě Polska zatím v ostatních členských zemích neproběhla širší veřejná debata o postavení Ukrajiny v EU. V těchto zemích nicméně lze vyzpozorovat hlavní rysy diskuzí a vysvětlit logiku, která se za nimi skrývá.

Diskuze o budoucnosti Ukrajiny v EU jsou v České republice intenzivnější a kontroverznější, protože v této zemi žije velká ukrajinská diaspora a skupina pracujících přistěhovalců, ale ve Slovinsku (kde ukrajinská diaspora není) jsou tyto diskuze poměrně umírněné. V důsledku zavedení vízového režimu mezi Českou republikou a Ukrajinou Ukrajinci zaujali negativní postoj. Toto opatření se odrazilo především ve výrazném poklesu počtu ukrajinských turistů v České republice a snížení osobních kontaktů mezi Čechy a Ukrajinci.

Česká republika ani Slovinsko se výslovně nepovažují za regionální lídry v rozšířené EU (na rozdíl od Polska), a tak Ukrajinci v České republice nevidí případného stoupence nebo zastánce ukrajinských zájmů v EU.

Závěr

Ukrajina se na mapě EU objevila již jednou, a to krátce po rozšíření EU a oranžové revoluci. Možnost vstupu Turecka a zemí západního Balkánu do EU s sebou nese také otázku možného členství Ukrajiny v EU. Ukrajinci navíc prokázali, že jsou zastánci demokratických hodnot, jež jsou pro Evropu naprosto zásadní. Chce-li si EU udržet pozici důležitého celosvětového hráče a chce-li sledovat dopady své „transformační schopnosti“, bude muset najít nové formy spolupráce s Ukrajinou. Volný obchod mezi EU a Ukrajinou by mohl být prvním krokem k opravdové integraci Ukrajiny.

Diskuze o evropské integraci Ukrajiny bude nadále pokračovat. Vliv na ni bude mít domácí politika (např. udržitelnost koalice, její schopnost dostat slibům, zvýšení cen plynu v roce 2006) i signály vyslané z Bruselu a dalších hlavních měst členských států.

Příloha

Veřejné mínění o otázce ukrajinských priorit v zahraniční politice podle regionů (v %)

Tabulka 1. Žádoucí směr rozvoje Ukrajiny v roce 1994 (v %) ¹⁹				
	západní Ukrajina	střední Ukrajina	jižní Ukrajina	východní Ukrajina
Prostřednictvím intenzivnější spolupráce se západními zeměmi	28	11	8	7
Prostřednictvím spolupráce vně SNS	17	42	47	50
Prostřednictvím orientace na Rusko	11	18	16	20
Prostřednictvím využití vlastních zdrojů země	23	12	12	7

19) Výtah z <http://www.niss.gov.ua/Monitor/Monitor45/001.htm>

Tabulka 2. Žádoucí směr rozvoje Ukrajiny v roce 2001 (v %)²⁰

	západní Ukrajina	střední Ukrajina	jižní Ukrajina	východní Ukrajina
Prostřednictvím intenzivnější spolupráce se západními zeměmi	27	13	11	5
Prostřednictvím spolupráce vně SNS	11	18	17	18
Prostřednictvím orientace na Rusko	2	5	8	11
Prostřednictvím využití vlastních zdrojů země	37	20	19	11

Tabulka 3. Požadovaný způsob rozvoje Ukrajiny v roce 2005 (v %)²¹

	západní Ukrajina	střední Ukrajina	jižní Ukrajina	východní Ukrajina
Prostřednictvím intenzivnější spolupráce se západními zeměmi	39	16	14	7
Prostřednictvím spolupráce vně SNS	5	11	12	14
Prostřednictvím orientace na Rusko	2	8	11	11
Prostřednictvím využití vlastních zdrojů země	31	23	17	10

20) Ibid.

21) Ibid.

VSTUP TURECKA DO EVROPSKÉ UNIE: VÝHODNÝ PRO OBĚ STRANY? MOŽNÝ PRO OBĚ STRANY?

Seda Domaniç

Úvod

Turecko a EU mají smluvní vztahy již více než čtyřicet let. V prosinci roku 2004 byly tyto vztahy rozšířeny o přehlednou cestovní mapu obsahující rozhodnutí zahájit vstupní rozhovory. Turecko a EU sedí u jednatého stolu dodnes; po technické stránce se debata vyvíjí úspěšně, ale politické vztahy ochladly kvůli několika problémům, především kvůli kyperské otázce.

Jednání o vysoce zpolitizované kyperské otázce uvázla na mrtvém bodě. Naděje, že se dohody podaří dosáhnout před tureckými parlamentními volbami plánovanými na listopad 2007, je mizivá. Turecká vláda, jež je u moci od roku 2002, se rozhodla od statu quo odchýlit. Zaujala pozitivní proaktivní postoj a podpořila sjednocení ostrova v rámci nejnovějšího plánu OSN – takzvaného „Annanova plánu“. Se znovusjednocením ostrova projevíli souhlas i kyperští Turci: v referendu konaném 24. dubna 2004 se jich 65 % vyslovilo pro plán. Kyperští Řekové plán odmítli, ale EU jim zajistila členství i bez vyřešení tohoto problému a jako určitou kompenzaci dala kyperským Turkům dva sliby, které nesplnila: a) že jim poskytne finanční pomoc ve výši 256 milionů USD a b) že zajistí přímé obchodní spojení s tureckou částí ostrova.

Turecká vláda se vzhledem k tomu, že několik posledních let prosazuje konstruktivní postoj ke kyperské otázce, domnívá, že v dostatečné míře pro-

jevila dobrou vůli a že nadešel čas, aby se kyperští Řekové a EU zachovali podobně. Turecký premiér Erdoğan prohlásil, že by další kroky Turecka podniknuté bez výrazných recipročních kroků EU byly naprosto neobhájitelné před tureckými občany¹, kteří jsou toho názoru, že se kyperským Turkům křivdí. Na druhé straně otevření tureckých přístavů a letišť pro řecká plavidla a letadla představuje v očích EU smluvní závazek, jenž má Turecko splnit na základě protokolu o rozšíření celní unie mezi Tureckem a EU na deset nových členských zemí. Nebude-li tento závazek splněn, nemohou jednání – minimálně o některých kapitolách – pokračovat.

Analytici se v současné době zabývají čtyřmi možnými scénáři²: a) optimistický scénář, kdy se na základě ústupků nabídnutých Severnímu Kypru podaří v kyperské otázce dosáhnout kompromisu, turecká vláda tak získá dostatečný prostor pro otevření letišť a přístavů, b) rozhovory o kapitolách, jež se přímo týkají celní unie, budou přerušeny, c) rozhovory se zpomalí a EU svolá zasedání, v jehož rámci se přehodnotí stav rozhovorů, d) hlavy států EU se rozhodnou rozhovory zcela přerušit.

Poslední scénář se jeví jako dosti nepravděpodobný, protože v sázce je příliš mnoho. Je nicméně zajímavé sledovat, jakým způsobem může kyperská otázka ohrozit budoucnost dlouhodobého partnerství přinášejícího výhody pro obě strany. V Turecku i Evropě se ctí zásada *pacta sunt servanda*, tedy že dohody se mají dodržovat. Oba partneři by tudíž měli splnit své sliby a obnovit vzájemnou důvěru nezbytnou pro rychlou integraci. Za stávajících okolností lze ovšem tuto důvěru posílit jen tehdy, zaměří-li se obě strany na oboustranně prospěšné aspekty tohoto partnerství a budou-li je vnímat z širší perspektivy.

V následující části eseje se pokusím zdůraznit oblasti oboustranného zájmu a poukázat, jak může v těchto oblastech vstup Turecka Evropské unii prospět.

Výzvy ve vztahu Evropské unie a Turecka

Turecko i Evropská unie čelí podobným globálním výzvám, k jejichž řešení se snáze dospěje vzájemnou spoluprací. Co se týče účinného vyřešení problémů současného světa, stabilní partnerství Evropské unie a Turecka by bylo nadmíru plodné především v těchto třech oblastech: a) ekonomické konkurenceschopnosti, b) vyrovnání se s rozmanitostí a c) globální bezpečnosti.

---

1) R. Tayyip Erdoğan, projev přednesený na 2. sjezdu strany AKP 11. listopadu 2006 [<http://www.akparti.org.tr/>]

2) Podrobnou analýzu těchto scénářů viz Hughes, K., „Turkey and the EU: Four Scenarios: From Train Crash to Full Steam Ahead,“ A Friends of Europe Report in association with Chatham House and the European Institute of the London School of Economics, září 2006

Výzva č. 1: Ekonomická konkurenceschopnost

Evropa si na přelomu tisíciletí stanovila ambiciózní cíl: stát se nejdynamičtější a nevíce konkurenceschopnou ekonomikou na světě, a to nejpozději do roku 2010. Dnes se vzhledem k stagnující produktivitě a míře růstu HDP v několika posledních letech – především ve srovnání s nastupujícími obry typu Číny a Indie – zdá, že Evropa má ke splnění tohoto cíle ještě hodně daleko.

Turecko, na rozdíl od Evropy a jejího hospodářského oslabení, učinilo od roku 2001 velký pokrok: daří se mu udržovat vysokou úroveň hospodářského růstu a dosahovat makroekonomické stability. Inlace se snížila na jednociferné číslo. Úrokové míry, deficit veřejného sektoru a dluh se rovněž snížily na udržitelnou úroveň. Turecká ekonomika neustále roste: o 7,6 procenta v roce 2005 a průměrně o 4,3 procenta ročně během předchozích 15 let.

Turecku se podařilo dosáhnout stabilního vysokého růstu HDP a také pozoruhodným tempem zvyšovat produktivitu. Podle nedávno zveřejněného přehledu agentury Economist Intelligence Unit ve *Zprávě o globální konkurenceschopnosti za rok 2006* (Global Competitiveness Report 2006) se index globální konkurenceschopnosti Turecka v roce 2006 zlepšil na 59 oproti 71 v předchozím roce.

Výrazný růst provázený makroekonomickou stabilitou napomohl k ozdravení tureckého investičního prostředí. Do Turecka tak v roce 2005 přiteklo rekordních 9,7 miliardy USD ve formě přímých zahraničních investic. Tato částka je šestkrát vyšší než průměr přímých zahraničních investic, jež Turecko přijalo za předchozí desetiletí. Během prvních 8 měsíců minulého roku představovaly přímé zahraniční investice v Turecku 12,4 miliardy USD a byl předpoklad, že se toto číslo do konce roku zvýší na 20 miliard USD. Ze *Světové zprávy o investicích za rok 2006* UNCTAD (UNCTAD's World Investment Report 2006) vyplývá, že se Turecko řadí na 22. místo mezi nejatraktivnějšími zeměmi pro přímé zahraniční investice na světě. V roce 2005 se Turecko umístilo na 35. místě. Mezi tzv. emerging markets je dnes 7. nejatraktivnější zemí pro přímé zahraniční investice.

Tento lichotivý vývoj jen podtrhuje vitalitu turecké ekonomiky a potenciálu, jenž by mohl do pomalu rostoucí ekonomiky EU vnést tak potřebnou dynamiku. Turecko dnes představuje velký rostoucí stabilní trh s vytrvale zvyšujícím se HDP, průmyslové hospodářství orientované na vývoz a rychle se rozvíjející informační společnost. Doplníme-li klíčový faktor výroby a růstu stávajících ekonomik – úroveň lidského kapitálu –, má Turecko v tomto směru významnou komparativní výhodu. Neustále zlepšujeme lidský kapitál,

budoucí pracovní síly tak budou vybaveny klíčovými dovednostmi a zároveň zjednodušíme proces adaptace nových technologií, jenž představuje nezbytnou podmínku pro trvalý hospodářský růst. Rozvoj lidského kapitálu dosažený pomocí adekvátní vzdělávací politiky prováděné příznivými demografickými trendy se dnes tudíž považuje za naprosto nepostradatelný nástroj socioekonomického rozvoje.

Dnes je přibližně 20 procent tureckého obyvatelstva mladší 10 let. Demografické trendy naznačují, že do roku 2020 by poměr pracujících ke zbytku obyvatelstva měl dosáhnout optimální úrovně. Podaří-li se Turecku tento „demografický dar“ pomocí vhodné vzdělávací politiky a investic obohatit, stane se z tureckého lidského kapitálu hnací síla trvalého hospodářského rozvoje a strukturálních změn nejen v Turecku, nýbrž i v celém regionu. Rozvoj lidského kapitálu by rovněž usnadnil rychlejší sblížení s EU.

Turecko nepředstavuje ve srovnání se stárnoucí Evropou pouze zásobárnu lidské energie, ale také klíčový rezervoár přírodních zdrojů energie. Je notoricky známým faktem, že se poptávka po energii v Evropě den ode dne zvyšuje. V porovnání s ostatními zdroji energie roste podíl zemního plynu na celkové spotřebě energií velice rychle. Nedávný výzkum dokonce prokázal, že evropská poptávka po zemním plynu vzroste do roku 2030 o 160 %³. Největším dodavatelem zemního plynu do Evropy je dnes Rusko. Přílišná závislost se ukazuje být problematická hned v několika směrech: za prvé vychází najevo, že ruské zásoby neodpovídají rychle rostoucí poptávce. Průzkumy prokázaly, že v roce 2000 se z Ruska do Evropy dováželo 67 % zemního plynu, ale do roku 2020 tento poměr nevyhnutelně klesne na 35 %⁴. Nutnost diverzifikace dodavatelských zdrojů především ze Střední Asie a Středního východu představuje zásadní problém. Tato situace za druhé poukazuje na nutnost diverzifikace tranzitních toků za účelem zajištění bezpečného přístupu k energiím. Zvyšující se závislost na zemním plynu nás dále nutí hledat alternativní zdroje energie.

Z výše uvedených faktů vyplývá, že Turecko i Evropa mají zájem na budování užší spolupráce v oblasti energetické bezpečnosti, a to především na diverzifikaci zdrojů a přístupu. Turecko představuje energetický koridor spojující východ se západem, ale také sever s jihem. Tento koridor distribuuje energii proudící z oblasti Kaspického moře a Středního východu do Evropy

---

3) European Energy and Transport Trends to 2030

[http://europa.eu.int/comm/dgs/energy_transport/figures/trends_2030/1_pref_en.pdf]

4) Hafner, M., Future Natural Gas Supply Options and Supply Costs for Europe, [europa.eu.int/comm/energy/en/gas_single_market/workshop_2002_11/external_commission/10.pdf] a Russian Energy Strategy in 2003 [www.mte.gov.ru/files/103/1354.strategy.pdf]

a na světové trhy. Turecko je tak již dnes centrem distribuce energie s neustále rostoucím významem, a to díky probíhající realizaci nových multinárodních projektů, jež budou mít geopolitický dopad na několik nadcházejících desetiletí.

Nedávno otevřený ropovod Baku–Tbilisi–Ceyhan (BTC) je toho výmluvným příkladem. 1730 kilometrů dlouhé potrubí přivádí surovou azerskou ropu přes Gruzii do tureckého přístavu Ceyhan. Jeho roční kapacita je 50 milionů metrických tun, což představuje zhruba 1 miliardu barelů denně. Dalším významným rysem BTC je fakt, že se nachází zcela mimo kontrolu zemí OPEC a Ruska.

Další důležitý multinárodní projekt se nazývá Nabucco a předpokládá distribuci plynu z oblasti Kaspického moře do Evropy přes Turecko. Tento plynovod tak spojí naleziště zemního plynu ve Střední Asii se středoevropskými zeměmi. Společnost Nabucco Company Pipeline Study GmbH byla založena v červnu 2004. Řecké a turecké státní plynárenské společnosti oznámily zájem na výstavbě první fáze plynovodu, jehož roční kapacita bude 31 miliard metrů krychlových plynu. Ke kandidátským zdrojovým zemím patří Ázerbájdžán, Turkmenistán, Kazachstán, Irák, Egypt a možná i Írán.⁵ Další projekt, který si zaslouží pozornost, je prodloužení fungujícího ropovodu Modrý proud, který v současné době přivádí ruský zemní plyn do Turecka. V rámci tohoto projektu se plánuje prodloužení ropovodu do Řecka, Itálie a Francie a dále výstavba paralelního ropovodu, který by ruský plyn přiváděl do izraelského Aškalonu. Ropovod Modrý proud má kapacitu 3,2 miliardy metrů krychlových plynu ročně, jeho potenciál ovšem dosahuje čtyřnásobku této kapacity.⁶

Předpokládá se, že po dokončení těchto projektů se z tureckého přístavu Ceyhan stane novodobý Rotterdam pro přepravu energetických zdrojů na světové trhy.⁷ Turecko by tudíž jako budoucí člen EU napomohlo energetické bezpečnosti Evropy jak z pohledu dodávek energie, tak z pohledu přístupových cest.

---

5) Viz [<http://www.botas.gov.tr/eng/projects/allprojects/bulgaria.asp>]

6) Viz [<http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/4445158.stm>]

7) Viz článek „Ahmet Çalık: Ceyhan yeni Rotterdam olacak“, *Radical*, z 23. června 2006 [<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=190966>]

Výzva č. 2: Vyrovnaní se s rozmanitostí

Evropská unie představovala již od svého počátku vizionářský projekt usilující o „jednotu v rozmanitosti“, v jehož rámci různé národy a kultury spolupracují na společném cíli: míru a prosperitě. Evropský projekt se sice snaží hájit hodnoty multikulturalismu, ale dnešní svět se vyznačuje vzrůstajícím napětím mezi zastánci odlišných náboženských a kulturních názorů. Již při letmém pohledu na stávající globální uspořádání je vidět, že Unie vyniká jako nejpřesvědčivější příklad úspěšného soužití, což je jedním z jejich největších kladů.

Vstup Turecka do EU by dále posílil tzv. globální soft power Evropy a zdůvodnil interkulturní dialog mezi křesťanským a muslimským obyvatelstvem. Členství v Evropské unii by na oplátku upevnilo tureckou demokracii a vyvrátilo tvrzení, že islám a demokracie nejdou dohromady. Na území EU žije v současné době více než 15 milionů muslimů a jejich počet se neustále zvyšuje. Islám je tudíž nedílnou součástí evropské kultury. Z tohoto pohledu by připojení Turecka k evropské rodině rovněž vyslalo signál evropským muslimům, že jejich kulturní hodnoty jsou s Uní slučitelné.

Současná turecká vláda aktivně propaguje roli Turecka jako zastávce vzájemné úcty a dialogu islámské a západní společnosti. Za tímto účelem zahájili premiéři Turecka a Španělska v listopadu 2005 projekt *Aliance civilizací* (Alliance of Civilizations) podporovaný OSN. Cílem tohoto projektu je vytvořit nástroje a platformy pro minimalizaci nedorozumění mezi islámskou a křesťanskou kulturou a pro boj s extremismem, netolerancí a terorismem. Úspěšná integrace Turecka do EU – integrace sekulární muslimské země vyznávající základní evropské hodnoty, jako jsou lidská práva, lidská důstojnost a právní řád – by v rámci interkulturního dialogu sloužila jako dobrý příklad mírového soužití v dnešním rozděleném problematickém světě.

Výzva č. 3: Globální bezpečnost

Již z letmého pohledu na regiony sousedící s Evropou lze poznat, že Turecko a Evropa mají, pokud jde o bezpečnostní otázky týkající se Balkánu, Střední Asie a Středního východu, stejné zájmy. Ve zprávě nazvané „Turkey as Bridgehead and Spearhead – Integrating EU and Turkish Foreign Policy“ (Turecko jako předmostí a průkopník – Integrace zahraniční politiky EU a Turecka) došli její autoři Michael Emerson a Nathalie Tocciová k závěru, že „Turecko představuje jednoznačné aktivum pro zahraniční politiku EU“ založené na „objektivních

faktorech“ a „normativních důvodech“.⁸ Ke zmiňovaným faktorům patří „úloha Turecka jako geografického centra pro regionální spolupráci“. Emerson a Tocciová předpovídají, že se Turecko „stane hlavní základnou pro bezpečnost a obrannou politiku EU, vojenskou logistiku a zvyšování důvěryhodnosti EU a její přítomnosti v tomto regionu“. Tato zpráva dále ukazuje, že zahraniční politiky EU a Turecka jsou konvergentní, co se týče Balkánu, Černého moře, Střední Asie, Středozeří, Saúdské Arábie a Perského zálivu.

Ve skutečnosti již Turecko – jako spolehlivý spojenc NATO od roku 1952 – přispívá k evropské bezpečnosti a obranné politice, a to prostřednictvím dohody umožňující účast spojenců NATO, kteří nejsou členy EU, na Evropské bezpečnostní obranné politice (ESDP). V jejím rámci se Turecko účastnilo všech vojenských operací vedených EU s výjimkou operace v Konžské demokratické republice. Vzhledem ke své strategické poloze a dlouholetým vztahům se sousedními zeměmi Turecko podporuje snahy EU zaměřené na stabilizaci výbušných regionů, jež představují jádro bezpečnostních zájmů Evropy – terorismu, nelegálního obchodu s drogami, zbraněmi a lidmi.

Turecký pohled na členství v EU

Je nadmíru důležité vnímat strategický dopad vstupu Turecka do EU v globálním kontextu. Stejně důležité je snažit se pochopit, proč tolik lidí v Turecku i EU tak nečiní. Všechny nedávné průzkumy veřejného mínění ukazují, že v Evropské unii i v kandidátských zemích klesá podpora procesu rozšiřování. Následující část eseje se bude tímto problémem zabývat podrobněji:

Turecké veřejné mínění a členství v EU

Drtivá většina tureckých občanů se k členství Turecka v EU vždy stavěla pozitivně. Do roku 2005 vyjadřovalo souhlas se členstvím 60 až 70 procent občanů. Ze socioekonomického hlediska byla podpora vstupu do EU vyšší mezi vzdělanými, finančně zabezpečenými a méně nábožensky smýšlejícími segmenty tureckého obyvatelstva. Jistý analytik popsal význam připojení Turecka k EU jako „tmelu spojujícího klíčové skupiny tureckého obyvatelstva: muslimské demokraty, přední sekularisty, ozbrojené síly a podnikatele“.⁹

---

8) Emerson, M. Tocciová, N. (2004). „Turecko jako předmostí a průkopník – Integrace zahraniční politiky EU a Turecka“. (Emerson, M. , Tocci, N., 2004 „Turkey as Bridgehead and Spearhead – Integrating EU and Turkish Foreign Policy“) Center for European Policy Studies (CEPS) Turkey in Europe Monitor No.7, červenec 2004

9) Grabbe, H. „From Drift to Strategy: why the EU should start accession talks with Turkey,“ http://www.cer.org.uk/pdf/essay_turkey_hg_july04.pdf

Od zahájení přístupových rozhovorů 3. října 2005 začala podpora tureckých občanů pro členství v EU stabilně klesat – podobně jako v případech většiny ostatních kandidátských zemí. Podle Eurobarometru z jara 2006 pokleslo procento tureckých občanů, kteří EU vnímají jako „dobrou věc“, v roce 2006 na 45 % ve srovnání s 55 % na podzim roku 2005. Aktuálnější průzkum navíc ukázal, že celková podpora pro členství Turecka v EU poklesla na 32,2 % z 67,5 % v roce 2004.¹⁰ Z tohoto průzkumu dále vyplývá, že 33,3 % obyvatel je členství v EU lhostejné a 25,6 % obyvatel je proti (v roce 2002 bylo proti členství 17,9 %).

Klesající tureckou podporu pro členství v EU lze do jisté míry vysvětlit obdobným poklesem důvěry v Unii. Drtivá většina – 78 % respondentů průzkumu společnosti A&G – tvrdí, že Unii již nedůvěřuje, 76,5 % respondentů se domnívá, že za účelem zabránění vstupu Turecka do EU budou navrženy další, ještě tvrdší podmínky. Propad důvěry prokázaly i výsledky měření Eurobarometru 65, v němž se potvrdil pokles důvěry tureckých obyvatel v Evropskou komisi a Evropský parlament.

Jedním z důvodů pro výše uvedenou rostoucí nedůvěru je postoj Evropy ke kyperské a arménské otázce a dále kontraproduktivní prohlášení některých evropských představitelů proti vstupu Turecka do EU. K pochmurné představě rovněž přispívá špatná informovanost tureckého obyvatelstva o funkčních mechanismech EU.¹¹ Kvůli neznalosti struktury EU pak mnozí Turci nedokážou odlišit osobní či národní prohlášení evropských vůdců od společných prohlášení EU.

Turci se domnívají, že vstupní rozhovory byly prozatím vedeny spíše ve znamení politiky biče než politiky cukru, a proto v Turecku celkový kladný dojem z EU neustále slábne. V roce 2006 vnímalo EU pozitivně 43 % občanů oproti 60 % na podzim 2005. Turečtí občané si pozitivní dojem z EU spojují, ovšem ve výrazně menší míře, se třemi hlavními faktory: hospodářskou prosperitou (35 % na jaře 2006 a 41 % na podzim 2005), sociální jistotou (21 % v roce 2006 a 32 % na podzim 2005) a mírem (24 % v roce 2006 a 19 % na podzim 2005), následovaným demokracií (18 % na jaře 2006 a 19 % na podzim 2005) a kulturní rozmanitostí (16 % na jaře 2006 a 19 % na podzim 2005).

---

10) Průzkum provedla turecká společnost pro výzkum veřejného mínění A&G ve dnech 23. a 24. září 2006 ve 32 tureckých provinciích, a to prostřednictvím pohovorů s 2408 respondenty. Respondenti byli dotázáni, zda souhlasí s následujícím tvrzením: „Turecko se rozhodně musí stát členem EU.“

11) Z Eurobarometru 65 vyplývá, že pouze 46 procent tureckých občanů ví, jak EU funguje.

Turecká politická elita a integrace do EU

Vstup do EU je nezbytným cílem turecké politické pravicové i levicové elity již více než 40 let, ale až středopravá vláda strany AKP projevila rozhodnou politickou vůli podniknout rozsáhlé reformy nutné pro splnění Kodaňských kritérií. Proszazování reformního procesu spojeného se vstupem zemí do EU rozšířilo řady stoupenců strany AKP o prozápadně orientované občany, kteří se tak smířili s republikánskými institucemi, ale zároveň bylo důvodem, proč se strana AKP stala terčem kritiky nacionalistů.

V současné době žádná větší opoziční strana oficiálně nezaujímá odmítavý postoj vůči EU. Tyto strany se ovšem snaží využít vstupní rozhovory ve svůj prospěch na úkor AKP. Hlavní opoziční strany – středolevá Republikánská lidová strana (CHP), středopravá Strana pravé cesty (DYP) a Vlastenecká strana (ANAP) – společně se Stranou nacionalistické akce (MHP) kritizují evropskou politiku AKP, jež podle jejich názoru evropským požadavkům příliš ustupuje. Z průzkumu vyplývá, že nacionalistická nálada je v Turecku na vzestupu, a to vlivem těchto faktorů: obnovení činnosti teroristické PKK a mezinárodních politických pletich týkajících se kyperské a arménské otázky. Vzhledem k napjaté atmosféře a klesající veřejné podpoře pro členství v EU musí vláda AKP, již na podzim roku 2007 čekají všeobecné volby, postupovat obezřetně, tj. pokračovat v přístupovém procesu a zároveň reagovat na prohlášení protivníků, že „zaprodává vlastní zemi“. Za současné situace tak na turecké politické scéně chybějí vůdci, kteří by se za evropský projekt postavili, přestože integrace Turecka do Evropy představuje nejdéle prosazovaný politický cíl republikánského období.

Podnikatelská sféra, občanská společnost a integrace do EU

Turecká podnikatelská sféra je jedním z nevlivnějších hráčů prosazujících těsnou vazbu mezi Tureckem a EU. Podpora turecké podnikatelské sféry pro evropskou věc je již od zahájení rozhovorů s EU v 60. letech výraznější než podpora ostatních nátlakových skupin. Sdružení podnikatelů se jako první snažila vysvětlovat přínos tureckého členství pro EU doma i v zahraničí. Podnikatelská sféra zřídila Fond pro ekonomický rozvoj za účelem podpory lepšího porozumění Evropě v Turecku a Turecku v Evropě již v roce 1965. Pozitivní dopad celní unie mezi Tureckem a EU (platné od začátku roku 1996) na turecké firmy a větší konsorcia dále posílil souhlas podnikatelů s integračním procesem do EU, který přijaly i přední konfederace zaměstnanců, jako například TÜSİAD a TOBB, a dále nejvýznamnější odborové organizace, např. DİŞK a Hak-İş.

Úsilí turecké podnikatelské sféry slouží jako příklad významné úlohy, již turecká občanská společnost sehrává v přístupových rozhovorech prostřednictvím lobbování a neformálních aktivit podnikaných v Turecku i Evropě. Turecká občanská společnost vedená podnikatelskou sférou stojí v čele kampaně za vstup Turecka do EU i za stávající situace.

Evropské veřejné mínění a rozšiřování

Občané Evropské unie pocítují „únavu z rozšiřování“. Tato nálada se nejvíce projevuje v případě Turecka. Podle Eurobarometru 255 nazvaného „Postoje k rozšíření Evropské unie“ (Attitudes Towards European Union Enlargement) prováděného od března do května roku 2006, jehož výsledky byly zveřejněny v červenci 2006, je 45 % Evropanů pro celkové rozšiřování EU a 39 % je pro vstup Turecka do EU, pokud Turecko splní veškeré podmínky stanovené EU.

Evropské veřejné mínění je v otázce Turecka rozdělené a výsledky průzkumu se v jednotlivých zemích významně liší: Rakousko, Německo, Kypr, Řecko a Lucembursko jsou na špici zemí, které jsou proti vstupu Turecka do EU, zatímco většina obyvatel ve Španělsku, Velké Británii, Švédsku, Slovinsku, Polsku a Nizozemsku vstup Turecka podporuje. Z průzkumu lze vypočítat obecný trend naznačující, že nesouhlas se vstupem Turecka je ve starších členských zemích Unie (49 %) ve srovnání s novými členskými státy (40 %) vyšší. Dvě přistupující země – Bulharsko a Rumunsko – jsou pro turecké členství. Co se týče pobaltských zemí, míra podpory se rovněž liší: v Lotyšsku je 35 % pro (47 % proti), v Litvě je 33 % pro (42 % proti) a Estonsku je 47 % pro a jen 23 % proti.

Z průzkumu dále vyplývá, že jednou z hlavních příčin tak malé podpory pro vstup Turecka do EU je opět špatná informovanost: 68 % respondentů tvrdí, že o rozšíření nejsou dobře informováni, a jen 30 % respondentů má pocit, že jsou informováni dobře. A i pokud jsou Evropané informováni dobře (v rámci celé evropské pětadvacítky s výjimkou Polska a Malty), vědí a dozvídají se spíše o problémech než o výhodách, jež rozšíření Unie přináší.

Významnou překážku pro větší podporu rozšíření Unie představují ekonomické obavy, především obavy z přemístování a imigrace pracovních sil. Evropané navíc nevnímají rozšíření jako užitečný nástroj pro lepší zvládnutí globalizace a posílení role Evropy jako klíčového hráče v globální politice. Mnohé obavy evropských občanů spojené s procesem rozšíření ve skutečnosti souvisejí se strachem z globalizace.

Závěry

Z výše popsané situace vyplývá, že ani většina Turků, ani Evropané nechápou rozšíření jako řešení výhodné pro obě strany. Podle výsledků průzkumu oběma stranám připadá, že je členství pro druhou stranu výhodnější. Jen 30 % Turků a 20 % občanů Evropské unie se domnívá, že rozšíření je výhodné pro obě strany.¹² Nedostatečné míra informovanosti o kladech rozšíření – ať stávajících či potenciálních – ukazuje, jak moc je zapotřebí veřejnosti vysvětlit, že rozšíření spíše přispěje k řešení mnoha politických a ekonomických otázek, než aby jejich řešení ztížilo. Evropským ani tureckým představitelům se to zatím vysvětlit nedaří.

Tato analýza se snaží poukázat na skutečnost, že Evropa v mnoha směrech potřebuje Turecko stejně, jako Turecko potřebuje Evropu, protože problémy ohrožující mezinárodní mír a prosperitu se mnohem efektivněji řeší na úrovni nadnárodních vládních struktur. Mezinárodní problémy, jako například terorismus, zbraně hromadného ničení, klimatické změny, ekonomické oslabení a stárnutí obyvatelstva, představují globální hrozby. Společné problémy vyřešíme pouze tehdy, vybudujeme-li stabilní partnerství Evropské unie a Turecka, v jehož rámci bude Turecko plně integrováno do evropské struktury. K dosažení tohoto cíle je v Turecku i Evropě dnes více než kdy dříve zapotřebí rozumných, moudrých a vizionářských vůdců.

---

12) Eurobarometer (2006). „Postoje k rozšíření Evropské unie“, Evropská komise, červenec 2006 („Attitudes Towards EU Enlargement“, European Commission, July 2006)

Literatura a odkazy

- Aydin, S. (2005). "EU and Turkey Facing the Same Terror-Security-Liberty Trade-Off," CEPS Policy Briefs, 29 September 2005
- Aydin, S., Keyman, F.(2004). "European Integration and the Transformation of Turkish Democracy," Center for European Policy Studies (CEPS) Turkey in Europe Monitor No.8, August 2004
- Barysch, K. (2006). "Deepening, widening and prospects for Turkish membership," Paper for the 6th Turkey EU Membership Observatory, Istanbul, 25–26 May 2006
- Barysch, K., Grabbe H., Everts S. (2005). Why Europe should embrace Turkey, Centre for European Reform (CER) Publications, September 2005
- Barysch, K. (2005). "The economics of Turkey's accession," Centre for European Reform (CER) Publications, July 2005
- Barbaso, F. (2004). "Turkey-EU Relations in the perspective of the December European Council," Center for European Policy Studies (CEPS) Turkey in Europe Monitor No.6, Ankara, May 2004
- Dervis, K., Emerson, M., Gros D., Ülgen S.,(2004). The European Transformation of Modern Turkey, Center for European Policy Studies (CEPS) Paperbacks, September 2005
- Erdogan, R. T. (2004). Speech delivered at the Council on Foreign Relations, New York, January 2004
- Erdogan, R. T. (2004). Speech delivered at Harvard University, Kennedy School of Government, January 2004
- Emerson, M. , Tocci, N. (2004). "Turkey as Bridgehead and Spearhead – Integrating EU and Turkish Foreign Policy," Center for European Policy Studies (CEPS) Turkey in Europe Monitor No.7, July 2004
- Everts, S. (2004). "An Asset but not a Model: Turkey, the EU, and the Wider Middle East," Center for European Policy Studies (CEPS) Turkey in Europe Monitor No.10, October 2004
- Erzan, R.,Kuzubaş U., Yıldız, N. (2004). "Growth and Immigration Scenarios for Turkey and the EU," Center for European Policy Studies (CEPS) Turkey in Europe Monitor No.12, December 2004
- Gül, A. (2005). "Turkey and the European Union: Shaping a brighter future," Speech delivered on 14 October 2005
- Grabbe, H. (2004) "From Drift to Strategy: why the EU should start accession talks with Turkey," CER Publications, July 2004
- Hannay, D. (2006). "Cyprus, Turkey and the EU: Time for a sense of proportion and compromise," Centre for European Reform (CER) Policy Briefs, July 2006
- Hoon, G. (2005). Speech delivered that "EU-Turkey relations after the start of negotiations,"14 October 2005
- Hughes, K. (2004). "Turkey and the European Union: Just another Enlargement?," Center for European Policy Studies (CEPS) Turkey in Europe Monitor No.6, June 2004
- Hughes, K., "Turkey and the EU: Four Scenarios: From Train Crash to Full Steam Ahead," A Friends of Europe Report in association with Chatham House and the European Institute of the London School of Economics, September 2006
- Karlsson, I. (2004). "Turkey's Cultural and Religious Heritage – An Asset to the European Union," Center for European Policy Studies (CEPS) Turkey in Europe Monitor No.10, October 2004
- Report by the Independent Commission on Turkey (2005). "Turkey in Europe: more than a promise?" 6 September 2005
- Roberts, J. (2004). "The Turkish Gate: Energy Transit and Security Issues," Center for European Policy Studies (CEPS) Turkey in Europe Monitor No.11, November 2004

- Prodi, R.(2004). Speech delivered at the Turkish Grand National Assembly, January 2004
- Brussels European Council (2004). Presidency Conclusions, December 2004
- World Investment Report 2006, UNCTAD, 16 October 2006
- Global Competitiveness Report 2006, Economist Intelligence Unit
- OECD Economic Survey Turkey, November 2006
- Special Eurobarometer (2006). "Attitudes Towards EU Enlargement," European Commission, July 2006 (http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_255_en.pdf)
- Standard Eurobarometer (2006). "National Programme of Turkey," European Commission, 2006 (http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb65/eb65_tr_nat.pdf)
- "AB Raporu", A&G Araştırma Şirketi, 2006 (<http://www.agarastirma.com.tr/abrapordosyasi.asp>)

MAKEDONSKÝ VSTUP DO EVROPSKÉ UNIE

Marija Risteska, *Centrum pro výzkum a utváření politiky – CRPM*¹

„Evropa“, jak ji tehdy vnímali ti učenější z řad antických Řeků, se nacházela v ostrém kontrastu s Asií a Libyí, jak se tehdy říkalo známému severnímu pobřeží Afriky. Má se za to, že „Evropa“ doslova znamenala „pevninu“, nikoli „západ slunce“, jak se vědci domnívali dříve. Ždá se, že pro rozšiřující se rozlehlé země na severu, pro země jen mlhavě známé připadalo toto označení Řekům s jejich námořnickým viděním světa nejvhodnější; a přece byla tato charakteristika zjevně odlišná od charakteristiky implicitně obsažené v konceptu Asie a Libye: obě tyto relativně prosperující a civilizované země byly s kulturou antických Řeků a jejich předchůdců úzce spojeny.

Zdroj: Encyclopedia Britannica

ČÁST I: EU a Makedonie (západní Balkán) – současný stav

Integrační proces Makedonie do EU

Od 17. prosince 2005 je Makedonie kandidátskou zemí na vstup do EU. Pro zemi, která na cestě ke kandidátskému statusu čelila mnohým nesnázím, znamená tato skutečnost veliký úspěch. Od získání nezávislosti zažila Makedonie řecké embargo (1993–95) a utrpěla značné ztráty během sankcí OSN vůči Srbsku i během krize v Kosovu. Podporu EU země znovuzískala až poté, co v roce 2001 ukončila mírovými prostředky interetnický konflikt.

---

1) Podpůrný výzkum byl proveden analytičkami CRPM Sanjou Kostovskou a Natalijí Spasovskou.

Dnes se všechny etnické komunity v Makedonii shodují na jednom cíli: „Makedonie v Evropě“. Nejrůznější průzkumy veřejného mínění² ukazují, že evropská integrace je společným cílem, který sjednocuje všechny občany Makedonie nezávisle na jejich etnickém původu, politické orientaci, společenském postavení atd.

Proces makedonské integrace do EU je vyznačen následujícími milníky:

- Makedonie jako první země podepsala 9. dubna 2001 v Luxembourgu Dohodu o stabilizaci a asociaci; tato dohoda byla ratifikována makedonským parlamentem 1. června 2001, ale v platnost vstoupila až 1. dubna 2004, kdy ji ratifikovaly všechny členské státy EU.³
- 22. března 2004 podala Makedonie oficiální žádost o členství v Evropské unii.⁴
- 1. října 2004 zaslala Evropská komise Makedonii oficiální dotazník.⁵
- 14. února 2005 předala makedonská vláda vyplněný dotazník Evropské komise předsedovi Evropské komise.⁶
- 9. listopadu 2005 zveřejnila Komise své stanovisko vůči makedonské přihlášce, v němž doporučila přiznat Makedonii kandidátský status.⁷
- 17. prosince 2005 přiznala Rada EU Makedonii status kandidáta na členství v EU.⁸

Makedonský „seznam úkolů“

EU otevřela své brány Makedonii a západobalkánským zemím⁹ v roce 1997, když coby základní rámec svého vztahu se západním Balkánem přijala regionální přístup, což znamenalo, že vedle naplnění kodaňských kritérií musí dané země splňovat ještě jednu podmínku: navázání regionální spolupráce. Zároveň dala EU najevo, že každá země bude posuzována podle svých individuálních úspěchů. Z toho vyplývá, že ačkoli bude evropské integraci Balkánu muset předcházet integrace regionální, kandidátské země se budou stávat členy EU jednotlivě, podle úspěchů dosažených při plnění kritérií EU.

---

2) <http://www.sei.gov.mk/portal/mak/default.asp?id=88976>; <http://www.sei.gov.mk/portal/mak/default.asp?id=10>

3) Macedonia in the EU; Government of the Republic of Macedonia, pp.12, 13.

4) Macedonia in the EU; Government of the Republic of Macedonia, page 13.

5) Ibid.

6) Ibid

7) http://ec.europa.eu/enlargement/the_former_yugoslav_republic_of_macedonia/key_documents_en.htm#elarg_pck_2005

8) <http://www.vlada.mk/Informacii/Dekemvri2005/i17-12-2005.htm>

9) Západobalkánské země jsou Albánie, Bosna a Hercegovina, Chorvatsko, Makedonie, Černá Hora a Srbsko (Kosovo).

Soluňský summit, který se konal v červenci 2003 a byl vnímán jako „milník vztahů EU a západního Balkánu“¹⁰, dal balkánským zemím jednoznačně najevo, že pokud budou schopny splnit všechny podmínky, bude jejich budoucnost evropská. Na tomto summitu bylo rovněž balkánským zemím navrženo nové evropské partnerství. Zároveň se tu však zdůraznilo, že rámec stanovený ve stabilizačním a asociačním procesu (SAP) zůstane ústřední a že bude s evropským partnerstvím kompatibilní.

Makedonie podepsala dohodu o stabilizaci a asociaci už před šesti lety; její plnění se každoročně vyhodnocuje. Od první zprávy z roku 2002, kdy si Makedonie vedla dobře pouze v otázkách regionální spolupráce a dobrých sousedských vztahů (tento trend byl pozitivně zmiňován i v následujících zprávách), došlo v dalších letech k výraznému pokroku, především díky zlepšující se politické situaci, jež byla vyhodnocena jako obecně stabilní a úspěšná, a naplňovala tak ohridskou rámcovou smlouvu. Bylo rovněž dosaženo jistého pokroku v otázkách reformy veřejné správy, veřejných financí (což bylo v předchozích zprávách zmiňováno jako priorita) a armádní reformy. Přesto přetrvávají některé zásadní nedostatky, jako například nedokončená reforma soudnictví, problémy spojené s dodržováním práv, korupce a nezaměstnanost (vysoká úroveň nezaměstnanosti a nízké investice).¹¹

Další prioritní oblastí je přiblížení makedonské legislativy zákonům EU. Za tímto účelem vznikl v dubnu 2003 Národní program pro přiblížení legislativy, o měsíc dříve byla ustavena pracovní komise pro evropskou integraci. Podvýbor pro přiblížení k evropské legislativě ustavil pracovní skupiny pro harmonizaci legislativy s „evropskými právními normami“.¹²

Navíc bylo v říjnu 2003 zavedeno opatření, podle něhož musí být každý nový návrh zákona či politického opatření doprovázen „Prohlášením o souladu s legislativou EU“, čímž se přímo podporuje harmonizace makedonských legislativních a politických opatření s evropskými právními normami. V obecném hodnocení Evropské komise se uvádí, že Makedonie dělá v přibližování legislativy normám EU výrazné pokroky.¹³

Vedle Stabilizační a asociační dohody (SAA) se výrazně hovořilo i o evropském partnerství¹⁴, představeném na soluňském summitu, a to zejména jakožto o dalším kompatibilním způsobu realizace evropské perspektivy

---

10) http://www.europa-eu-un.org/articles/en/article_2444_en.htm

11) Viz zprávu o stabilizaci a asociaci 2004, Evropská komise; zprávu o stabilizaci a asociaci 2003, Evropská komise

12) Zpráva o stabilizaci a asociaci 2004, Evropská komise

13) Teresa Cierco, „Stabilizing Macedonia: The Key Role of the European Union“, přednáška pronesená na výroční schůzi International Studies Association, San Diego, California, USA, 22. března 2006, s. 10.

14) http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=32006D0057&model=guichet

balkánských zemí v rámci stabilizačního a asociačního procesu. První evropské partnerství s Makedonií bylo Radou odsouhlaseno v roce 2004 a od té doby bylo vzhledem k nově se objevujícím prioritám aktualizováno. V lednu 2005 byl přijat akční plán pro evropské partnerství 2005¹⁵, v němž byla řeč o akcích založených na mínění Evropské komise a na analytické zprávě o členské přihlášce Makedonie. Organizace priorit byla rozdělena do dvou skupin:

- Krátkodobé priority (horizont jednoho roku) zaměřené na reformy a organizaci volebních procesů při parlamentních volbách konaných 5. července 2006.
- Střednědobé priority byly stanoveny v akčním plánu pro evropské partnerství (4. července 2006); jednalo se zejména o důležité a naléhavě potřebné reformy v policejním sektoru, právního státu, ekonomického prostředí, přiblížení legislativy právním normám a standardům EU a posílení administrativní kapacity.

V tomto kontextu by měl být zmíněn i závazek přeložení právních norem. V této oblasti má hlavní zodpovědnost komise pro překlad právních nástrojů. Do této chvíle bylo přeloženo 3500 stran, a to s využitím technologické pomoci získané skrze projekty PRAQIII a GTZ. Do budoucna se plánuje překlad dalších 8000 stran právních textů.¹⁶ Celá věc se podniká proto, že před vstupem do EU musí každá země přijmout přibližně 80 000 stran legislativy EU.

„Nedokončené dílo“ EU na západním Balkáně

Jednou z hlavních překážek evropeizaci západobalkánských zemí je vízový režim EU. Jde o značné omezení cestování i poznávání a absorbování pozitivních zkušeností Evropské unie. Ačkoli EU do reforem v těchto zemích hodně investuje, nebude to stačit, pokud tamní občané zůstanou uzavřeni v „balkánském ghettu“. Vízový režim uvalily na západobalkánské země (kromě Chorvatska) všechny země EU. Víza od občanů západobalkánských zemí vyžadují i dvě balkánské země, které vstoupily do EU 1. ledna 2007, tj. Rumunsko a Bulharsko. To znamená, že „obruč“ kolem západního Balkánu se zužuje. Frustrace občanů způsobené touto izolací narůstají. I když je účelem vízového režimu ochrana před organizovaným zločinem, musí se s ním vyrovnávat při cestách na Západ – ať už za obchodem, za vzděláním

---

15) <http://www.sep.gov.mk/Documents/eip/jordan-radFOE2B-1.PDF>

16) <http://www.sei.gov.mk/portal/mak/default.asp?id=7>

či za odpočinkem – hlavně ti občané západobalkánských zemí, kteří dodržují zákon. Celá řada analytiků a zpravodajů (včetně zástupců Mezinárodní krizové skupiny)¹⁷ upozorňuje na to, že vízový režim má na motivaci a odhodlání těchto zemí negativní dopad, zejména co se týče procesu reformy obchodu, hospodářství a vzdělání; dále pak může mít negativní dopad na stabilitu v regionu. Při vědomí výše zmíněných skutečností přislíbila EU na soluňském summitu liberalizaci vízového režimu pro západobalkánské země. Konkrétní výsledky však zatím ještě nepřišly. Pro občany západobalkánských zemí je to o to víc iritující, že EU zahájila jednání o změnách ve vízovém procesu s Ruskem, Ukrajinou a Čínou.

Pozitivní signály ohledně liberalizace vízového režimu pro Makedonii byly vyslány během finského předsednictví EU (od 1. července do 31. prosince 2006): půjde o první západobalkánskou zemi, s níž začne EU vyjednávat o změně vízového režimu.¹⁸ Liberalizace však nebude znamenat zrušení víz pro makedonské občany, nýbrž pouze zavedení jednodušších procedur pro jejich získání. To by měl být první krok ke zrušení vízové povinnosti pro makedonské občany. Aby se mohlo začít jednat o změnách vízového režimu, musí Makedonie splnit následující podmínky: měla by zavést integrovanou správu hranic a elektronický systém jejich ochrany, měla by podepsat readmisní dohody se všemi členskými zeměmi EU a zlepšit kvalitu pasů.¹⁹ Do této chvíle podepsala Makedonie readmisní dohody se třinácti členskými zeměmi. Čtyři státy konstatovaly, že podepsání takových smluv s Makedonií není potřeba kvůli nízkému počtu imigrantů. Očekává se, že readmisní dohody se Švédskem, Norskem, Ukrajinou a Bosnou a Hercegovinou budou podepsány v nejbližší době.²⁰ Co se integrovaného systému ochrany hranic týče, bylo dosaženo značného pokroku od okamžiku, kdy střežení všech hranic převzala policie. Celou záležitost posunula výrazně kupředu společná platforma ohledně ochrany hranic přijatá 22. května 2003 v Ohridu, v níž byla řeč o novém zákoně o ochraně hranic, jenž by byl v souladu s normami EU v dané oblasti práva. Parlament navíc v říjnu 2006 přijal nový zákon o policii.

Jako další „nedokončené dílo“ EU na Balkáně se jeví pravidla původu. Ta definují „národnost“, tj. původ zboží v mezinárodním obchodu. Existují dva typy pravidel původu: nepreferenční a preferenční. V ohnisku zájmu západobalkánských zemí jsou preferenční pravidla. V současnosti existují dva odlišné typy smluv EU se zeměmi na západním Balkáně, jež západobal-

---

17) <http://www.google.com/u/crisisgroup?q=visa+regime&ie=UTF-8>

18) <http://www.a1.com.mk/vesti/default.asp?VestID=65644>

19) <http://www.sobranie.mk/uploads/soopstenie%20Teuta.doc>

20) www.sei.gov.mk/portal/mak/bilten/MONTHLY%20PROGRES%20BRIEF_June%2006.pdf

kánským zemím zaručují volný přístup na trh celého společenství, a to takřka se všemi druhy zboží: autonomní obchodní opatření – ATM (v případě Bosny a Hercegoviny, Kosova, Srbska a Černé Hory), dohoda o stabilizaci a asociaci (pro Albánii, Chorvatsko a Makedonii). Tyto dohody neregulují systém regionální a diagonální kumulace a jednotlivé země proto mají při exportu do zemí EU různé režimy v oblasti pravidel původu. Země sdružené v SAP neuspěly ve snaze plně využít asymetrickou liberalizaci obchodu s EU; mezi důvody, proč se tak stalo, patří kromě nedostatku výrobních kapacit i nedostatečná schopnost vyhovět standardům kvality uplatňovaným v EU a neúčast v celoevropské diagonální kumulaci pravidel původu. Makedonie a zbytek západního Balkánu nejsou členy Celoevropské asociace diagonální kumulace, zatímco Turecko, Rumunsko a Bulharsko ano. Výrobkům z posledně zmíněných zemí se proto při exportu do EU dostává celních výhod. To má za výsledek kupříkladu fakt, že pokud makedonský vývozce doveze látky ze Srbska či Bosny, finální výrobek není při exportu do EU považován za produkt makedonského původu, a výrobce bude proto muset zaplatit dvanáctiprocentní clo, poněvadž Srbsko, Bosna ani Makedonie nejsou členy systému pro diagonální kumulaci. Pokud tentýž makedonský výrobce doveze látky z jiné země, s níž Makedonie podepsala smlouvu o volném obchodu (například z Bulharska), může být finální výrobek považován za výrobek makedonského původu, a to v případě, že je vyvezen do téže země, odkud byly dovezeny suroviny (princip bilaterální kumulace).

Vedoucí představitelé západobalkánských zemí se proto shodli, že členství v Celoevropské asociaci diagonální kumulace by napomohlo dalšímu rozvoji jejich ekonomik:

„Jsme přesvědčeni, že plné a efektivní zavedení sítě bilaterálních dohod o volném obchodu, spojené s dalšími opatřeními směřujícími k liberalizaci a usnadnění obchodu, přispěje k udržitelnému hospodářskému růstu v regionu. Vzhledem k dosavadnímu vývoji také věříme, že by měla být prozkoumána možnost zavedení jediného rámce volného obchodu. V této souvislosti vítáme návrh Evropské komise na rozšíření Celoevropské diagonální kumulace původu i o země sdružené ve stabilizačním a asociacním procesu, a to při zachování veškerých relevantních politických postupů společenství a podle jeho administrativní kapacity.“²¹

V rámci celoevropského systému může výrobce při výrobě finálních produktů využívat suroviny a komponenty libovolného původu ze zemí sdružených v daném společenství, aniž by tím riskoval, že při vývozu v rámci

---

21) Viz Společné prohlášení ministerstev zahraničí zemí jihovýchodní Evropy sdružených v procesu spolupráce (SEECP), 9. června 2003, Sarajevo

společenství přijde o status volného obchodu. Například makedonský výrobce by tak mohl pořizovat veškerý materiál v Bulharsku a vyvázet pak finální výrobky nejen do Bulharska, ale také do všech zemí EFTA. Tento systém má za cíl stimulovat spolupráci mezi průmyslovými podniky a propagovat mezinárodní dělbu práce. Kdyby byly západobalkánské země vnímány pro účely pravidel původu EU jako jeden region, případně kdyby byly členy celoevropské diagonální kumulace, pravidla původu by nefungovala jako skrytá obchodní bariéra pro makedonský průmysl, neboť makedonské výrobky by kumulovaly původ, takže pokud by v nich kupříkladu byly použity suroviny z Turecka, stále by mohly být vyvezeny do EU, aniž by se za ně muselo platit dvanáctiprocentní clo.

Na soluňském summitu (19.–20. června 2003) se vedoucí představitelé EU dohodli na společné strategii Unie vůči západobalkánským státům. Jedním z bodů programu summitu bylo i rozšíření systému diagonální kumulace na západobalkánské země:

„Teprve až budou splněny nezbytné podmínky a provedeny patřičné administrativní úkony, může se započít s rozšířením celoevropského systému diagonální kumulace o západobalkánské země, což by dále napomohlo plnému využití výhod regionální obchodní integrace. Pokud by se o takovémto rozšíření mělo uvažovat, mělo by být provedeno tak, aby bylo v plném souladu s veškerými relevantními směrnici společenství.“²²

Makedonská vláda a výrobci si jsou vědomi skutečnosti, že je nutné zlepšit makedonskou průmyslovou výrobu. Jedním z nezbytných faktorů pro pokrok v této oblasti je právě budoucí členství v asociaci pro diagonální kumulaci, jež zajistí kupříkladu to, aby se makedonským textilním výrobkům dostalo celních výhod. Vláda vložila veškeré své úsilí do vybudování administrativní kapacity schopné zvládnout daný úkol a Evropská komise na první schůzce s makedonskými představiteli v rámci komise pro stabilizaci a asociaci Makedonie (jež se konala 3. června 2004) poznamenala, že „Makedonie splnila podmínky pro přijetí do systému, jež byl obzvláště důležitý pro povzbuzení cizích investorů a pro zvýšení vývozu“.²³ V zápisu z jednání se dále zdůrazňuje, že „existuje zpoždění v začlenění tohoto bodu do programu soluňského summitu, avšak zodpovědnost za pomalý vývoj spočívá výhradně na Evropské komisi“.²⁴

---

22) Viz stabilizační a asociáční proces pro jihovýchodní Evropu, Druhá výroční zpráva, Komise evropských společenství <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN012924.pdf>

23) Zápis z prvního jednání mezi stabilizační a asociáční komisí Evropské unie a bývalé jugoslávské republiky Makedonie, Skopje, 3. června 2004, s. 14

24) *Ibid.*

Když už se všeobecně očekávalo, že bude Unie iniciovat rozšíření systému diagonální kumulace a přizve Makedonii, aby se stala jeho členem, přihodilo se něco neočekávaného. Evropská komise vydala doporučení a Rada Evropy na svém zasedání 11. října 2005 rozhodla, že Celoevropská asociace pro diagonální kumulaci bude rozšířena o středomořské země: Alžírsko, Egypt, Izrael, Jordánsko, Libanon, Maroko, Tunisko a palestinská území – Západní břeh a Gazu. Takto byla ustavena Evropsko-středomořská asociace diagonální kumulace, z níž byly západobalkánské země vyloučeny. Zdroje při Evropské komisi, které Centrum pro výzkum a utváření politiky oslovilo, uvádějí, že toto rozhodnutí bylo přijato pod silným tlakem ze strany diplomacií středomořských zemí a oděvních výrobců a vlivných evropských firem obchodujících s odíváním; tyto skupiny tedy v EU výrazně lobbovaly za přijetí zmíněného usnesení.

Toto rozhodnutí poskytuje výrobkům ze středomořských zemí celní výhody, zatímco výrobky ze západobalkánských zemí, které tradičně náležejí do Evropy a mají evropskou budoucnost, budou i nadále zatíženy clem ve výši 12 %, pokud se při jejich výrobě budou užívat suroviny ze zemí, jako je Turecko. Jako jakousi kompenzaci vůči dvěma zemím, jež mají s EU podepsanou dohodu o stabilizaci a asociaci a jsou kandidáty na členství v EU, nabídla EU smlouvu o subregionální kumulaci, již by spolu obě země uzavřely. Avšak tento systém bude mít pro Makedonii zanedbatelný význam, protože objem surovin, jež je možné z Chorvatska dovézt, je velice malý.

ČÁST II: EU a Balkán

Bezpečnostní role EU na Balkáně

Dosažení a udržení stability na Balkáně je důležitým cílem nejen pro balkánské země samotné, ale i pro Evropskou unii. EU se chce ihned vypořádat s jakýmkoli potenciálním ohrožením své stability a Balkán je od rozpadu Jugoslávie vnímán jako problematický region. Stabilita balkánského regionu je proto strategickým zájmem EU. EU se do dění na Balkáně zapojila už v roce 1991, v době rozpadu Jugoslávie. Tento proces znamenal pro celou EU značnou výzvu a také zcela novou zkušenost pro instituce Unie. Zapojení do „balkánského příběhu“ neznamenal jen nárůst vlivu EU na stabilitu regionu, nýbrž také lekci z „budování kapacity“ pro společnou bezpečnostní a zahraniční politiku EU.

Do stabilizace balkánských zemí investovala Evropská unie značnou energii a finanční částky. Prostřednictvím programů pomoci poskytla²⁵ EU balkánským zemím v letech 1991–2001 více než 6,1 miliardy eur. Po intervenci NATO v Kosovu v roce 1999 si EU uvědomila, že balkánská problematika vyžaduje serióznější a dlouhodobější přístup, a proto byl ustaven Pakt stability.²⁶ Krize z počátku 90. let a krize v Kosovu znamenaly pro Evropskou unii důležitou zkušenost i klíčové momenty co do porozumění balkánské situaci, adaptace na tamní podmínky a výkonu její role stabilizátora celého regionu. Potřeba většího zapojení EU i potřeba nové organizace a nového vnímání situace na Balkáně ještě vzrostly po teroristických útocích z 11. září 2001 a po stažení amerických jednotek z regionu, způsobeném novými okolnostmi a prioritami, s nimiž se v daném období musely Spojené státy vyrovnat. EU rozuměla důležitosti zlepšení krizového managementu a nakonec se usnesla i na potřebě vojenského zapojení. V tomto ohledu byla Makedonie testem, v němž zlepšený krizový management EU získal dobrou známku. Jednalo se o první příklad, kdy se Unie proaktivně zapojila do bezpečnostních otázek a řešila celou řadu různorodých úkolů, od policejních po otázky vojenské intervence.²⁷

Jugoslávský konflikt poukázal na hlavní slabiny přístupu EU ohledně nerovnováhy „tvrdé síly“ (vojenské řešení) a „jemné síly“ (nevojenské řešení). Nedostatek koherence mezi diplomacií, nátlakovou diplomacií a užitím síly,

---

25) Viz Hajnalka Vincze, „A stronger military role for the EU in the Balkan?“, in Joachim Krause et al, *Unraveling the European Security and Defense Policy Conundrum*, Peter Lang: Bern 2003, s. 149.

26) *Ibid.*

27) Viz Teresa Cierco, „Stabilizing Macedonia: The Key Role of the European Union“, s. 16.

stejně jako malá věrohodnost hrozby užitím síly, to vše bylo zdůrazněno jako zásadní problém EU.²⁸ Dospět k aktivnější bezpečnostní roli v regionu však pro Unii nebylo snadné. Nesmí se zapomínat na skutečnost, že Unie má dnes 27 členů; tolik hlasů je těžké artikulovat do jediného. Některé z těchto států aktivnější role vně unijních hranic příliš nezajímá, anebo mají přinejmenším rozdílné názory na vojenské zapojení Unie do bezpečnostních otázek.

Zkušenost, již získala při řešení krize na Balkáně, vedla Unii k přijetí konkrétnějších opatření pro zlepšení a rapidní rozvoj potenciálu krizového managementu. Na zasedáních Rady Evropy v Helsinkách (prosinec 1999), Santa Maria da Feira (květen 2000), Nice (prosinec 2000) a Gothenburgu (červen 2001) se dospělo k významným změnám Společné zahraniční a bezpečnostní politiky (CFSP), která zčásti získala právní základ dohodou z Nice (TEU-N)²⁹. Nejpodstatnějším přínosem dohody z Nice bylo zavedení mechanismu „rozšířené spolupráce“ v rámci CFSP; tato procedura byla už předtím používána v jiných politických oblastech. Jejím hlavním smyslem je umožnit skupině členských států prohloubení spolupráce tak, aby mohly jednat bez nutného konsenzu *všech* členských zemí. Tato forma spolupráce je však omezena na realizaci společných postojů a aktivit a nesmí obsahovat akce s vojenskými implikacemi.³⁰ Hlavní výhodou je fakt, že tato procedura umožňuje mnohem jednodušší rozhodovací proces v některých naléhavých otázkách, jež vyžadují okamžitý a efektivní zásah, aniž by přitom mohl být proces blokován tím, že by se do něj nezapojily všechny členské státy.

V souvislosti s tímto opatřením byly v EU zavedeny nové instituce, jako například Politická a bezpečnostní komise, Vojenská komise EU a celá řada dalších podvýborů, jež mají dvěma zmíněným orgánům poskytovat podporu. Kromě toho se zvýšil důraz na roli Vysokého představitele pro Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku, který se tak stal klíčovou postavou krizového managementu; role Komise v dané oblasti byla také přesněji definována díky Generálnímu ředitelství pro vnější vztahy, kde byl zřízen malý odbor pro „prevenci konfliktů a krizový management“.

Nejjasnějším znamením zájmu EU o Balkán je možnost evropské integrace, kterou EU balkánským státům nabídla. Toto rozhodnutí má značný dopad na stabilitu v regionu a dodává balkánským zemím energii a motivaci, aby pokračovaly dál v evropské cestě s výhledem na konečný cíl – členství

---

28) Viz Hajnalka Vincze, „A stronger military role for the EU in the Balkan?“, s. 152.

29) Viz Ulrich Schneckener, „Developing and applying EU crisis management: test case Macedonia“, ECMI Pracovní referát č. 14, leden 2002, s. 16.

30) *Ibid.*

v Evropské unii. Právě tuto „odměnu“ tedy EU používá, aby zmíněné země přesvědčila, aby si namísto zpátečnických scénářů vybraly stabilní a perspektivní budoucnost. Slovinský vstup do EU v roce 2004, vstup Bulharska a Rumunska do EU v roce 2007 a kandidátský status pro Chorvatsko a Makedonii mohou posloužit jako příklady dalším balkánským zemím, které se snaží chytit evropský vlak. Pro dosažení stability v regionu je právě takováto strategie ta pravá.

Makedonie – příběh o úspěchu Společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU

Od získání nezávislosti byla Makedonie podporována mezinárodním společenstvím v demokratizačním procesu. V praxi obdržela Makedonie v rámci pomoci EU přibližně 728 milionů eur.³¹ V průběhu 90. let se Makedonie úspěšně vyhnula krvavému konfliktu několika nástupnických zemí rozpadnuvší se Jugoslávie. V té době se snažila Makedonie „prodat“ svou image „oázy klidu a míru“, a proto se vyhýbala řešení důležitých otázek, jako například nedostatečnému zvládnutí interetnického napětí či uspokojení požadavků nespokojených menšin.

Přesto se Makedonie nedokázala vyhnout krizi: ta přišla v roce 2001. Na povrch se nakonec přece jen vynořily problémy v interetnických vztazích. Válečnou krizi v roce 2001 ovlivnily rozličné faktory, včetně toho, že se uklidnily vnější problémy se sousedy, jimž Makedonie čelila od získání nezávislosti (znatelně se zlepšily vztahy Makedonie s Řeckem a postmiloševičovskou Jugoslávií), a následkem toho už nebylo nadále možné, aby politické elity udržely vnitřní interetnické problémy pod pokličkou; konec krize v Kosovu rovněž zvýšil manévrovací možnosti militantních skupin mezi etnickými Albánci.

Role mezinárodního společenství při stabilizaci země, zejména pak role Evropské unie, byla v průběhu krize v roce 2001 a v době těsně následující naprosto klíčová. Už počáteční události, které celou krizi odstartovaly, spustily i mechanismus krizového managementu EU. Zásadní pro úspěšné naplnění role EU byla skutečnost, že po výbuchu násilí v Makedonii reagovala EU velice rychle a především na bázi jednotného postoje všech svých členských zemí. Členské země EU tak jednaly ve shodě a ohledně postoje, který by EU měla v případě Makedonie zaujmout, mezi nimi nezavládly žádné rozpory.

---

31) Viz Teresa Cierco, s. 12.

Našli se ale také kritici³², kteří tvrdí, že EU a další mezinárodní partneři propásli příležitost k tomu, aby krizi přešli – podle těchto kritiků nebyly vzaty v potaz varovné signály, jako například zprávy, jež poukazovaly na zvýšený prodej zbraní v trojúhelníku Kosovo – jižní Srbsko – Makedonie. Tak či onak, Evropská unie na sebe vzala během konfliktu aktivní a angažovanou roli a usnadnila jednání o příměří vysláním zvláštního zmocněnce. Výsledkem jednání bylo podepsání rámcové smlouvy.³³

Úspěch EU v dané roli byl umožněn souběhem několika faktorů: (i) rychlé a včasné zapojení krizového managementu, (ii) celkový přístup Unie v uklidňování krize v Makedonii, do něhož byly zapojeny různé skupiny, delegace a instituce fungující v rámci EU (delegace Evropské komise, Vysoký představitel pro Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku, EUSR, Evropská agentura pro rekonstrukci, předsednictvo EU, mise pro řešení vojenských krizí Concordia, policejní mise EU Proxima, monitorovací mise EU)³⁴, a konečně (iii) kombinace různých nástrojů, jimiž propojila krizový management s dlouhodobými opatřeními.³⁵

V tomto kontextu byla velice významnou událostí pro obě zúčastněné strany, tj. EU i Makedonii, realizace vojenské operace „Concordia“ zaměřené především na monitorování bezpečnostní situace v Makedonii a na prosazení opatření sledujících posílení občanské důvěry v poválečných podmínkách. Vojenskou misi po určité době nahradila mise policejní, nazvaná Proxima; ta byla později vyhodnocena jako jeden z neúčinnějších poradních mechanismů.³⁶ Její pracovní motto „Monitorovat, instruovat a radit“ mělo v Makedonii významný dopad. Tato mise úzce spolupracovala s nejrůznějšími vládními agenturami a snažila se přimět je ke vzájemné spolupráci. V roce 2005 byla Proxima nahrazena Policejním poradním týmem EU (EUPAT); Makedonie si i díky oběma misím uvědomila, že poradní činnost EU v dané oblasti je pro policejní reformu v zemi zcela zásadní a nezbytná.

Od roku 2001 Makedonie učinila výrazný pokrok; je to stabilní demokratická země, jež uspěla ve snaze o získání statusu kandidáta na členství EU. Výrazný pokrok během makedonského konfliktu učinila i EU. Ukázala, že

---

32) Ibid, str. 36.

33) Ohridská rámcová smlouva z roku 2001 ukončila válečnou krizi mezi vládními bezpečnostními silami a povstalci z řad etnických Albánců. Nastínila strategickou agendu ohledně rovnocenné reprezentace různých etnických skupin ve veřejném životě a v místní samosprávě i přenesení pravomocí ze strany ústřední vlády na místní instituce. Mezi očekávané výsledky patří vytvoření většího počtu příležitostí k občanské účasti na úrovni občanské společnosti a lepší zapojení veřejnosti do obhacování růstu místních komunit. Viz například Dr. Zidas Daskalovski, *Walking on the Edge*, Globic: Chapel Hill, 2006.

34) Viz Teresa Cierco, s. 12.

35) Viz Ulrich Schneckener, s. 32.

36) Viz „Macedonia: Wobbling toward Europe, International Crisis Group“, *Europe Briefing* N°41,12, leden 2006. s. 8

hraje klíčovou roli i pro zajištění stability na svém „zadním dvorku“ – na Balkáně – a že vládne dostatečnou schopností společné akce v bezpečnostních otázkách, které jsou důležité pro mír a stabilitu v regionu. Konflikt v roce 2001 byl proto významnou lekcí jak pro EU, tak pro Makedonii.

Členství v EU jako klíčový faktor pro zavedení funkční tržní ekonomiky a provedení ekonomických reforem

Veškeré vnější a vnitřní okolnosti, s nimiž se Makedonie od získání nezávislosti vyrovnávala, ještě uměnšily už tak slabé odhodlání zdejších politických elit k rozhodnému reformnímu procesu a často sloužily jako omluva pro neúspěšnou práci vlády. Makedonie dosud soustředila veškeré své úsilí na to, aby zavedla opatření, jež jsou povětšinou součástí politických kritérií pro vstup do EU. Mnohé už také bylo vykonáno pro realizaci ohridské smlouvy: zlepšení interetnických vztahů, proces decentralizace, reformu volebního systému atd. V průběhu tohoto mimořádně napjatého období se jedinou platformou, na níž bylo možné sjednotit občany rozdělené politickými a etnickými liniemi, stala naděje na členství v EU. Každá reformní aktivita, do níž se vláda pustila, byla proto veřejnosti prezentována jakožto povinnost, již je nutné splnit, aby se pokročilo v integračním procesu země směrem k EU. To částečně platilo v souvislosti s reformami v citlivých oblastech, jako například u reformy policie či soudního systému a při boji proti korupci. Naplněním výše zmíněných reforem se vytvoří pevný základ pro budoucí růst makedonského hospodářství.

V tomto ohledu stojí za zmínku, že nejnovější výzkumy veřejného mínění provedené Centrem pro výzkum a utváření politiky ukazují, že otázky spojené s ekonomikou, jako například vytváření pracovních příležitostí (32,6 %), ekonomický rozvoj (34,8 %), snižování chudoby (16,8 %) a boj s korupcí (5,1 %), tvoří pro makedonské občany hlavní priority, což ostře kontrastovalo s otázkami, jako jsou interetnické vztahy (1,3 %), ohridská smlouva (1,5 %), mír a bezpečnost (2,0 %) atd.³⁷ Výsledky průzkumu ukazují, že se drtivá většina makedonských občanů bez ohledu na etnický původ zajímá o otázky, které budou dláždít jejich cestu do Evropy.

Na druhé straně lze konstatovat, že EU by měla také zvýšit podporu Makedonie, a místo toho, aby s ní jednala jako s cílovou zemí pro různou pomoc³⁸,

37) Viz průzkum CRPM z 21. listopadu 2006, dostupný na <http://www.crpm.org.mk/Papers/Surveys/KolkuGraganitegiPoddrzuvaat-NoviteVladinimerki.htm>.

38) V minulém období, kdy země obtížně překonávala situaci po konfliktu, poskytla EU finanční podporu prostřednictvím programů jako CARDS, PHARE atd. Jelikož země získala kandidátský status, má od konce ledna 2007 jakožto pomoc před vstupem k dispozici i IPA.

měla by začít vnímat Makedonii coby zemi, která potřebuje vybudovat patřičný členský potenciál. To, že se EU rozhodla podmínit integrační proces realizací reformem v Makedonii, se ukázalo jako správný krok. Členství v EU neznamená pouze privilegium využívání veřejných fondů EU, ale také značnou míru odpovědnosti za převzetí závazků obsažených v statusu členského státu. Makedonie získala status kandidáta na členství, avšak oficiální datum zahájení jednání nebylo stanoveno. Vzhledem k tomu, že nová vláda (jež nastoupila do úřadu v září 2006) zrychlila tempo reformem, očekává se, že jednání začnou v nejbližší době. Vztahy mezi EU a Makedonií byly až doposud založeny na principu partnerství. EU během minulých let setrvale nabízela svou podporu a není pochyb o tom, že toto partnerství bude pokračovat i v následujícím období.

ČÁST III

Co znamená vstup Makedonie/Balkánu pro EU?

Jaké přínosy očekávají balkánské země od integrace do EU? Tyto země považují evropskou integraci za hlavní národní prioritu. Touží po připojení k EU v naději na větší prosperitu, větší ochranu (mnohé tyto země se vyrovnávají s vnitřními problémy; kupříkladu u interetnického napětí panuje naděje, že členství v EU celý problém vyřeší) a volný pohyb pracovních sil a zboží. Na druhé straně bude dopad rozšíření EU o západobalkánské země značný, podobně jako tomu bylo u předchozích rozšíření.³⁹

Tabulka 1: Vliv jednotlivých vln rozšíření na Evropskou unii

(na základě údajů pro rok 1995)	Zvětšení rozlohy	Zvětšení populace	Celkový nárůst HDP (*)	Změna v HDP na hlavu	Průměr HDP na hlavu (EUR 6 = 100)
EUR 9/EUR 6	31 %	32 %	29 %	-3 %	97
EUR 12/EUR 9	48 %	22 %	15 %	-6 %	91
EUR 15/EUR 12(**)	43 %	11 %	8 %	-3 %	89
EUR 26/EUR 15	34 %	29 %	9 %	-16 %	75

(*) v paritě kupní síly   (**) včetně sjednocení Německa
Zdroj: Evropská komise, Agenda 2000

Čísla v tabulce ukazují, že kromě rozšíření území následuje každý dokončený integrační proces významný nárůst HDP. Nárůst HDP v členských zemích EU navíc vyvrací argumenty o domněle nebezpečných dopadech rozšíření na stávající členy EU:

Tabulka 2: HDP na hlavu, procento průměru EU (na základě parity kupní síly)

	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Řecko	59.2	57.4	58.3	59.1	57.4	60.1	61.9	64.2	65.2	66.4	67.5	69.2	68.6	69.3
Irsko	60.8	62.5	63.8	66.3	71.1	74.7	78.4	82.5	90.7	96.8	96.5	96.4	102.1	105.1
Portugalsko	55.1	56.7	59.2	59.4	58.5	63.8	64.8	67.7	69.5	70.1	70.5	70.7	71.1	71.8
Španělsko	69.8	71.5	72.5	73.1	74.1	78.7	77.0	78.1	78.1	78.6	78.7	77.8	78.6	79.6

Zdroj: John Van Oudenaren, Uniting Europe (Lanham, MD: Rowman and Littlefel, 2000, p. 156.

Proces rozšiřování tedy v žádném případě není překážkou rozvoje členských států Unie.

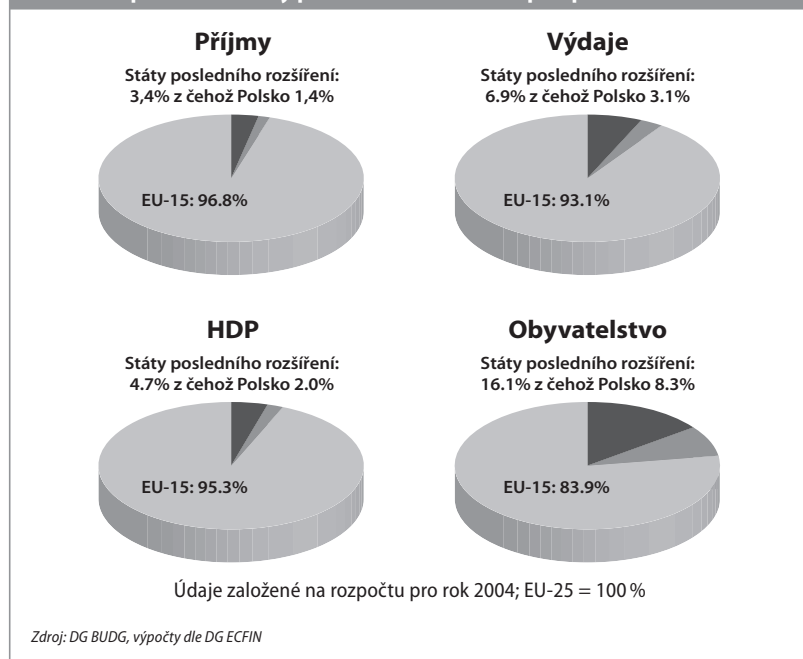
Balkánské země jsou pro EU dosti významné mj. z geografického hlediska. Prostor mezi Řeckem na jihu a zbytkem Unie je důležitý z mnoha úhlů pohledu: kvůli stabilitě, hospodářství, infrastruktuře atd. V tomto ohledu je v zájmu Evropské unie, aby balkánské země provedly reformy a dospěly k demokracii a stabilitě. Jde však o proces, který potrvá dlouhou dobu; podle expertů skončí kolem roku 2015. Makedonie očekává, že realistické datum pro vstup do Unie je rok 2013.⁴⁰ Evropa byla příliš dlouho rozdělena na dvě sféry, východní a západní. Nyní je načase, aby se celý proces sjednocení završil integrací balkánských zemí. Bude-li tohoto strategického cíle dosaženo v blízké budoucnosti, půjde o význačný historický úspěch celé Evropy.

40) Balkan Stability; 6. července 2006 BNE-Slovenia; Vladimir Gligorov

Makedonie – minimální finanční zátěž pro rozpočet EU

V otázce, jakou zátěží pro rozpočet EU se Makedonie stane, panuje neshoda. Podívejme se na stručné srovnání sumy, již z rozpočtu EU čerpají nové členské země⁴¹, a podíl, který by čerpala Makedonie.

Graf 1: Rozpočet EU a státy posledního rozšíření v perspektivě

Makedonie je jednou z nejmenších evropských zemí a Evropská unie by proto k výše zmíněným obavám neměla mít důvod. HDP Makedonie tvoří pouze 0,4 % HDP pětadvaceti států EU⁴² a její dvoumilionová populace pouze 0,4 % populace evropské pětadvacítky.⁴³ Započteme-li do EU nově přistoupiší Bulharsko a Rumunsko, bude podíl makedonského HDP a populace ještě menší. Tyto statistiky ukazují, že rozšíření EU o Makedonii nebude mít pro rozpočet EU žádné větší důsledky.

41) Europeanization of Central and Eastern Europe; 4. července 2006 BNE-Slovenia; Ronald Linden

42) http://www.esiweb.org/index.php?lang=en&id=156&document_ID=73

43) Celkový počet obyvatelstva EU činí 456 milionů, epp.eurostat.cec.eu.int/cache/ITY_PUBLIC/3-31082004-BP/EN/3-31082004-BP-EN.PDF

Rozpočet EU na léta 2007–2013 vzbudil četné diskuse. Z makedonské perspektivy je problematickým bodem rozpočtu vyloučení Chorvatska a Makedonie.⁴⁴ Dalším problémem je to, že rozpočet pro zahraniční politiku bude do značné míry snížen, což významně ovlivní předvstupní pomoc (IPA – Instrument for Pre-Accession Assistance).⁴⁵ Předvstupní pomoc kandidátským zemím a potencionálním kandidátským zemím se skládá z pěti hlavních složek. Rozdíl mezi oběma uvedenými kategoriemi kandidátských zemí spočívá v tom, že kandidátské země mají přístup ke všem složkám pomoci, zatímco potencionální kandidátské země pouze ke dvěma složkám. IPA je sedmiletá finanční pomoc, jež začala fungovat v lednu 2007. Aby mohla Makedonie začít finanční pomoc čerpat, musí zřídit specializovanou Agenturu pro platební operace, která bude zodpovídat za řízení a koordinaci IPA.⁴⁶ Za zmínku rovněž stojí, že IPA je podmíněna schopností veřejných institucí žádat o její využití pro vlastní projekty. O schopnostech makedonské administrativy v tomto ohledu však mnozí pochybují, poněvadž Makedonie zatím využila jen velice malou část financí, na něž měla nárok.⁴⁷

Celkem vzato, IPA činí asi 2 miliardy eur, což je méně, než se očekávalo.⁴⁸ Ideální by bylo, kdyby současné kandidátské země dostaly stejnou částku jako předchozí kandidáti, což znamená nejméně 27 eur na osobu. Mezi lety 2008–2009 se očekává revize rozpočtu EU. Někteří kritici poukazují na význam revize rozpočtu pro budoucí rozšíření EU a na nemožnost vyjednání makedonského členství v EU bez zásadní rozpočtové reformy EU.⁴⁹

ČÁST IV

Makedonský vstup do EU a evropské veřejné mínění

Celý projekt vytvoření Evropské unie započala představa o tom, že je na evropském kontinentu zapotřebí skoncovat s válkou; ta samozřejmě pramenila z traumatu po druhé světové válce. Tradiční rivalové – Francie a Německo – si uvědomili, že mají společný zájem, který přinese evropským národům hospodářskou prosperitu. V průběhu procesu sjednocování kontinentu sdíleli optimistický pohled na budoucnost politici i běžní občané;

---

44) <http://www.seetv-exchanges.com/code/navigate.php?id=214>

45) http://www.esiweb.org/index.php?lang=en&id=156&document_ID=73

46) Interview s Gabrielou Konevskou-Trajkovskou; <http://www.dnevnik.com.mk/?itemID=2A6D089E84D78148B50CD44F2D125BA>

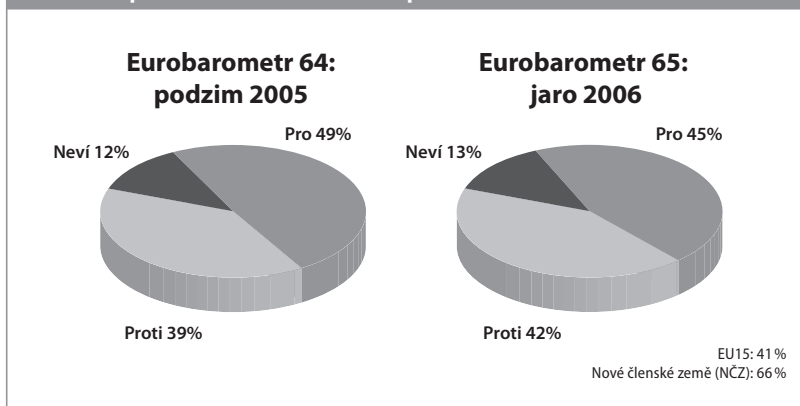
47) lbid

48) <http://www.seetv-exchanges.com/code/navigate.php?id=229>

49) <http://www.seetv-exchanges.com/code/navigate.php?id=214>

tento optimismus kulminoval při pádu železné opony a sjednocení Německa. S postupujícím vývojem se z Unie stávalo cosi mnohem významnějšího než pouhá zóna volného obchodu. Nejvýznamnějším předělem v otázce podpory rozšíření EU se stal efekt velkého třesku v roce 2004, kdy do EU vstoupilo deset nových členských států; tato událost naprosto změnila mapu Evropy.

Graf 2: Podpora dalšímu rozšíření Evropské unie – EU 25

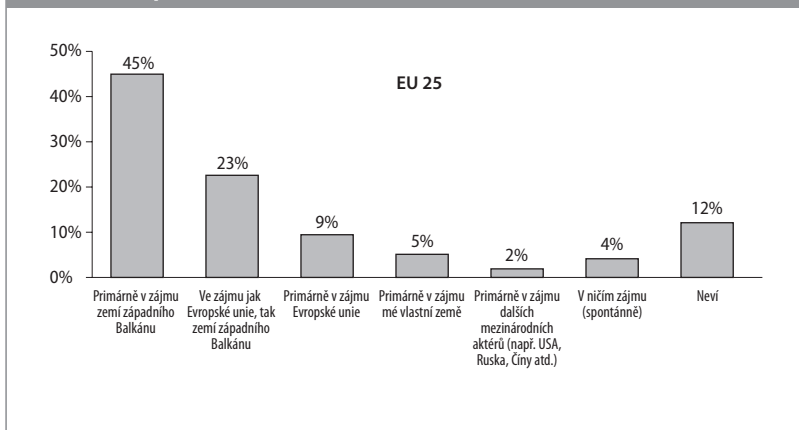

Srovnání výsledků průzkumů veřejného mínění provedených na podzim 2005 a v srpnu 2006 ukazuje snížení celkové podpory rozšiřování EU o 4 % a zároveň zvýšený počet hlasů proti rozšiřování. Pětadvacetibodový rozdíl v podpoře rozšiřování u nových a starých členských států jen ukazuje, jak je evropské veřejné mínění různorodé. Rozšíření EU má větší podporu v nových členských státech než v bohatších státech.⁵⁰

50) Eb65_first_en.pdf, pg 26.

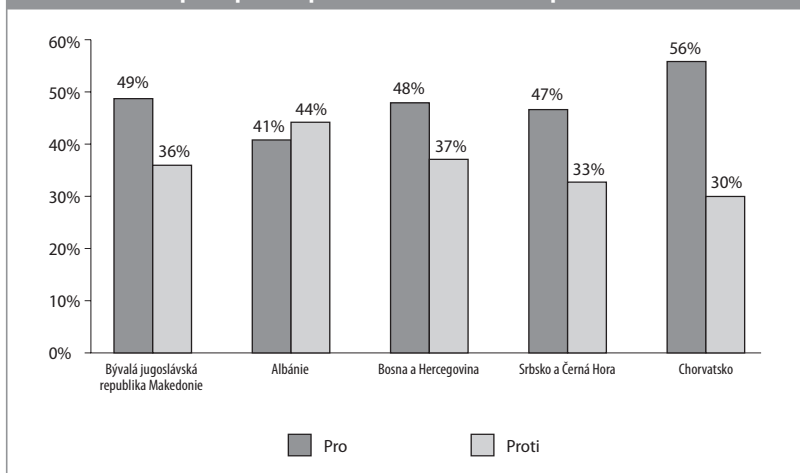
Graf 3: Podle vás by mělo být přistoupení zemí západního Balkánu k Evropské unii...?

Fakt, že většina občanů EU (45 %) má za to, že vstup balkánských zemí do EU je primárně v zájmu těchto zemí samých, spíše než v zájmu Unie jako celku (opak si myslí 23% dotázaných), ukazuje nízkou úroveň veřejného vnímání dlouhodobých cílů Unie.

Výzkum veřejného mínění Eurobarometer naznačuje relativně pozitivní postoj vůči budoucímu členství Makedonie v EU, jakmile pro to budou splněny všechny požadované podmínky. Výše uvedená tabulka ukazuje, že s postupujícím makedonským plněním požadavků integračního procesu se veřejné mínění přiklání ve prospěch Makedonie. Je pravděpodobné, že tento trend odpovídá individuálním úspěchům té které země.

Graf 4: Pokud všechny následující země splní všechny podmínky stanovené Evropskou unií, byli byste zásadně pro, značně pro, značně proti nebo zásadně proti přistoupení každé z nich k Evropské unii?

Kupříkladu Chorvatsko nyní vede jednání s EU a při tom se těší ve srovnání se zbytkem západobalkánských zemí největší veřejné podpoře. Pozice Makedonie jakožto druhé nejpodporovanější země z hlediska vstupu do Unie tak odráží pokrok, jehož země v integračním procesu zatím dosáhla. Tento obecně pozitivní postoj vůči Makedonii by se měl ještě dále zlepšovat spolu s tím, jak bude Makedonie naplňovat požadované podmínky a zároveň prezentovat evropské veřejnosti výsledky a úspěchy integračního procesu.

Makedonský vstup do EU a makedonské veřejné mínění

Integrace Makedonie do EU byla a je strategickým cílem každé vlády a všech politických elit. Členství v Evropské unii navíc silně podporuje drtivá většina makedonských občanů, což poskytuje pevný a legitimní základ pro provedení reforem nezbytných pro vstup do Evropské unie. Podpora makedonského členství v Evropské unii byla v období mezi červnem 2002 a prosincem 2004⁵¹ výjimečně vysoká: 93% v roce 2002, 97% v roce 2004. Průzkumy veřejného mínění zabývající se možným výsledkem referenda o vstupu Makedonie do Evropské unie, které byly provedeny v různých

51) <http://www.sei.gov.mk/portal/mak/default.asp?id=88976>

obdobích v letech 2003–2005, ukazují, že vysoké procento občanů by hlavovalo pro vstup.⁵² Podpora vstupu Makedonie do EU nikdy neklesla pod 88 % a v prosinci 2005, kdy Makedonie získala status kandidátské země, dosáhla dokonce 92 %.

Obraz Makedonie v EU a obraz EU v Makedonii: role nových členských států EU

Kromě euroatlantické integrace nemají západobalkánské země žádný společný zahraničněpolitický cíl. A přesto je v současné době obraz celého Balkánu negativní – Balkán je vnímán jako černá díra na evropské mapě. Lze zcela pochopit, proč evropská veřejnost vůči možnosti integrovat Balkán do Evropy zaujímá negativní či skeptický postoj. Balkánské země se stále potýkají s problémy, jako jsou korupce, organizovaný zločin či obchod se ženami, a navíc se nacházejí na hlavní trase, kterou se do západní Evropy pašují drogy. Tento stav nevyhovuje ani Balkánu, ani Evropě. Proto by mělo rozšiřování Unie na Balkáně pokračovat; pozitivní důsledky, jež z něj plynou, jsou nejen v zájmu balkánských zemí samých, ale i v zájmu celé Evropské unie. Proces rozšíření znamená export stability namísto importu nejistoty.

Vstup do Evropské unie je cílem, který sjednocuje všechny makedonské občany bez ohledu na jejich etnický původ, vzdělání, věk či politické preference. Většina makedonských občanů vnímá vstup do Evropské unie jako splnění snu o stabilní, prosperující a bohaté Makedonii. Průzkumy veřejného mínění⁵³ ukazují, že převážná část občanů (více než 80 %) věří, že evropská integrace má a bude mít pozitivní dopad na hospodářskou reformu, přímé zahraniční investice, stabilitu, lidská práva a vízový režim. Velké procento makedonských občanů také věří, že se sice v procesu evropské integrace bude Makedonie muset nejvíce zaměřit na hospodářské otázky, ale zároveň doufají, že integrace do EU k zlepšení hospodářství výrazně přispěje.

Na druhou stranu se Makedonii už podařilo navázat s občany EU jistý svazek, zejména díky mírovému řešení válečné krize v roce 2001 a naplnění ohridské rámcové smlouvy. Obraz Makedonie v Evropské unii je rovněž ovlivněn zprávami mezinárodních organizací. V této oblasti však musí vláda vyvinout větší úsilí, protože zmiňované zprávy jsou často psány lidmi, kteří žijí v Londýně či v New Yorku atd., a nemají tak o dění v Makedonii dostatek relevantních informací, nezakládají své texty na dostatečných důkazech, pří-

---

52) <http://www.sei.gov.mk/portal/mak/default.asp?id=10>

53) <http://www.sei.gov.mk/portal/mak/default.asp?id=10>

padně jsou jejich zprávy předpojaté. Jako ilustrativní příklad toho, jak může zpráva od IGO či finanční instituce negativně zasáhnout zemi, tu poslouží strategická zpráva EBRD z roku 2004, která investice v Makedonii prohlašuje za riskantní, ačkoli zpráva Světové banky tvrdí pravý opak. Přesto je strategie EBRD pro rok 2004 prvním dokumentem, který se zobrazí, když se do vyhledavače Google zadají klíčová slova *přímé zahraniční investice v Makedonii*.

Příliš příznivě rovněž nepopisují situaci v Makedonii ani některé zprávy EU a nejrůznější statistiky a analýzy vypracované příslušnými mezinárodními institucemi; takové materiály pak mají na vnímání Makedonie značný vliv. Makedonie se kupříkladu rozhodně nemůže nijak pyšnit svým 103. místem na žebříčku korupce, sestaveném organizací Transparency International v roce 2005 (sledováno bylo 158 zemí na světě). Co do ekonomické situace zaujímá Makedonie 92. místo na žebříčku představeném v roce 2006 Světovou bankou.⁵⁴ Ačkoli je zde vyzdvihován pokrok Makedonie v kategorii „registrace firmy“, čeká na ni ještě mnoho práce, zejména v oblastech, v nichž výrazně zaostává za ostatními zeměmi v regionu.

Značnou roli ve vytvoření obrazu Makedonie jako země bezpečné pro investice i obchod by mohly sehrát členské země EU, a to tím, že by v Makedonii výrazně investovaly. Jednoznačnou podporu na bilaterální i multilaterální úrovni už nabídlo Slovinsko, především v oblasti ekonomiky, policie, právního přiblížení atd.⁵⁵ Slovinsko je jedním z hlavních investorů v Makedonii; na růstu makedonského hospodářství se investicemi podílí kolem stovky slovinských společností a budoucí investice na makedonském trhu už ohlásily mnohé další slovinské firmy, jelikož vyhodnotily hospodářské podmínky Makedonie jako příznivé a zvlášť bezpečné.⁵⁶

Podporu makedonskému integračnímu procesu navíc vyjádřily i další nové členské státy. Učinila tak třeba Česká republika.⁵⁷ Ta vyjádřila připravenost pomoci Makedonii v procesu vstupu do EU. Objevují se i pokusy o intenzivní ekonomickou spolupráci, které výrazně podporuje Makedonsko-české obchodní fórum. Obchodní výměna mezi Makedonií a Českou republikou činila v roce 2005 29,3 milionu USD, ale na Makedonii z celkové sumy připadala jen skromná část – 6 milionů; je v zájmu Makedonie tuto situaci zlepšit.

---

54) <http://www.kanal5.com.mk/ShowNews.aspx?ItemID=15314&mid=1500&tabl=1&tabindex=0>

55) <http://www.a1.com.mk/vesti/default.asp?VestiID=67476>

56) <http://www.a1.com.mk/vesti/default.asp?VestiID=67476>

57) <http://www.turkishweekly.net/news.php?id=29471>

Lobbování za vstup balkánských zemí a tedy i Makedonie do EU může významně napomoci při zviditelňování a vyšší participaci nových členských zemí v rámci rozhodovacího procesu EU. Taková snaha by zároveň příznivě ovlivňovala rychlejší provedení reforem v Makedonii. Většina nových členských zemí si je této skutečnosti dobře vědoma; vzhledem k vlastní zkušenosti přitom nové země patří k největším zastáncům dalšího rozšiřování EU. To dokazují i průzkumy veřejného mínění, které byly v nových členských zemích provedeny: i v nich se zrcadlí podpora makedonské snahy o plnoprávné členství v EU. Makedonie musí této příležitosti využít, utvořit s novými členskými státy koalici a pracovat na naplnění společných zájmů.

Část V

Makedonie a Polsko: možné partnerství

Nezávislé Polsko zažívá od roku 1989 rapidní hospodářský růst a může se těšit ze svobodného tisku a rozvinuté, poměrně vlivné občanské společnosti a zájmových skupin. Polská touha reintegrovat se do Evropy se naplnila v roce 2004, kdy Polsko vstoupilo do EU. Dnes je Polsko (jehož populace čítá 38,6 milionu obyvatel) šestým největším členem EU. Rozšíření EU o deset nových členů v roce 2004 zcela proměnilo charakter a politickou dynamiku EU a podtrhlo důležitost revize evropské ústavy: Polsko v této otázce hraje aktivní roli. Polský ministr zahraničí kupříkladu nedávno navrhl, že by Polsko mohlo hrát roli prostředníka ve sporech o rozpočet EU, případně sloužit jako nový motor celého bloku v období, kdy v Unii kvůli ústavě panují neshody a zmatky.

Tyto návrhy by mělo ujistit polské občany o tom, že je jejich národ velký⁵⁸ a co do hlasů v EU vlivný. Z Polska by se měla stát „*velká země, s níž se v Evropě počítá*“, prohlásil nový polský premiér Jaroslaw Kaczyński. Jeho nová vláda slibuje, že si v Evropě vydobude silnější hlas a že bude v EU prosazovat konzervativní hodnoty. Silnější pozici Polska při rozhodování EU lze jen uvítat – už kvůli jeho rozloze, počtu hlasů v Evropském parlamentu a geostrategické poloze mezi západní Evropou a Ruskem. Polsko však musí vyřešit otázku, jak chce „v Evropě získat pozitivní vliv“.

---

58) Výzkumy veřejného mínění ukazují, že se polští občané vnímají jako „malý národ“, ačkoli je Polsko geograficky rozlehlé a velice silné.

Jedním ze způsobů, jak výše zmíněných cílů dosáhnout, je aktivní podpora dalšího rozšiřování EU a „opravdová, nikoli pouze formální participace (nových členských států) na veškerých rozhodovacích mechanismech“.⁵⁹ Polsko se rovněž vidí v roli mluvčího osmi středoevropských a baltských zemí, které vstoupily do EU v květnu 2004, a to zejména proto, že je z nich největší. Zájmy těchto zemí se Polsko snažilo prosazovat ve sporu o reformu hlasování v roce 2004 a věří, že bude působit tímž způsobem i v nastávajících letech.

Vzhledem k současné situaci uvnitř Unie a zejména vzhledem k častým negativním postojům vůči rozšíření nebude prostě uskutečnění kodaňských kritérií kandidátským zemím, jak je Makedonie, stačit. Právě při vědomí toho, že v minulosti byla rozhodnutí o přijetí nových členů motivována geostrategicky, lze konstatovat, že získání politické podpory je pro makedonský vstup do EU nesmírně důležitým faktorem. Proto by se Makedonie měla spolehnout na Polsko jako na partnera, který bude její vstup do Evropské unie podporovat, a měla by z Polska udělat jakéhosi makedonského lobbistu. Makedonie takového partnera potřebuje. V současné době makedonští představitelé počítají s podporou Slovinska, Řecka a Bulharska, ale nejvíce se spoléhají na Německo. Německé předsednictví EU je proto vnímáno jako období, kdy by mělo být stanoveno přesné datum započetí jednání o vstupu Makedonie do EU. Bližším partnerem než Makedonie je však pro Německo – už z historických důvodů – Chorvatsko. Proto by Makedonie měla hledat strategického partnera mezi novými členskými zeměmi; a právě o Polsku, které je z nich největší, nejvlivnější a nejvíce nakloněné budoucímu rozšiřování EU, by se mělo uvažovat velice vážně.⁶⁰

Proč právě Polsko? Vysvětlení je více než prosté. Do této chvíle uznalo Makedonii pod jejím ústavním jménem jen málo dalších členských států.⁶¹ Tato podpora Makedonii bude snad mít za výsledek podobné rozhodnutí i v dalších členských státech. Dalším pozitivním impulzem v polsko-makedonských bilaterálních vztazích je polské rozhodnutí o liberalizaci vízového režimu s Makedonií. Polská víza jsou vydávána bezplatně těm makedonským občanům, kteří se v Polsku nezdrží déle než tři měsíce.⁶²

---

59) Jaroslaw Kaczyński, červenec 2006

60) Podle posledního průzkumu veřejného mínění Eurobarometer je 72 % Poláků příznivě nakloněno rozšíření

61) Polsko jako členský stát EU uznalo Makedonii pod jejím ústavním jménem v srpnu 2005.

62) <http://www.mfa.gov.mk/ministerstvo.asp?idMeni=9&idKategorija=14&idSodrzina=19>

Co se týče hospodářství, polské investice v Makedonii dosahují 68 milionů dolarů⁶³, což řadí Polsko na jedno z posledních míst v žebříčku makedonských obchodních partnerů. Přesto i tato obchodní bilance ve srovnání s ostatními novými členskými státy EU hovoří ve prospěch Polska.⁶⁴ Objem polského zboží dováženého do Makedonie je po Slovinsku největší, zatímco Makedonie do Polska nevyváží téměř nic. Ekonomická spolupráce je bohužel méně rozvinutá než politické a kulturní vztahy mezi těmito dvěma zeměmi a v blízké budoucnosti ji bude zapotřebí zlepšit.

---

63) http://www.nbrm.gov.mk/WBStorage/Files/Tabela_50.pdf

64) <http://www.mchamber.org.mk/default.asp?tld=25&lan=mk&edit=1>